ВІСТІ
КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 2004

ВІСТІ
КОМБАТАНТА
Рік 2004 Торонто–Нью-Йорк. Ч. 2 (238)

ЗМІСТ

ст.

Закінчення на ст.116

2

2004

ВІСТІ КОМБАТАНТА

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1-ої УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕҐІЯ: Роман Колісник
д-р Василь Верига
Володимир Молодецький

АДМІНІСТРАТОР: Іларій Кушніренко, тел. (416) 247-5039

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:
United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of the 1st Ukrainian Division of the UNA.
In association with:
Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc.; Brody-Lev, Inc.; Ukrainian War Veterans' Association in Canada

VETERANS' NEWS
P.O. Box 279, Stn. "D", Toronto, ON
Canada M6P 3J9

Статті, підписані прізвищем чи ініціялами автора, не завжди відповідають поглядам редакції.
Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:
В Канаді річна передплата 35.00 дол. В США і інших країнах 35.00 ам. дол.

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

AUFC — H.Q.
49 Linden Gardens
Notting Hill Gate
London, W2 4HG
ENGLAND

Англія:
Mr. S. Wasylko
4 The Hollows
Silverdale
Nottingham, NG11 7FJ
ENGLAND

Австралія
Mr. Wasyl Stanko
3 Jean Ave.
Paradise, S.A. 5075
AUSTRALIA

Typesetting and layout by
Creative Touch
COMMUNICATIONS

Printed by

TRIDENT Associated Printing
Українська Друкарня ТРИЗУБ
Toronto • St. Catharines • Buffalo
1-800-216-0136

Василь ВЕРИГА

БИТВА ПІД БРОДАМИ 1944 З ПЕРСПЕКТИВИ 60 РОКІВ

Левко Лук'яненко у своєму життєписі „Вірую в Бога і Україну" застановляється над тим, хто є наші вороги. „Німці чи більшовики, що забрали у селян землю і перетворили їхнє життя на суцільний голод і муки. За німців уперше в селі наїлися хліба. Німців чекали, зустрічали хлібом-сіллю, і вони справді дали людям легше зітхнути. Люди в нашому селі ожили, повеселішали, оновилися, стали родичатися".

Це цікаве ствердження, бо досі говорилося, що тільки Західна Україна стрічала німців як визволителів від російсько-совєтського терору, а тим часом подібне вітання відбувалося і на Чернігівщині, яка доволі далека від Західної України. З цього ясно, що Лук'яненко вважав німців за менше зло від більшовиків. Немає сумніву, що українці, а зокрема західні покладали надії, що Гітлер дійсно хоче перебудувати Нову Европу, в якій знайдеться місце і для України, як це сталося зі Словаччиною та Хорватією. Щоправда ті надії скоро розвіялися, бо німці виявили свої пляни на ділі, а не тільки у програмі А. Гітлера, якою був його твір "Mein Kampf"–„Моя боротьба", в його плянах не було місця для України. В 1943 р. було вже видно, що Нової Европи він не створить і навіть омріяний ним Третій Райх готов розвалитися. Проте Німеччина була у війні з Совєтським Союзом, який за перших 20 років панування в Україні виявився ворогом число один для України нищенням її культурних здобутків, переслідуванням і розстрілами української інтеліґенції. Два жахливі голоди в Україні, які можна було провести тільки тому, що від селян забрали їхню землю, позбавлено їх всіх громадянських прав і вони стали звичайними сільськогосподарськими робітниками–гірше за колишніх кріпаків.

Беручи це все до уваги, коли обставини заставили німців шукати допомоги у поневолених народів, українці чекали такого моменту, щоб творити власне військо, знаючи, що свободи і незалежности Україні ніхто не дасть, якщо вона сама собі її не здобуде. Внаслідок того в Ґаличині проголошено формування окремої військової формації під назвою Дивізія „Галичина". Поверх 80 тисяч добровольців, в основному молодих людей, зголосилося до Дивізії в травні 1943 р. з вірою, що одного дня вони стануть зародком української армії в боротьбі за визволення України з-під московсько-большевицького ярма. Поверх 12 тисяч з них було покликано на вишкіл, і по одному рокові Дивізія в червні 1944 р. опинилася на фронті в околиці міста Броди у Західній Україні, де стояли німецькі війська, звані Північна Україна. Прекрасно озброєна Дивізія була включена до XIII Армійського Корпусу, який

складався із чотирьох німецьких піхотних дивізій, кожна з них середньої або малої сили, разом не більше 35 тисяч війська. Для підсилення Корпусу під кінець червня прибула українська дивізія „Галичина" у силі 11.000 і також не була повна, бо заледве з двома куренями, чи батальйонами, у кожному із трьох піхотних полків. Разом підсилений Корпус начислював не більше як 46 тисяч війська і заледве 50 танків, які одначе мали обмаль пального. XIII Корпус мав обороняти фронтовий відтинок обабіч міста Броди, включно з містом.

На протилежному боці стояли совєтські війська т. зв. 1-го Українського фронту під командуванням маршала Конєва, які начисляли 80 дивізій, 10 танкових і механізованих корпусів, 4 окремі танкові і механізовані бриґади, 13.900 гармат і мінометів, та біля 2.200 танків і різних самохідних одиниць. В загальному усі сухопутні війська начислювали 84.300 людей. Таким чином, війська 1-го Українського фронту перевищували противника у людській силі 1 до 2, у танках 1 до 8, у гарматах 2 до 2, в літаках–4 рази. На місцях прориву фронту ця перевага у людській силі була п'ять разів більша, у гарматах сім разів, а в танках у 14 разів більша від німецького XIII Армійського Корпусу.[1]

13 липня 1944 р. командування 1-го Українського фронту розпочало т. зв. Львівсько-сандомирську наступальну операцію з району м. Луцька на Волині на Сокаль і Раву-Руську, і по двох днях боїв прорвала його на південь від села Колтів, створивши т. зв. Колтівський коридор довжиною на 18 кілометрів і шириною від 4-6 кілометрів. Того ж дня впродовж п'ятьох ранішніх годин совєтські бомбовики і штурмовики зробили біля 2000 налетів на всьому відтинку наміченого прориву. Для прикриття дій піхоти большевицькі винищувачі виконали біля 1.500 летунських налетів.[2] З німецького боку не показався ані один літак. Для удержання того коридору совєтське командування кинуло ще дві армії, 3-тю ґвардійську та 4-ту танкову.

Щоб закрити прорив, як це твердять совєтські джерела, „із лісів, що на північ від Колтова, німецьке командування кинуло в бій великі сили піхоти, артилерії, а з району села Іванів (?)–танкову дивізію"[3]. В дійсності тою „великою силою піхоти" був спершу 30-ий полк дивізії „Галичина", що нараховував не цілих 1.800 старшин і вояків, який спершу зупинив совєтський наступ, ба навіть заставив їх відступити, але пізніше сам поніс великі втрати в людях. Вечером йому на зміну прийшов 29-ий і 31-ий українські полки Дивізії. Танкова дивізія нараховувала, як це вже було сказано, заледве 50 танків і та не мала пального і в Колтовському коридорі участи не брала, бо чотири з них, як це

1. Л. Шанковський. *Бій під Бродами.* Броди, збірник статей у 30-ліття. Нью-Йорк, 1974, ст. 57

2. *История Великой отечественной войны*, том 4, ст. 212

3. *Бродовский котел*, ст. 63

твердять совєти, „загорілись" і коридору не вдалося закрити. В міжчасі совєтське командування підтягнуло ще 4-ий ґвардійський танковий корпус, 31-ий танковий корпус генерала В. В. Григорієва та 6-ий ґвардійський генерала В. В. Новікова.

Згідно з совєтськими даними „за чотири дні від 14 по 17 липня совєтські літаки виконали 12 тисяч бойових вилетів і за той час, як це вони твердять, знищили сотні німецьких танків, 1219 автомашин, 117 гармат, зірвали 24 склади з пальним і боєприпасами і збили 219 літаків".[4] Тому що сили були неспівмірні, на 19 липня цілий XIII Корпус знайшовся в оточенні й з того моменту усі його зусилля були звернені на організацію прориву на південь Білий Камінь–Сасів. „Особливо важкі бої розгорілися в районі Білий Камінь–Ожидів 20 і 21 липня в районі сіл Хильчиці–Почапи–Княже". День 20 липня виявився пеклом, яке вчинила совєтська авіяція. „Від год. 13:00 до 19:00 вона здійснила коло 30 налетів групами 10–12 штурмовиків і бомбардувальників. Авіяція безперервно бомбила скупчення XIII Корпусу в районі Білого Каменя, а з німецького боку не появився ані один бойовий літак. Знову ж таки згідно з совєтськими даними „вісім фашистських дивізій перестали існувати". В ході боїв XIII Корпус „стратив убитими поверх 35 тисяч старшин і стрільців, поверх 17 тисяч гітлерівців узято в полон і захоплено 1100 гармат, 1500 автомашин, велике число танків та іншої боєвої техніки".[5] Цікаве при тому є те, що перебільшуючи втрати XIII Корпусу, совєти не подають даних про свої власні втрати в людях і боєприпасах.

Шеф операційного відділу штабу Дивізії майор Гайке каже, що подані числа перебільшені, бо в оточенні було всього 5 дивізій, а не вісім, разом від 32-35 тисяч війська. Отже, разом з українською дивізією приблизно стільки, скільки большевики подали вбитими і полоненими. У нас немає даних скільки німців із їх чотирьох дивізій повернулося, але з самої української Дивізії поворотців нараховано приблизно 3000. Іншими словами Дивізія втратила 8000 старшин і вояків, але не всі вони загинули на полі бою. Кожний, хто був у тому пеклі, знає, що смерть там мала свої жнива, але не аж такі жахливі. Багато дивізійників, які не повернулися до кадри, опинилися в лавах УПА або замішалися між цивільне населення. На жаль, поінформовані чинники з УПА, не маючи великих симпатій до дивізії „Галичина", воліли про те мовчати. Інші твердили, що „певна кількість" чи „кількість невідома", хоча знаємо зі спогадів дивізійників, що їх там було чимало. Згадують про дивізійників в УПА також польські підпільники, які пізніше зводили бої з ними. Крім того, чимало дивізійників попало в

4. *Бродовский котел: воспоминания, очерки, документы.* – Львів, Каменяр, 1974, стор. 67

5. *Бродовский котел,* ст. 159

совєтський полон, багато там загинуло, але ті, що пережили, із проголошенням незалежности України створили своє власне Галицьке Братство кол. дивізійників, яке нараховувало на початку 1990-их років коло 700 членів, але не всі вони до того Братства вписалися. Отже, цифри подані совєтами під кожним оглядом дуже перебільшені і не відповідають правді, ані у відношенні до людських жертв, ані у відношенні до військових трофеїв, бо XIII Корпус сам нищив свою бойову техніку, переконавшись, що її не вдасться вивести з оточення.

Хоча дивізія „Галичина" вступила в бій під Бродами, не маючи попереднього фронтового досвіду, вона виконала те, чого можна було від неї очікувати,–писав майор Гайке.–Не її вина в тому, що вона попала в оточення і мусіла боротися з переважаючими під кожним оглядом силами ворога. Її не можна порівнювати до подібних у боях загартованих німецьких з'єднань. Тут і там не витримували нерви–це траплялося також іншим частинам у першому бою. Але ніяка частина не несла, навіть приблизно, такої великої відповідальности в найнесприятливших обставинах, ніж українська дивізія. В ім'я правди треба ствердити, що бойовим враженням українців були відступаючі з бойової лінії німецькі частини. [6]

На шляху боротьби Дивізія „Галичина", перейменована на першу дивізію Української Національної Армії, понесла чималі втрати в людях не тільки у боях під Бродами, але також і на фронті в Австрії. Але понесла їх в ім'я Української Незалежної Держави.

В боях під Бродами ворогові вдалося розбити українську дивізію „Галичина", але не зліквідувати її, а тим більше рух спротиву, виразником якого вона була так само, як УПА та всякі інші частини, що стали до боротьби з Москвою. Бій української Дивізії під Бродами був черговим звеном поневоленого українського народу за свою незалежність.

В той же сам час, Совєтська Армія, йдучи переможно зі сходу на захід, мобілізувала тисячі українців, чоловіків і жінок, і висилала їх без зброї (одного кріса на п'ятьох) і без вишколу на гарматне м'ясо німецькій артилерії. „За вказівкою Сталіна в першу чергу на фронт направлялись ті, хто залишився на окупованій фашистами території з метою спокутування своєї вини. Більшість серед них були 18-ти, 20-ти річні юнаки не навчені і не підготовлені до бойових дій на передовій лінії фронту. Тисячі їх полягло на полях боїв, десятки тисяч були розстріляні загороджувальними загонами, створеними за наказом Верховного головнокомандуючого в вересні 1941 року і діяли весь період війни" .[7]

6. Гайке. *Українська дивізія*, ст. 96

7. Д. А. Волкогонов. *Тріумф і трагедія. Політичний портрет Й. В. Сталіна.* Київ, 1990, кн. 2, ст. 307-309. – цитує А. І. Байраківський. *„Українське селянство і Червона Армія (1941-1945 рр.)"* // Сторінки воєнної історії України. Збірник наукових статей, вип. 4, Київ, 2000, ст. 69

В Україні під впливом багаторічної совєтської пропаґанди закидують колябораціонізм Українського Центрального Комітету на чолі з проф. В. Кубійовичем та його Військової Управи, організуючи дивізію „Галичина" у складі Німецької Армії. Фактом є, що Росія, тобто СССР, як і Німеччина не були приятелями України, але Німеччина була меншим злом і тільки вона одна виступила збройно проти ворога України ч. 1. Як знаємо з історії „кожна держава, найбільша потуга у своїй боротьбі, збройній чи відкритій, придержувалась засади, що ворог мого ворога є мій приятель. На цій засаді Сталін робив договір з Гітлером, щоб ліквідувати Польщу, а з вибухом німецько-совєтської війни, західні альянти подружили з Совєтським Союзом, що був непримиримим ворогом цілого капіталістичного світу. Чому ж ця засада мала би бути заборонена для української нації, яку останніми десятиліттями переслідувала Москва терором, штучним голодом, поголовним винищуванням її інтеліґенції?

З вибухом німецько-совєтської війни в Червоній Армії служили мільйони молодих хлопців українців, але там не було ані одної частини зложеної із самих українців і під командою українських старшин з українською, якщо вже не командною, то принаймні розговірною мовою, і Червона Армія була одним із засобів русифікації української молоді. В той же сам час дивізія „Галичина" складалася з самих українців і розговірною мовою була мова українська. Хоча вище командування було в німецьких руках, нижче офіцерство було українське і визнавало ідеал свого воядтва, ідеал вільної, незалежної української держави. Не менш важливим було ще й те, що організатори Дивізії домовились з німецькими властями, що Дивізія не буде воювати проти західних альянтів, і німці те домовлення виконали, і жодна частина і дивізія в цілому не дали одного стрілу проти альянтів.

З кожним роком слово „Броди" прибирало чимраз виразніше символічне значення. До Бродів мусіло так само прийти як до Полтави, Крут і Базару, бо кожний поневолений народ використовує першу нагоду для самооборони з одного боку та боротьби за свої права. А боротьби за свої права не можна обминути, бо жоден окупант не здає своїх панівних позицій добровільно. Тому при творенні Дивізії український нарід взяв зброю у свої руки для власних цілей. Не використати тої нагоди було б гріхом, бо хто міг передбачити майбутні події. Нарід не міг стояти осторонь від воєнних подій, коли через його землі два рази перекотився фронт. Зрештою, москалі, повернувши в Україну, прямо для того, щоб знищити військовоздібних молодих людей на смерть, як запоруку, що вони при першій ліпшій нагоді не повстануть зі зброєю в руках проти них.

Отже, проголошення української незалежности не сталося у висліді „перемоги" 9-го травня, але таки у висліді національного освідомлення молодого покоління т. зв. шестидесятників і їх наслідників–самовихованих на засадах національно-демократичних ідеалів, за які вмирали їхні

предки у Визвольних змаганнях 1917-1921 та в часі Другої світової війни: воїни Української Національної Армії, воїни УПА, та гасла, які ширила українська діяспора через модерні засоби масової інформації.

ПРОГРАМА ВІДЗНАЧЕННЯ БОЇВ ПІД БРОДАМИ

25-го липня в неділю, год. 11:30 ранку,
на дивізійному меморіяльному цвинтарі
в селі Червоному, Золочівського району
відбудеться:

Свята Літургія і Панахида,

виступ голови Івано-Франківської Станиці
Володимира Малкоша,
виступ представників влади, гостей
і короткий концерт

31-го липня в суботу, год. 11:30 ранку, в залі Львівської філармонії відбудеться святкова Академія призначена відзначенню

60-річчя Боїв під Бродами

і

60-річчя Організації Українського Юнацтва

В програмі доповіді пов'язані з темою святкування,
виступ гостей, оголошення, вітальні листи,
вручення медалів кол. членам Українського Юнацтва,
Концерт

Маркіян КОМАР

В ПЕРШУ РІЧНИЦЮ БРОДІВ

Як луги зеленіли, а хліби достигали,
Покидав я тебе рідний краю–
Тоді серце боліло; та в далекім незнанім
Народилась надія святая,
Що ожие нам давня народная сила
Сила нашого княжого роду;
Що осяє наш славний Дух гетьманів з могили
Знов воскресшу державність–свободу...
Ось і літо минуло, знов хліби достигали,
І знов луг зеленівся шовковий;
І знов злотом облиті на далекім екрані
Сині мріяли рідні́ гори.
Сумовито на широкі долини,
Де шаліли вогонь-хуртовина,
Де гармати рили, землю рідну ранили,
Україну руїною крили.
І дивились так сумно–дивувалися може,
Що це діється тут в Україні?
Що не перший, не другий раз лави ворожі
В нас шукають у наших руїнах?
А були там ще й другі борці, що боролись
У нерівному бою завзятім...
Їх побачили в бою коло Бродів у крові...
І заплакали рідні Карпати.
І знов літо минуло, знов сніги потопились,
Ожила вся природа наново.
Рідні верхи проснулись, мов журбою вповились;
А лихий світ–скупавшися в крові–
Спочивав, щоб повстати, знов вогнем спалахнути
І зрівняти вже з морем і гори.
Щоб знов сіять між люди смерть-лихо-отруту,
Кров точить щоб не ріками–морем!!!
Процвітали спокійно італійські долини
Колисалися вітром знад моря;
Рожі пахли надійно, сонце наче топилось
Розливаючи злото просторам...
Поза дротом в зелених рядочках винограду,
Сотні миль тут від тебе Україно
Я, сидячи втомлений дум їдких водопадом,
У майбутність твою свято вірю!

У першу річницю смерти Маркіяна Комара (1 травня 2003, див. „ВК" ч. 3, 2003), який залишив „у спадку" вірші, що їх писав у молодих роках.

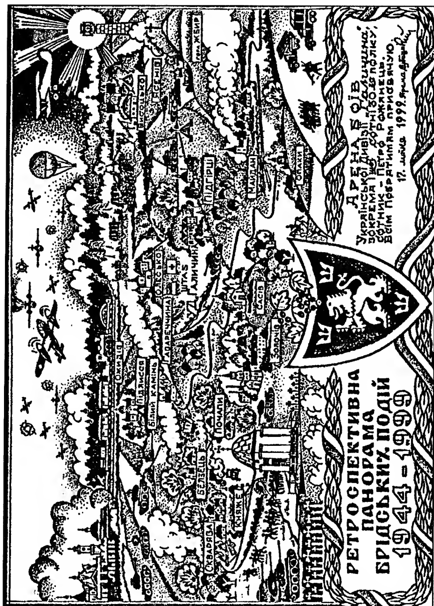

З нагоди 60-ліття боїв під Бродами
прислав „Панораму" покійного Яреми Дубицького із Стрия
полк. Ігор Раковський.

Ділимося сумною вісткою,
що 21 лютого 2004 року відійшла від нас у Божу вічність
найдорожча улюблена дружина, мама, бабця,
довголітня сумівка,
щира жертводавниця Канади і України

НАДЯ – АНАСТАСІЯ КОСТРУБА

з дому ЛУЧКА

Залишила у глибокому смутку
улюбленого мужа Евгена,
дочку Лярису з чоловіком Петром,
сина Ореста з дружиною Іркою,
сина Адріяна з дружиною Лесею
та внуків: Наталку, Матейка, Данилка, Алексу,
Андрійку, Михася і Андрійка,
та брата Івана з дружиною Марусею.

Муж Евген з родиною висловлює сердечну подяку
приятелям і громаді за пожертви на Службу Божу,
за квіти, за пожертви на СУМ в Україні,
за вислови найщирішого співчуття
і підтримку в цей сумний для родини час.

Вічна Пам'ять улюбленій, дорогій і незабутній
Наді – Анастасії!

УНІКАЛЬНА ЛЮБОВ БІЛЬШ ПІВСТОЛІТТЯ

Надя та Евген

У лютому 1951 р. я мав велике Богом дане щастя стрінути 17-річну сумівку Надю. Вона приїхала з родиною з Бельгії до Торонта, до родича побратима Василя Дережицького. В цей час я мешкав у нього.

Наша перша зустріч стала унікальною любов'ю.

Моя дорогенька Надя дуже любила писати любовні листи. Ось перший, написаний 1951 року:

„Серце"

Під синім небом пташка летіла і на нас гляділа, низенько злетіла і відлетіла. Вкрала серце і любов мою, вкрала і Тобі віддала навіки навсе. Мої очі сині на неї гляділи і зрозуміли Твою любов. Це вперше моє серце і душа тряслася. Навіки тільки Тебе люблю, бо зрозуміла цю мою першу любов.

Ніхто у світі так, як ця пташка під синім небом, у серці моїм Тебе не заступить–навіки, навсе. Та все буду лише Тебе любити, бо нікого більше не зможу. Серце моє навіки Твоє!

Твоя Надя і моя любов навіки.

25-го липня 1953 р. ми одружилися, були гарні гарячі дні. Ми почали господарювати. 22-го лютого 1954 р. справила мені моя улюблена дружина перші уродини й дала мені надзвичайну уродинну картку:

„Серце”

Ти любиш мене, я люблю Тебе. Вірю в Тебе і щастя Твоє, бо знаю, що це не сон, але Ти моя надія, в щасливу путь життя навіки. В ясних і гарних днях ми з Тобою все перенесемо і разом з родиною щасливо проживемо.

Ти і я щасливі, бо любимось ми.

Найдорожчий! В День Твоїх уродин бажаю Тобі всього найкращого, сповнення мрій та веселого життя зі мною.

Люблю Тебе і міцно цілую!

Люба дружина Надя.

В 1956 р. народжується донечка Ляриса. Велика радість–Надя стала мамою! В 1958 р. народжується син Евген–Михайло, безмежна втіха, улюблена Надя каже: „Я народила сина Тобі, щоби продовжувати ім'я славної родини Кострубів".

Надя любила читати про мою родину. Про стрийка о. ЧССВ Теофіла-Теодосія Кострубу, який писав про історію Церкви з княжої доби та історію Галицько-Волинської держави. На жаль, не закінчив, а помер, маючи лише 37 років. Також про стрийка Петра Кострубу, професора, доцента Львівського Університету, лінґвіста, інтеліґента і патріота. Його переклад „Слова о полку Ігоревім" на сучасну українську мову з'явився друком у Львові в 1928 р. Помер в 1979 р. Рівнож про брата Мар'яна Кострубу, інженера-електрика, який працював у Львові на Головному двірці. У 1973 році він відвідав нас у Торонті. Помер 1978 року.

Але прийшов чорний день: 19-го січня 1959 р. наш найдорожчий син Евген–Михайло, наш „Ангел", відійшов у Божу вічність.

Серце Наді стало зранене навіки. Але Господь ласкавий нагородив нас ще двома синами–Орестом і Адріяном.

Надя була вірною дружиною, доброю матір'ю, яка виховувала дітей у релігійному і національному дусі. Діти виросли, подружились, дорога Надя дочекалась внучат і дуже ними тішилась. Бабця Надя дуже любила дивитися на своїх внучат, як вони на „Веселці" підчас Свята Весни маширували в сумівських одностроях, і казала: „Дивись, дорогий, це третє покоління СУМ-у".

У цю хвилину улюбленій Наді пригадалось минуле. Ця фраза віддзеркалює хвилину її життя, як вона 1948 р. вступила в ряди СУМ-у, прирікла любити Бога і Україну. На Святі Весни в Льєж, в Бельгії, маширувала на чолі колони сумівців.

На Святі Весни в Льєжі. Колона сумівців під час маршу.
Зліва Надя Лучка-Коструба.

О. Лубська

НА КИЇВСЬКОМУ ШЛЯХУ

Скільки раз мені снивсь Твій узір навесні,
Рідний Краю, в цвіту!
І припавши грудьми, цілувала ві сні
Рідну Землю святу.
Іздалека несе вітер відгук пісень
На легкому крилі;
І тумани пряде догоряючий день
На пахучій землі.
Скільки раз долітав сюди стогін братів,
Що конають в ярмі!
О, пішли, Боже, суд, страшний суд на катів,
Тобі молимось ми.
У лісах, у степах реве буря страшна,–
Дикий скрегіт мечів!
То Народ–Прометей у лице бурунам
Кида гідні кличі.
То гряде буревій диким ревом стихій,
Аж трясеться земля.
Йдуть повстанці з степів, полонин і верхів,
Йдуть на Київський шлях...
Іздалека несе вітер відгук пісень
На легкому крилі,
І тумани пряде догоряючий день
На пахучій землі.

„Вісті з Бельгії", 1948 р.

Надя з чоловіком Евгеном і родиною активно підтримувала українську церкву і громаду в Канаді й Україні.

У 1988 році заходами Наді з мужем і родиною біля церкви Успення Пресвятої Богородиці у Міссіссаґа побудувано хрест з нагоди 1000-ліття Хрещення України, на якому вирізьблене ім'я дорогої Наді. Надя любила життя, пригадувала, щоби ми були жертовними на усі цілі.

Любила брати участь разом зі мною в громадських заходах і бенкетах.

Надя дуже любила мене в комбатантському однострої. На щастя, у 60-ліття створення Дивізії „Галичина", 27 вересня 2003 р., ми обоє приїхали з Флориди, щоби взяти участь у святковому бенкеті. Як мене викликали до вручення Золотого Хреста за особливі заслуги–найвищого відзначення Братства кол. вояків 1-ої УД УНА, Наді чи не вдруге в житті „серце і душа тряслася"–як вона вперше писала в листі,–з цього великого задоволення і любови до свого мужа-дивізійника.

Цей Золотий Хрест–це була велика заслуга моєї улюбленої дружини Наді.

30-го листопада 2003 р. в Торонті ми взяли участь у бенкеті Канадського Товариства Приятелів України для делеґації Українського Парляменту з Києва.

Після бенкету ми рішили не вертатись до Флориди, а святкувати Різдво Христове з дітьми і внуками.

17-го січня 2004 р. ми разом з дорогою Надею і друзями забавлялись на Сумівській Маланці. Гостей було більше тисячі. Улюблена Надя дивилась, тішилась і любувалась своїми дітьми, котрих ми виховали у сумівському дусі. Наша праця не пішла надаремно.

18-го січня 2004 р. ми були на спільній куті в Українському Культурному Центрі на вул. Кристі, де стрінули багато друзів і знайомих.

Через 45 років, 19-го січня, у день відходу нашого „Ангела", улюблена Надя плакала і шептала молитву до Бога. У цей день вона захворіла і забрали її до шпиталю, де боролась за життя через 30 днів і, здавалось, переборола. 19-го лютого каже мені:

„Мій любий, я хочу додому йти, я дуже голодна".

Напевно думала, що на мої уродини (22-го лютого) хотіла бути разом зі мною.

„Тебе відпустять завтра",–я запевнив її. Але завтра не наступило...

21-го лютого 2004 р., о годині 1-ій по полудні, „прилетіла пташка з-під синього неба" і забрала душу улюбленої Наді у Божу вічність. Але серце лишила мені навіки, навсе...

Цей 21-ий лютий 2004 р. став чорним днем, якого ми не могли перебороти. Лишилось мені лише гірко плакати і шептати молитву до Всемогучого Бога, щоби прийняв Твою душу, дорогенька Надю, у своє Царство.

Золотий Хрест за особливі заслуги, котрим мене нагородили у 60-ліття створення Дивізії „Галичина", і унікальна картка поздоровлення на перші уродини як мужа стояли в домовині улюбленої Наді.

Похоронні моління відправили владика Стефан Хміляр, о. Роман Паньків, о. митрат Богдан Остапович, о. Іван Барщик, о. Петро Двірник і о. Роман Тринога, з участю хору „Прометей" під диригентурою маестра Ярослава Гнатовського і дяків Стефана Ґарасовського і Михайла Дудара.

Члени Спілки Української Молоді стояли на стійці з прапорами і були труноносцями.

Похоронили Тебе, дорогенька Надю, з участю великої родини і громади на цвинтарі св. Володимира в Оквил на Дивізійній секції.

Бажання Твоє, улюблена Надю, я виконав і перехоронив нашого синочка „Ангела" біля Тебе.

Я відвідую Тебе, моя улюблена Дружино, і кладу Тобі червоні троянди на Твою свіжу могилу, які Ти так любила і мала завжди на столі в хаті. Шепчу молитву до Бога, а сльози котяться по моїх щоках.

Прощай, улюблена Надю, наша любов живе і вічно буде жити.

Твій навіки, навсе улюблений і вірний

муж Евген

ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

ПРОВІД

**Центр національного відродження ім. С. Бандери,
Ярославів Вал 9, п. 5, м. Київ**

**ВШ Панові
Євгенові Кострубі
Торонто, Канада**

Шановні і горем прибиті Пане Євгене!

До нас до Києва донеслася сумна вістка про передчасний відхід улюбленої Вашої дружини і мами–світлої пам'яті пані Надії. У ці хвилини глибокого душевного болю та прощання з наймилішою особою прийміть від мене особисто і від моєї дружини Віри вислови найщирішого співчуття. Наші думки і молитви про моральну підтримку для Вас і Ваших дорогих синів Ореста і Адріяна линуть до Творця всього живого з проханням прийняти душу св. пам. пані Надії у своє царство, де немає ні смутку, ні печалі, а лише небесне блаженство.

Світлий спогад про Покійну пані Надію, який у моїй уяві зформувався під час мого першого перебування на канадському терені на початку 70-их років, збережу як теплий подарунок на довгі роки. Пам'ять про неї, а також про Вас та Вашу патріотичну родину залишиться у мене і моєї дружини, які походимо обоє із спільної для пані Надії Бельгії, особливо теплою і тривалою згадкою.

Вічна пам'ять дорогій і незабутній пані Надії!

Київ, 24 лютого 2004 року

Андрій та Віра Гайдамахи

**Братство кол. вояків 1-ої УД УНА
та журнал „Вісті комбатанта"
висловлюють найщиріші співчуття
родині Кострубів та щиро дякують за пожертву.**

Вічна пам'ять Наді Кострубі!

Микола РЯБЧУК. Київ

ЕВРОПЕЙСЬКІ МРІЇ, ЕВРАЗІЙСЬКІ РЕАЛІЇ

„Україна,–полюблює приказувати один мій приятель,–це як валіза без ручки: і нести важко, і кинути шкода". Схоже, подібні настрої опановують нині навіть найзавзятіших прихильників України в европейських столицях–мірою того, як п'ятдесятимільйонна країна дедалі виразніше дрейфує у бік авторитарних евразійських режимів під дедалі бадьоріші декларації свого керівництва про „европейський вибір" та „евроантлантичну інтеґрацію". Цей настрій на Заході називають "Ukraine fatigue", що делікатно перекладається як „утома від України", а менш делікатно–як „знудженість" чи, навіть, „роздратування".

Fatigue–це, власне, те, що почуває кожен, проморочившись певен час із безручковою валізою чи, скажімо, зігравши кілька партій у преферанс із професійним шулером, котрий просто не уявляє собі, що можна грати інакше, і котрого хоч скільки разів виганяй з-за столу, він знову й знову проситиметься назад, нарікаючи на брак досвіду, незнання правил та підступи оббріхувачів із числа так званої „опозиції". Почуття втоми, знуджености та роздратування напрочуд влучно відбилося у знаменитій пораді Хав'єра Солани українським керівникам навчитися грати за правилами, а не гратися з правилами. У перекладі з дипломатичної мови на повсякденну це означає приблизно таке: ми тут у Европі, можливо, й нетямущі, але не до такої міри, аби зовсім не бачити й не розуміти, що ви там під своїм українським столом виробляєте. „Питання про перспективи членства України в Евросоюзі поки що не стоїть",–підсумували слідом за Соланою його европейські колеґи. Було б, зрештою, дивно, коли б це питання раптом постало відносно країни, котра впевнено з року в рік віддаляється від копенгаґенських критеріїв (зокрема щодо демократії, свободи слова, прав людини), замість до них наближатися.

В цьому контексті недавно видана в Києві книжка під назвою „Европейська інтеґрація України" може видатися чимось із жанру наукової (або й не зовсім наукової) фантастики. Проте вона має ще й зовсім не утопійний підзаголовок: „...в оцінках лідерів українського політикуму, бізнесу та суспільства". Іншими словами–йдеться про певний проєкт, котрий хоч і виглядає з ряду причин утопійним, проте за певних обставин може виявлятися цілком здійсненним. Власне, про ці причини й обставини йде мова у книж-

ці, побудований як своєрідна анкета із десяти питань, адресованих тридцяти „найвпливовішим, найактивнішим, найуспішнішим", як стверджують упорядники, „українським політикам, бізнесменам, науковцям, громадським діячам, інтелектуалам".

Зрозуміло, що всі ці критерії („впливовости", „активности", „успішности") є досить умовними, а сам добір кандидатур (особливо коли йдеться про „бізнесменів", „громадських діячів" та „інтелектуалів") має вельми суб'єктивний характер. Перед нами зовсім не репрезентативна вибірка, покликана представити–з максимальною об'єктивністю–співвідношення настроїв у суспільстві чи, принаймні, у певному професійному/елітарному середовищі. За жанром це радше–різновид експертного опитування, що дає матеріял не так для соціологічного, як для політико-антропологічного аналізу.

Найперше впадає в очі подивугідна одностайність представників найрізноманітніших українських середовищ щодо самої доцільности европейської інтеґрації для України. Навіть провідник традиційно антизахідної Компартії України Петро Симоненко погоджується із „европейським вибором" як із „устремлінням українського народу досягнути життєвих стандартів передових країн ЕС" і зазначає при тому–цілком слушно,–що все це „стане можливим лише у випадку демократичних перетворень у нашій країні". Інший, здавалося б, переконаний „антизахідник" Андрій Деркач–керівник одіозного парляментського об'єднання „У Европу разом з Росією", випускник Академії КБ в Москві (1992 р.), промотор московського православ'я й російського бізнесу, „олігархічний", як кажуть, власник газети „Киевский телеграф" і багато чого іншого–стверджує не більше, не менше:

„Для України як европейської держави найбільше значення має саме европейська інтеґрація. Европейський Союз є ефективним інструментом континентальної координації, і участь України в усіх його інститутах відповідає її національним інтересам. Саме це і є справжній европейський вибір України, без незмістовних декларацій та політичної демагогії".

Для читача, не надто обізнаного в українському політикумі і не надто уважливого до дискурсивних нюансів, пропонована книжка може видатися таким собі опитуванням однодумців чи, принаймні, людей близьких у деяких підставових зовнішньо- і внутрішньополітичних поглядах. Практично всі учасники опитування погоджуються, що „европейський вибір"–„це, передусім, орієнтація України на громадсько-політичні та соціяльно-економічні цінності европейської спільноти" (Раїса Богатирьова); це потреба „змінити саму сут-

ність стосунків між державою і особистістю, коли не лише в Конституції, а й в повсякденному житті особистість стане для влади найвищою цінністю" (Степан Ґавриш); „це вибір стратегічної мети, моделі побудови суспільства і держави, напрямок руху до цивілізованого, соціяльного і морального співтовариства вільних громадян" (Леонід Кравчук); „це зміни за европейським зразком у самій Україні" (Елла Лібанова); це шлях „до цивілізованого демократичного суспільства" (Володимир Пєхота); це „пріоритет Закону", „демократія, рівність можливостей, свобода слова" та інші характеристики, наближення до яких „має стати індикатором серйозности намірів України наповнити реальним змістом свій „Европейський вибір" (Іван Курас).

Тут зумисне взято цитати з висловлювань представників лише провладного табору. Їх у книжці–приблизно третина, така само, до речі, як і „опозиціонерів". Ще третина припадає на поміркованих фахівців та незалежних інтелектуалів, котрі, вочевидь, у силу своєї незалежности та інтелектуальности тяжіють до демократичної опозиції. Зайве, мабуть, пояснювати, що всі вони сповідують „европейські" переконання принаймні не меншою мірою, ніж представники влади.

За такого консенсусу важко однак зрозуміти, чому Україна рухається зовсім не до Европи, чому в її економіці і політиці переважають кримінально-олігархічні методи, чому з року в рік невблаганно погіршується становище зі свободою слова й правами людини, чому президентські й парляментські вибори стають дедалі бруднішими, а публічна брехня керівних осіб–дедалі безсоромнішою, чому замість обіцяної правової держави на наших очах формується авторитарний монстр, заснований на тотальній корупції та шантажі, і чому на догоду жменьці осіб, наляканих можливістю втратити владу, найбрутальнішим чином ґвалтується Конституція, здоровий глузд і найпідставовіші державні інституції, включно з парляментом та Конституційним судом.

Даремно шукати відповіді на всі ці питання у провладних політиків, представлених у цій книжці. У принципі, вони готові визнати, що Україна істотно відстає від країн ЕС не лише за якістю життя, а й „за рівнем демократії" (Богатирьова), що їй ще далеко до „евростандартів" (Деркач); що „реформи, які відбуваються в Україні, не мають достатньо чіткого стратегічного і політико-відповідального забезпечення" (Ґавриш); що „бізнес в Україні потерпає від елементів позаекономічного впливу" і що „европейці бояться йти на український ринок через політичну нестабільність, недосконалість законодавства, корупцію" (Курас). Усе це, однак, недалеко

відступає від традиційної для (пост)комуністичних еліт парадигми „часткових недоліків" і „тимчасових труднощів"–тимчасом як загальний напрямок руху, характер суспільних змін, суть збудованого режиму і притаманних йому методів урядування, на жаль, навіть не обговорюється. Схоже, провладні політики, подібно до Л. Кучми, переконані, що „Україна за роки незалежности досягла позитивних змін"–досить, мовляв, порівняти, „що було десять років тому", хоча якраз десять років тому не набули ще поширення сьогоднішні напади на опозиційних політиків та журналістів, та й на цензуру в мас-медіях у першій половині 90-х років ніхто особливо не нарікав, не кажучи вже про сьогоднішнє використання податкових органів для боротьби з опозицією та тероризування суспільства, чи–відновлення в повному обсязі колишньої партійно-номенклатурної вертикалі влади у вигляді теперішніх районних та обласних державних адміністрацій, підпорядкованих уже не ЦК КПУ, а Адміністрації Президента (втім–на основі тієї самої номенклатурної лояльности та „телефонного права").

Ніхто із провладних політиків, зрозуміло, не ставить питання про власну відповідальність за створення, зміцнення чи, принаймні, підтримування цієї монструозної системи, яка не має нічого спільного з начебто сповідуваними ними „европейськими цінностями, зате має глибинну генетичну спорідненість із подібними „потьомкінськими демократіями" у Середній Азії, Азербайджані, Росії та Білорусі. В Україні, вважають вони, всього лише навсього „затягнулися перехідні процеси: реальні зміни в економічному, політичному, суспільному житті відбуваються значно важче, ніж це уявлялося відразу після здобуття незалежности" (Курас). Чому ті „зміни" відбуваються „значно важче" (і чи взагалі „відбуваються"? і чи взагалі „зміни"?)–провладні політики не відповідають і, схоже, навіть не намагаються чесно над цим замислитися. З окремих реплік, розсипаних у цій книжці, можна вловити певні їхні претенсії до европейців, котрі зстосовують до України „подвійні стандарти" і водночас „не завжди розуміють українську специфіку" (Курас); до „заїжджих реформаторів" із МВФ, котрі „підганяли" реформи в Україні під „стратеґічні інтереси Заходу"; до незалежних ЗМІ та „просунутої" інтеліґенції, котрі, виявляється, „співали осанну" провідникам згаданих сумнівних реформ (Пєхота); до опозиції, звісно, котра займається „безплідним критиканством" (Деркач); а також–до всього населення, котре химерно в собі поєднує „азійську, навіть точніше–візантійську ментальність", „пасивність", і водночас–„мітинґовість": „Полюбляє (?) наш народ ходити на мітинґи, але при цьому нічого робити не хоче" (Лібанова).

Пані Лібанова розповідає справді курйозну історію про те, як українські соціологи, задавши селянам запитання: „Хто визначає ситуацію в селі?"–отримали майже одностайну відповідь: „Голова сільради". На наступне запитання: „А хто повинен визначати ситуацію в селі?" ті самі селяни тим самим соціологам відповіли: „Голова сільради".

З цього сумного курйозу Елла Лібанова робить цілком слушний висновок про живучість рабської психології, про те, що „в будь-якій країні Евросоюзу така ситуація абсолютно неможлива", і про те, що в такому стані і вигляді „Україну ніхто в Европі й не очікує". Наступний висновок чи, принаймні, питання, яке мало б у цьому контексті постати і якого доктор економічних наук, науковий консультант президента України, професор Лібанова впритул не бачить,–це питання про відповідальність владних еліт, зокрема й президента за збереження, ба плекання саме такої, рабської, психології у населення, систематичне й цілеспрямоване винищування протягом майже десяти років зародків громадянського суспільства.

Професор Лібанова не може не розуміти, що патріярхально-патерналістські відносини у сьогоднішій Україні–це похідне не лише від московсько-православної та комуністичної „візантійщини", а й продукт „візантійщини" посткомуністичної, з неповторною автентичністю зафіксованої на плівках майора Мельниченка й оприявленої в десятках жестів номенклатурно-олігархічної влади–від фарсового „референдуму за народною ініціятивою" 2000 року до не менш фарсового „всенародного обговорення" конституційних змін; від цензорських „темників", що розсилаються до мас-медій із президентської адміністрації, до антиющенківського шабашу, організованого в Донецьку тими-таки „темникотворцями"; від систематичного ґвалтування парляменту до остаточного розтління Конституційного суду заради можливости третього президентського терміну для Леоніда Кучми. І справа тут не в одному селі і навіть не в усіх селах, що вважають свого „прідсідатєля" царем і богом; а в тому, що вся сьогоднішня влада в Україні тримається саме на такій рабській психології і всіма можливими засобами цю психологію у своїх підданих підтримує.

Тож зрозуміло, що для опозиційних політиків, як і для незалежних експертів, евроінтеґраційна риторика посткомуністичних еліт є безумовною фальшивкою, продиктованою певними кон'юнктурними потребами, а не щирим прагненням і готовністю виконувати всі евроінтеґраційні вимоги. „Влада, що декларує рух України до Европи,–стверджує Юлія Мостова,–найменшою мірою усвідомлює поставлену мету. Це не більш аніж риторика, оскільки на певному етапі (наприкінці 90-х та на початку 2000-х років) українська влада навчилася

формулювати те, що від неї хочуть почути, і досить тривалий час вводила в оману своїх візаві по переговорах з Західного світу саме тим, що формулювала правильно, але не наповнювала діями свої формулювання, що з такою легкістю видавала на переговорах. В Україні існує величезний розрив між деклярацями влади та її намірами... Президент Кучма від самого початку усвідомлював, що не балянсування, а почергове загравання то з Росією, то із Заходом здатне забезпечити йому можливість, незалежно від обох сторін, здійснювати керівництво на влсній території такими методами, які він вважав за необхідні, а також обстоювати ті пріоритети, які він визначив особисто для себе... За нинішньої влади не відбудеться справжнього усвідомлення необхідности просування України до ЕС. Україні необхідна як мінімум зміна влади, як максимум–зміна політичної системи, яка призведе до того, що біля керма держави будуть люди, здатні вирокремлювати національні інтереси і ставити їх вище за особисті".

Чи ці зміни відбудуться ближчим часом–сказати важко. Але, безумовно, має рацію Юлія Мостова, котра стверджує, що „в Україні завершується процес дикого накопичення первинного капіталу, тепер навіть ті, хто займався рекетом, намагаються придбати обленерго, будувати готелі, відкривати ресторани, тому що цим людям необхідні кваліфіковані менеджери, що працюють за европейськими стандартами, і починають думати про репутацію і про те, що українська система бізнесу мусить мати комунікативні механізми, які дозволяють їй увійти у нормальні економічні зв'язки з европейськими партнерами".

Окреслені зміни, безумовно, дають певну надію. Можливо, для кардинальніших змін в Україні бракує зовсім мало. Скажімо–якогось символічного сигналу від европейців, на зразок того, який вони подали сербам ще за часів Мілошевіча, сказавши, що бачать вільну демократичну Сербію членом европейської спільноти. Чи готова Европа подати подібний сигнал українцям?

В кожнім разі, в Україні є досить впливові політичні, бізнесові й інтелектуальні сили, котрі розраховують саме на таку–насамперед моральну–підтримку. Практично на всьому пострадянському просторі кільканадцятилітнє протистояння криптокомуністичних авторитарних держав і новонародженого громадянського суспільства завершилось на користь (нео)авторитарних держав. Україна залишається чи не останньою пострадянською республікою–після країн Балтії, Грузії та, можливо, Молдови,–де суспільство ще має шанс узяти авторитарну криптосовєтську державу під свій контроль і трансформувати її в ліберальну демократію. Чи вдасться?

Дмитро ПАВЛИЧКО

РІК ПОЛЬЩІ В УКРАЇНІ

30 березня 2004 року на урочистій церемонії в Києві президенти Кучма і Кваснєвський відкрили рік Польщі в Україні. Польський керівник заявив, що і Польща, і Україна потрібні Європі „сьогодні, завтра і завжди". Подібними гучними заявами супроводжувалося і відкриття року Росії в Україні. Своїми думками з цього приводу поділився в інтерв'ю Українській Службі Бі-Бі-Сі колишній посол України в Польщі, відомий український поет і письменник Дмитро Павличко.

Я вважаю, що це рудимент старих радянських часів. Усілякі роки, декади були придумані для певних спекуляцій. То була показуха... Тому я дивлюся на все це скептично. Але, звичайно, певні пласти суспільства чи бізнесові кола можуть цим скористатися, і це треба робити.

Рік Росії в Україні закінчився тим, що ми повинні були посунутися у Керченській протоці. Але, з іншого боку, він загострив увагу на тому, що цей кордон треба, нарешті, визначити. Нічого іншого не сталося в Україні. Я, наприклад, як письменник намагався видати антологію російських поетів (я сам колись перекладав її), але з російського посольства на цю пропозицію відповіли, що не треба–хай читають російську поезію в оригіналі.

Росіяни дивилися на той рік з примруженим оком, бо коли вони володіють майже всіма нафтопереробними заводами і багатьма іншими промисловими об'єктами в Україні, то для них той рік був лише нагодою ще глибше зайти у наш простір. А Єдиний економічний простір фактично перекреслює нормальні взаємини між Україною та Росією, тому що тут виникає багато проблем, які ставлять під сумнів українську незалежність.

Звичайно, треба використовувати такі моменти якимсь чином, але разом з тим слід розуміти, що це не лежить у традиціях европейських. Ну, неможливо собі уявити рік Німеччини в Еспанії чи в Англії, чи навпаки...

Так само, як і рік Росії в Україні, він почався зі скандалу. Тому що Індустріяльний союз Донбасу, який хотів інвестувати, здається, 100 мільйонів евро в металургійну промисловість Польщі... Це для України було б гарним шансом вийти на европейський ринок, бо для нас Польща–це вже Европейський Союз. Вийти не з напівфабрикатом, а з готовим листом сталі.

Одначе, сталося так, що Польща надала перевагу індійсько-британській компанії. Тому на тлі цього скандалу усілякі розмови про дружбу виглядають нещиро. Але я вважаю, що різниця буде ще і в тому, що в Україні є переважна більшість мислячого народу, який вважає, що ми повинні йти до Европи, і Польща є нашим єдиним справжнім стратегічним союзником. Польща відстоює наші проевропейські інтереси. І ми могли б, використовуючи цей рік, просунутися у питанні побудови нафтоптоводу „Броди-Полоцьк". Багато можна чого зробити в галузі культури. Ми би повинні у Києві збудувати пам'ятник Юліюшу Словацькому, який ще до Тараса Шевченка проповідував воскресіння України–він і народився в Україні. Це був великий, геніяльний поляк, який розумів значення України.

Роман КОЛІСНИК

ПРО ІСТОРІЮ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ МАЙКЕЛА МЕЛЬНИКА ТА МОЮ СПІВПРАЦЮ-ДОПОМОГУ АВТОРОВІ

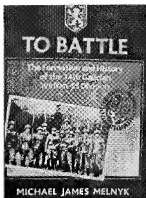

*To Battle(До бою).*Michael James Melnyk. Helion & Co. ISBN: 1-874622-41-8

Майкел Мельник живе в Англії. Він син дивізійника й матері шотляндки. Батько помер, коли Майкелові було шість років. У 1991 році йому було 27 років. Коли у Великобританії почалися наклепи на Дивізію «Ґаличина» в масмедіях, він постановив написати правдиву історію Дивізії. У щоденнику «Істерн дейлі» він помістив (14 листопада 1991) на цілу сторінку статтю п. н. «Син опрокидує осудження українських ветеранів» і написав до редакції супровідного листа. На тому не скінчилося.

Рівночасно він звернувся листовно (21 серпня і 1 грудня 1991 року) до Головної управи Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Торонті про допомогу в його прожекті. Голова Б-ва д-р Мирослав Малецький доручив мені, як секретарові ГУ, відписати на два перші листи від ГУправи. Згодом на «зв'язкового» до дальшої співпраці з М. Мельником доручено мені.

Я не сподівався, що мене чекає. М. Мельник виявився завзятим і послідовним у виконанні на себе взятого завдання. Не знаючи української мови й слабо читаючи німецьку, мені прийшлося багато часу витратити на часте листування, переклади літератури й документів, які відносилися до його праці, що були переважно в німецькій й українській мовах. Він відшукував по архівах в США, Німеччині, Чехії, Польщі, навіть у Музею голокосту у Вашінґтоні документи—понад дві тисячі сторінок матеріялів, і збирав світлини. Наприклад, він прислав персональні документи з німецьких архівів 23 німецьких офіцерів, вищих командирів Дивізії—253 ст. і 12 українських—74 ст., між ними майора М. Палієнка, сот. М. Бриґідера, майора Евгена Побігущого й ін. Це вказує на засяг його розшуків.

Він теж реґулярно відвідував Лондон й переглядав оприлюднені розшифровані накази й розпорядження, передавані німецьким командуванням, машинами «еніґма», коди яких уважалися не до розв'язання. Під час війни британська контррозвідка перехоплювала ці накази, а ключ до коду «еніґми», який німці змінювали кожного дня, знайшли три польські науковці саме перед війною й на початку війни

передали французькій розвідці. Прем'єр-міністер Черчіль погрозив усім людям, які працювали у цьому суперсекретному відділенні, що сам не завагається розстріляти того, хто зрадив би, що вони мають ключ до коду «еніґми».

Для Мельника особливу вартість мають світлини. Він платив високі ціни за копії світлин першої кляси, які він повертав власникові. Мені забрало багато часу й труду вибрати з дивізійного архіву понад 300 світлин (з понад тисячі), переложити їхні описи на англійську, післати Мельникові й повернути назад до архіву. Мельник, у кого міг, розшукував й копіював світлини. Слід підкреслити, що він чесна й точна людина—завжди виконував свою обіцянку.

Мельник приділив особливу увагу німецьким офіцерам, які мали за собою злочинні дії перед своїм відрядженням до Дивізії. Від отримав звіти, які приготовляв пізніший командир Дивізії «Ґаличина» Фрайтаґ у 1941 році на пості ад'ютанта 1-ої СС-бриґади (в ранзі підполковника (Oberstleutenant), що відповідала за охорону околиці Коростеня. Наприклад, 27 серпня у звіті читаємо, що взято в полон—42, розстріляно 132 євреїв і одного партизана; 28 серпня розстріляно 77 євреїв, взято в полон—18.

Мельник конче хотів знайти документи, які вказували б, хто в дійсності знищив Ґуту Пеняцьку, бо запис у протоколі Військової Управи та у хроніці, веденій Михайлом Островерхом, подає що курінь 4-го галицького полку, який 28 лютого 1944 року брав участь у бойовій дії проти Ґути Пеняцької, відійшов о год. 11 вранці, а село «окремий німецький відділ дощентно спацифікував». Однак не вдалося знайти відповідних німецьких документів. Копію цієї хроніки привезли з архіву в Києві до Англії режисери з «Індепендент ТВ» для свого пасквільного фільму «СС у Британії».

Коли цей фільм було показано, Мельник, котрий давав їм інформації про Дивізію, написав до п. Ґенді довгого протестного листа. Знову з рамени Братства я зібрав відповідний матеріял і зредаґував збірник «Відкидаємо наклепи українофобів на 1-шу Українську дивізіюУНА». Чи не найважливішим документом цієї «афери» стало інтерв'ю академіка Миколи Мушинки з Пряшева, який він провів з жінками у селі Нижня Боца у Словаччині, які були свідками вбивства цивільних словаків. Вони категорично заперечили, що це були дивізійники. Отже, продуцент зфальшував їхні свідчення у перекладі на англійську мову. Крім цього, Мельник отримав німецький документ з того часу, в якому подано, що дивізійна бойова група прийшла до села Нижня Боца одни день після вбивства. У збірнику, який має 212 сторінок, є багато речевих статтей про Дивізію і проти того фільму, взятих з преси України й діяспори, та заяв різних організацій.

Між документами, які Мельник отримав, є звіти вищих командирів

про їхні частини, які брали участь у боях під Бродами. Деякі позитивно пишуть про Українську дивізію, а деякі дероґативні, базовані на мильних уявленнях, наприклад, що Дивізія відступила без бою з другої лінії фронту. В дійсності, Дивізія не відступила, а її корпусне командування кинуло з другої лінії у найважчі пункти боїв, до того поодинокими полками — велика помилка, вважав начальник операцій Дивізії майор Ґайке — і в дуже трудних обставинах — після виснажливого форсованого маршу й дощів. Знову один командир вермахтівської групи, який був приділений до піонірського батальйону Дивізії, не міг нахвалити відвагу й геройство українських вояків, хоч з ними заходили труднощі з мовою. Він пише, що німці чулися, якби були серед загартованих німецьких фронтових вояків.

Є й звіти з особливими пригодами. Наприклад, лейтенант Домшке, який у боях втратив усіх вояків із своєї групи тяжких кулеметів, після прориву командував малою групою різних вояків. 27 липня біля лісничівки Копки натрапив на партизанський відділ (80-100 бійців). Вони намовляли німців долучитися до них і йти в напрямі Києва. Однак німецькій ґрупі вдалося вночі викрасти леґкий кулемет і карту, яку партизани від них забрали, і вони пішли далі на захід.

Одна група зустріла озброєних цивілістів в лісі на південний захід від Ґаначівки. Їхній командир сказав, що пробитися крізь фронтову лінію неможливо й запропонував німецькому лейтенантові Весселеві долучитися до них і обняти тактичне командування.

Мельник теж отримав список усіх офіцерів військ СС і склав список Української дивізії (приблизно 750), в якому подані: ім'я і прізвище, дата й місце народження, позиція в частині Дивізії, ранґа, дата підвищення і дата смерти.

Отримав на плівці промову Гіммлера до старшинського корпусу Дивізії у Нойгаммері 16 травня 1944 року. Перекладав сот. Дмитро Паліїв. Промова звучить, якби була записана сьогодні.

Є звіти німецьких втікачів з совєтського полону, які були свідками розстрілів вояків Дивізії.

Є документи про генерала Павла Шандрука й його ставлення до генерала Андрія Власова, про біженців з Ґаличини, які опинилися у Словаччині під час повстання.

Все одно, до таких документів слід ставитися обережно, бо не всі інформації правдиві, наприклад, у одному документі у Словаччині аґент пише до шефа німецької служби безпеки, що проф. Кубійович — це спритний ґешефтяр і дбає про свій особистий інтерес.

Копії документів Мельник посилав до Державного архіву у Львові й до Дивізійного музею під керівництвом Ігоря Федика.

Мельник вів листування з багатьма дивізійниками й іншими

особами, які мали відношення до Дивізії, в Великобританії, Німеччині, США, Канаді, Австралії. Написав два листи, які дав переложити на німецьку мову, до майора Вольфа-Дітріха Ґайке, начальника операцій у штабі Дивізії, і отримав від нього копію його вермахтівської військової книжки (Soldbuch). Однак, через свій вік, Ґайке багато не міг йому допомогти.

З метою якнайбільшого зібрання інформацій, Мельник відвідав Канаду в 1993 (28 травня до 8 червня). Іван Падик і я «впізнавали» його із світлини, яку він прислав. В літаку до нього «причепився» один англієць, який прилетів до Торонта, не маючи жодної адреси й не знаючи, що йому робити. Ми його привезли з Мельником до Інституту ім. Св. Володимира, де Мельник замешкав у студентському гуртожитку. Довідалися від нового знайомого, що він уже був у Торонті, але тільки запам'ятав назву одного «пабу» (готелю). У телефонній книжці ми знайшли адресу цього готелю й він «геппілі» поїхав туди, залишаючи нас також «геппі». Я собі подумав: як англійці мають таких сміливих одчайдухів, то не диво, що їхня нація здобувала й панувала у світі.

При цьому мені нагадалася розповідь одного кол. «протилетунського юнака». Коли він еміґрував до Канади й вперше приїхав до Вінніпеґу, самотній сів на лавці в почекальні на вокзалі, розгубився і аж заплакав. Підходить до нього «мавнті» з федеральної поліції та розпитує...українською мовою (пізнав свого). Наприкінці заспокоює: «Не плач, у Канаді ще ніхто з голоду не вмер»...

Я замовив телефон до кімнати Мельника й знайомив його з побратимами, які погодилися дати йому інтерв'ю. Так скоро проминув час і, після прощальної зустрічі з новими побратимами, Майкел Мельник відлетів додому.

Для мене сталася ще одна пригода з телефонною компанією: мені прислали рахунок за неповернений телефонний апарат. (Кошти побуту Мельника в Торонті покривало Братство). Я запротестував і після розпитувань довідався, що телефонний технік «забув» цей апарат у канцелярії Інституту.

Після такого вдалого початку новий «дивізійний доброволець» — так можна б назвати автора історії Дивізії — посилив свою працю. Мене бомбардував листами й рідше телефонами.

Слід згадати, що він з товаришом у 1996 році їздив до Німеччини, до Австрії оглянути околицю, де Дивізія зводила бої, був і в Польщі. За 10 днів вони автомобілем наїздили 3200 миль.

У 1999 (червень) Майкел відвідав Канаду й США, тепер з своєю нареченою Джулі. Першу подорож відбув на власний кошт, а другу покрили Крайові управи Братства США і Канади (але тільки для нього). «Опікуном» його був Роман Чолкан, який заініціював ці

відвідини. Майкел теж їздив до Монтреалю й зустрінувся з Богданом Мацівим, референтом фотоархіву Братства.

При цій нагоді, 21 червня 1999 року, на особливій зустрічі, ГУ нагородила Майкела Мельника «Хрестом за особливі заслуги», найвищим відзначенням Братства. До сліз зворушений Майкел у своїй подяці сказав: In my heart I'm a Ukrainian (У серці я українець).

Праця над книгою тривала 10 років—від 1991 до її появи в 2002. Вже саме листування може свідчити про засяг його праці. Я від нього отримав понад 225 листів (475 сторінок) і написав 130 (250 сторінок). Коли врахувати, що писати англійською мовою забирає куди більше часу, як рідною, до того ще з потребою дослідити відповідні матеріяли на відповіді, з технічними й військовими англійськими висловами, то можна собі уявити мій не рідкий «фрастрейшен»—«відчай». Не мав я серця Майкелові відмовити його проханням. При цьому не враховую телефонних розмов.

Коли уведено в широкий вжиток «е-майл», у 1999 році систему заінсталювали Андрій Коморовський (заступник голови, а від 29 вересня 2001 року—голова ГУ), Богдан Маців, Роман Ґавриляк, Орест Слупчинський, згодом Мирон Ґоловатий і Славко Гнатків, то Мельник посилав свої листи моментально на всі адреси. На комп'ютер А. Коморовського «впав тягар» листування і він, силою обставин і своєї позиції у Братстві, взяв на себе керівництво й координацію, пов'язані з написанням і виданням історії Дивізії М. Мельника. Мельникові давали інформації також інші дивізійники, як от: д-р В. Верига, Е. Шипайло, Б. Кутний та ін., а особливо д-р Остап Соколовський, який М. Мельникові написав 50 сторінок (леґального розміру битим друком) інформації із своїх переживань, обсервацій та друкованих джерел.

У кінцевій стадії в роботу включилася Ґоловна управа тим більше, що видавцеві треба було платити субсидії.

В остаточному узгодженні тексту, головно інтерпретації історичних аспектів чи німецько-українських відносин, у дискусії з автором брали члени Ґоловної Управи. Як не як, ГУ заступала погляд, що історія Дивізії повинна бути представлена з української перспективи, а Мельникові часом важко було зрозуміти такий підхід, бо він був прихильником лише «документаційного» підходу. І західноевропейська «історична школа», котра на свій лад проводила навчання, мабуть, давалася відчути. Наприклад, велися дискусії про «опортунізм» українців у «коляборації» з німцями, як в історичному аспекті, так і при творенні Дивізії. Чи наголовок розділу про творення Української Національної Армії: Impotence of Power («Імпотенція сили»)?

Тяжко було знайти видавця в Англії. Врешті фірма Helion & Co. погодилася видати, однак при субсидії 5 тисяч фунтів стерлінгів, яку

Братство заплатило. За це дістало право на 40 відсотків опусту при закупі книги по продажній ціні 49.95 анг. фунтів. Наклад 1400. (В першому році продано 1066).

Після випуску книги, виявилося, що видавництво само рішало що і як включати й як редаґувати, не питаючи автора. Тому Мельник був дуже незадоволений цією «коректою», за що хотів скаржити до суду. Однак, порадившися з трьома суддями (він працює у суді), до цього не дійшло, бо справу таку ледве чи можна виграти, а судові кошти є астрономічні, на які звичайний громадянин собі не може позволити.

Книга має 400 сторінок, понад 300 світлин, схеми, 21 додаток, примітки, понад 250 позицій бібліографії. Тверда оправа, розмір: 12'' x 9'' (30,5 x 23 см), лискучий папір. Однак не має покажчика прізвищ і назв місцевостей. Важить 1,85 кг (4 фунти).

Одним словом—це репрезентативна книга. На неї прийшло до автора ряд похвал і зауважень.

Тому що Майкел Мельник не є задоволений з цієї книги, він плянує її наново видати в дешевшій ціні і з справленням помилок. Однак це може статися через п'ять років, коли «копірайт» повернеться до автора. Тому я подав йому деякі зауваження, очевидно не всі.

Наголовок розділу Struggle of Identity («Боротьба за ідентичність») не відповідний. Українські вояки знали свою «ідентичність». Ця «боротьба» була штучно створена серед німців—чи трактувати вояків Дивізії як «галичан» (Гіммлер) чи як «українців» (губернатор Вехтер).

Пишучи про промову командира Дивізії Фрайтаґа до українців у старшинській школі після битви під Бродами, звинувачуючи українців за програну битву, автор не згадав того факту, що командир школи на обіді зробив заввагу Фрайтаґові, що там були теж німецькі дивізії.

У розділі Untermenschen with Iron Crossess («Унтерменші з залізними хрестами») автор, описуючи нагородження Фрайтаґа Лицарським залізним хрестом, не згадує про не таку-то вже «лицарську» поведінку Фрайтаґа під Бродами, де він зрезиґнував з командування Дивізії. Також друкує без жодного коментаря рекомендацію Рауса, командувача 3-ої панцирної армії, в якій повно бойових і інших похвал Фрайтаґові, на які він зовсім не заслужив.

Згадуючи, що українці присягали Гітлерові як головнокомандувачеві німецьких збройних сил, не подає, однак, що в 1944 році до тексту присяги додано «в боротьбі проти большевизму, за визволення мого Українського Народу, моєї Української Батьківщини».

Автор пише, що бойова група Віттенмаєра «здобула» с. Долішню Нішу, хоч у рапорті написано, що вона «зайняла» (setze sich in den Besitz). Це важлива деталь, бо групі Віттенмаєра неправильно приписують скоїння злочинів у тому селі (фільм Ґенді).

Автор вживає у назві полків 6 і 7 «поліційні», хоч німці офіційно їх називали «галицькі добровольчі полки». Також не пояснює, що ці полки були під командою Порядкової поліції, я не військ СС, і що всі офіцери й підофіцери у цих полках були німці.

Під підписом деяких командирів автор подає, що вони були оскаржені за воєнні злочини, але не подає, коли і де. Також не подає, чи вони були притягнені до судової відповідальности й який вирок отримали. Це важливо, бо читач буде вважати, що вони робили злочинні дії в українській дивізії.

Врешті, мабуть, на основі таких пропусків і недомовлень в одній реклямній рецензії на «To Battle» надруковно наступне: «головним недоліком книги—що признав сам автор—це те, що він не розглядає питання приписуваних цьому з'єднанню злочинів»?

Злочини Дивізії приписують фальшиво, і в цій книзі це питання повинно ясно бути стверджене.

Американський професор історії Джон Армстронґ ствердив, що історія—це фікція. Бо історичні факти інтерпретують історики—кожний на свій лад. В історії Майкела Мельника є той недолік, що він замало інтерпретує події з української перспективи. Можливо, до цього причинилася теж неавторизована редакція видавництва.

Майкел Мельник (зліва), його мати й старший брат(1993).

НОВИЙ СЦЕНАРІЙ ІЗОЛЯЦІЇ УКРАЇНИ ВВЕДЕНО У ДІЮ!

Під час візиту президента України до Берліна для участі у німецько-українських міждержавних консультаціях 19 лютого 2004 р. на голову Леоніда Кучми і загалом усієї України звалилася нова „несподіванка". Вона викликала шок не тільки в Україні. Йдеться про радника українського посольства в Німеччині, генерала зовнішньої розвідки України Валерія Кравченка, який сповістив російськомовну редакцію „Німецької хвилі", що, начебто, голова Служби безпеки України Ігор Смешко і керівник Головного управління розвідки Олег Синявський давали вказівки своїм співробітникам за кордоном стежити за депутатами українського парляменту від опозиції, а також за членами уряду.

Поява цієї інформації стала головною інтриґою перебування Л. Кучми у Німеччині. Тому і головним питанням на прес-конференції Л. Кучми у Берліні були матеріяли генерала Кравченка. Леонід Кучма з цього приводу відповів коротко: нісенітниця. Так в унісон заявляє уся офіційна Україна.

А ось лідер „Нашої України" не вірить тим запевненням і твердить: „Ситуація з генерал-майором Валерієм Кравченком засвідчила, що сьогодні все більше громадян України відкрито заявляють, що вони не хочуть жити так, як зараз". Подібної думки і звичайні громадяни, і представники політичної еліти, і навіть генерали. На думку Віктора Ющенка, такі заяви свідчать про пробудження еліти, посилення політичної свідомости. Навіть еліта СБУ виражає свою незгоду з такою ситуацією.

З боку опозиції також висловлюються думки, що заява генерала зовнішньої розвідки України, співробітника посольства України в Берліні В. Кравченка ймовірно є початком здачі силовиками нинішньої влади. Цей процес пов'язаний з наближенням президентських виборів–вважає голова аналітичної ради Української народної партії Олександр Мосіюк. Він відзначив, що „підтвердженням високої ймовірності такого сценарію є події в Грузії, де фактично весь силовий блок уряду здав режим Е. Шеварнадзе".

Якщо дивитися на проблему ширшим планом, то важко повірити, що у даній справі йдеться про посилення політичної свідомости чи здачу нинішньої влади силовиками. Усе вказує, що ведеться куди складніша гра і то на дуже високих орбітах. І ставкою у цій грі зовсім не є демократія, а українські нафтові та газові труби. Важко

повірити, що дійсно випадковістю є поява матеріялів, оприлюднених через російськомовну редакцію невдовзі після того, як у Москві висловлювали незадоволення тим, що Київ прийняв рішення про пряме використання трубопроводу Одеса-Броди. А окремі гравці нафтового ринку навіть заявляли, що будуть вжиті усі важелі, щоб нафта не потекла трубою.

З другого боку, великі підозріння викликає той факт, що резидент у Німеччині звертався саме до російської редакції. Адже ж він блискуче знає німецьку мову і куди ефективнішим було б його звернення прямо до німецьких редакцій. Однак він мусив мати ґарантії, що справа піде у рух без затримок, що ніхто не буде вимагати доказів на підтвердження закидів. Відомо, що запізнення на день чи випередження на день з цією інформацією вже не дало б очікуваного ефекту.

Про те, що до приїзду Леоніда Кучми до Німеччини готувався для нього „теплий" прийом, свідчить і той факт, що у день німецько-українських урядових консультацій у Берліні проходив захід за участю колишнього охоронця Л. Кучми Миколи Мельниченка, де він черговий раз говорив про свої записи. У ньому можливо не було б нічого дивного, коли б не та обставина, що колишній охоронець мешкав у тому самому готелі, що й президент України. І за твердженням кореспондентки ББЦ Ольги Марчук вони навіть зустрілися. А згодом президентський охоронець сказав їй в інтерв'ю, що усе це було задумане організаторами.

Ким і з якою метою? Адже ж відомо, що президент Л. Кучма на хвилі емоцій може вдатися до антизахідних випадів. А у цьому якраз найбільше зацікавлена нині Росія, яка не тільки прагне контролювати українські нафтові та газові труби, але російські стратеги усе активніше проповідують, що на противагу Вашинґтонові необхідно творити вісь Москва-Берлін-Париж. І на цій осі немає місця для Києва.

І як наслідок такої гри Л. Кучма у Берліні був прийнятий зі стриманістю. Більше було розмов про перспективи демократії, ніж про реальну співпрацю. І головне питання, розв'язання якого очікували в Києві–про участь Німеччини у запропонованому Росією газотранспортному консорціумі не обговорювалося.

Коментуючи те, що відбулося 19-20 лютого у Німеччині, народний депутат Володимир Сівкович якраз схиляється до думки, що генерала Кравченка могли використати російські спецслужби. За його словами, якщо німці хочуть взяти участь в українсько-російському консорціумі, то це дуже невигідне нинішньому керів-

ництву РФ. Щоб до цього не допустити, російська спецслужба могла використати в цій ситуації Кравченка.

Кремлівська влада добре вивчила ставлення президента Л. Кучми до Заходу. І такі інциденти, які мали місце в Берліні, коли зустрічі Л. Кучми на вищому рівні з керівництвом Німеччини супроводжувалися в медіях висловлюваннями ген. Кравченка, не додасть позитиву в бік европейської інтеґрації України. Тому путінська ґебістська команда буде робити все для того, щоб якнайдовше прив'язати Україну до себе. І в першу чергу затягнути її в Єдиний економічний простір. Це був один з головних гасел президентської виборчої кампанії у Росії.

Берлінський інцидент оголює ще одну дуже гостру проблему в Україні–підбір кадрів на державну службу.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ *(„Наше слово")*

РОСІЯ НАДАЛІ РОБИТЬ ТИСК НА УКРАЇНУ

У справі нафтопроводу Одеса-Броди

Представники російських нафтових компаній відкидають пропозиції української сторони про використання для транспортування російської нафти в обсязі до 9 млн. тонн на рік маршруту Кременчук-Снігірівка-Південний. Крім того, вони відверто заявляють, що використання трубопроводу „Одеса-Броди" для транспортування каспійської нафти на західно-українські НПЗ, а також постачання на польські і чеські заводи суперечить інтересам російських нафтових компаній, оскільки це приведе до втрати ринку.

Російські компанії зацікавлені в його зворотному використанні, що дозволило б транспортувати російську нафту на узбережжя Чорного моря. Російська компанія ТНК-BP виражає готовність поставити 380-420 тис. тонн технологічної російської нафти сорту *Уралс* у вигляді товарного кредиту на 3 роки для заповнення нафтопроводу „Одеса-Броди", а також забезпечувати до 9 млн. тонн нафти на рік для прокачування.

Американська „Шеврон" запропонувала Україні транспортування нафти нафтопроводом „Одеса-Броди" в прямому напрямку вже в нинішньому році.

Перша черга нафтотранспортної системи „Одеса-Броди" була здана в експлуатацію в травні 2002 р., однак транспортування сировини дотепер не почалося. Пропускна здатність системи – 9-14,5 млн. тонн нафти на рік з резервуарним парком 200 тис. кубометрів. Морський нафтовий термінал „Південний" (Одеса) здатний приймати танкери вагою до 100 тис. тонн. Передбачається розширення потужности нафтопроводу до 40-45 млн. тонн на рік зі збільшенням резервуарного парку до 600 тис. кубометрів.

75-РІЧЧЯ ПАТРІЯРХА ФІЛАРЕТА

Українське православ'я врочисто відзначило ювілей Патріярха всієї України-Руси Філарета, якому 23 січня 2004 р. сповнилося 75 років. З цієї нагоди його вітали не тільки представники очолюваної ним Церкви, а й політики, дипломати. Напередодні ювілею вперше від 1994 р. завітав до патріяршої резиденції президент України, щоб особисто вручити патріярхові орден Ярослава Мудрого. Нині ще рано говорити чи можна це вважати поворотним моментом у ставленні держави до Української православної церкви Київського патріярхату. Однак незаперечним є факт, що держава не могла не помітити цієї події, коли патріярха як знакову постать українського духовного і громадського життя вітали представники посольств ряду країн. І навіть так далеких до християнства як Китаю.

У ювілеї взяв участь також Патріярх УГКЦ Любомир Гузар.

ВСЕЛЕНСЬКИЙ ПАТРІЯРХ ПРОТИ ПАТРІЯРХАТУ УКГЦ?

Якщо Ватикан ухвалить рішення про надання Українській Греко-католицькій церкві статусу патріярхату, це спричинить нові конфлікти між католиками і православними, переконаний глава Вселенського Константинопільського патріярхату Патріярх Варфоломій І. Свої думки він висловив у листі до Папи Римського Івана Павла II. Лист був написаний ще в листопаді 2003 р. Офіційні особи Святого Престолу відмовлялися дати копію листа пресі. Редакція італійського журналу „Джорні" знайшла грецький текст документа на інтернеті і зробила власний переклад.

На думку Патріярха, надання УКГЦ статусу патріярхату „поверне нас в атмосферу ворожости, що існувала кілька десятиліть тому". Необхідно запевнити народ України і всіх православних в тому, що Ви не плянуєте засновувати патріярхату в Україні.

ПАТРІЯРХАТ УГКЦ У КИЄВІ?

– Я перейду до Києва навіть, якщо залишатимусь Верховним архиєпископом, а визнання нашого патріярхату відбудеться сьогодні, завтра чи за 10 років..

...У своїх щонедавніх постсинодальних проповідях Папа так само наголосив, що патріярхат потрібно встановити, коли в цьому виникає потреба. Минулого року ми досягли повної згоди серед українських греко-католицьких єпископів про те, що наша Церква вже є патріярхатом. Підкріплені внутрішньою згодою та підтримкою вірних, ми також попросили найвищу владу Католицької церкви визнати та поблагословити цю реалію...

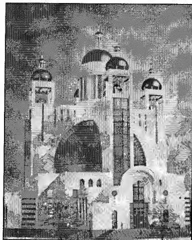

Проект патріяршого собору Воскресіння Христового, який зараз будується в Києві.

Із інтерв'ю з Патріярхом Любомиром Гузарем опублікованому в італійському місячнику „30 Giorni"

На військові теми

ДЕЩО ПРО ЗАВТРАШНІЙ ДЕНЬ НАШОГО ВІЙСЬКА

Історія Українського війська за часів незалежности–це фактично історія його скорочення. Як відомо, від колишнього Радянського Союзу Україна успадкувала лише особового складу близько 780 тис. чоловік, а на кінець 1996 року його було скорочено майже на 410 тис. чоловік. І в наступні роки в ЗС України тривало скорочення. Паралельно з цими організаційними заходами впроваджується комплектування ЗСУ військовослужбовцями за контрактом. Таким чином, Україна поступово підходить до адекватних своїм оборонним потребам стандартів.

Наразі встановлюється, що чисельність офіцерів становитиме 20% від загальної кількости військовослужбовців ЗСУ. Також намічено виправити співвідношення між молодшими офіцерами, яких має бути близько 60%, і старшими та вищими офіцерами.

Перший заступник міністра оборони України з гуманітарної політики та у зв'язках з Верховною Радою України Валентина Ґошовська зазначила, що має бути виважена, гуманна кадрова політика. В цьому–нові перспективи війська.

„Плян скорочення Збройних Сил на 2004-2005 роки" передбачає структурну перебудову ЗСУ до стандартів НАТО.

Отже, і скорочення спрямовано на створення сучасних, боєздатних, ефективних Збройних Сил, які б відповідали реальним економічним можливостям держави.

Намічена реформа неможлива без комплексного розв'язання всіх проблемних питань, які стосуються соціяльного захисту військовослужбовців. А це перш за все–житлова проблема. У 2003 році з 98 тис. офіцерів та прапорщиків на квартирній черзі у Міністерстві оборони перебували 47,072 особи–47% від їх загальної чисельности. А в черзі на житло у місцевих органах влади знаходиться ще 23,3 тис. раніше звільнених. Окрім того, потребують відселення із закритих та віддалених гарнізонів 5,8 тис. сімей, які втратили зв'язок із ЗСУ.

За 10 місяців 2003 року Міністерство оборони отримало 218,99 млн. грн., на які вже побудовано та придбано 2507 квартир. Цього року цю суму коштів плянується збільшити до 304,4 млн. грн.

Процес скорочення війська–важкий, вкрай болісний.

Костянтин БЕКЕЩЕНКО

„НА"

ЧИ ПОТРІБНА КРАЇНІ, ЩО ЗАЛИШИЛАСЯ БЕЗ ФЛОТУ, МОРСЬКА ҐВАРДІЯ?

Друкуємо статтю, яка кидає світло на теперішній стан військово-морських сил, намагання продовжити стару імперську традицію та дещо історії.

Редакція

Нещодавно жителі Маріуполя дізналися з місцевої газети, що в місті планують відкрити (ні багато ні мало) Військово-морський кадетський корпус імені адмірала Нахімова.

То що ж це за звір–кадетсий корпус? Подібні навчальні заклади мають багатовікове історичне коріння. Це й Царськосельський ліцей, в якому з 6 до 16 років навчався О. Пушкін. До речі, всі випускники цього ліцею (крім Пушкіна) зробили чудову державну кар'єру. А один з них, О. Ґорчаков, став навіть канцлером Російської імперії. У радянські часи цю традицію продовжили суворівські та нахімівські училища. Дитячі воєнізовані навчальні заклади з'явилися і в сучасній Україні. Найвідоміший серед них–ліцей імені Богуна у Києві.

До Азовського військово-морського кадетського корпусу імені адмірала Нахімова діти можуть вступити одразу після 6-ої кляси. Перші три роки навчання вони вважатимуться кадетами, наступні три–гардемаринами. Освіту випускники отримають спеціяльну середню... Кадетський корпус задуманий як державний навчальний заклад. Чи реально це? Ґадаю, що навряд. Надто вже дорого така справа коштує. Наша держава нездатна утримувати армію, навіть урізану до 300 тисяч багнетів. 2004 року плянується чергове скорочення чисельності її складу, зокрема й офіцерського.

Зараз існуючі військові інститути (раніше училища) випускають льотчиків, які ні разу не підіймалися в небо на сучасних літаках, ракетників, що не здійснили жодного реального пуску, моряків із вельми сумнівними практичними навичками (на кораблях немає палива, дефіцит ракет і торпед тощо).

Як наслідок, чимало молодих офіцерів служать не за спеціяльністю, крім того, через погане матеріяльно-грошове забезпечення їм вечорами доводиться підпрацьовувати на стороні.

Проте давайте трохи пофантазуємо. Допустимо, кадетський корпус відбувся. За шість років молоді люди отримають солідні дози ін'єкцій патріотизму, романтики, любови до моря і фльоти. А що далі? Україна не має ні військової, ні цивільної фльоти. Жалюгідний десяток кораблів і півсотні старих цивільних суден не вирішують проблеми. І в найближчому майбутньому ситуація не зміниться. За 12 років ми не збудували жодного військового корабля. Насилу добудували кілька малих, закладених ще в радянські часи.

А значить, кадети після випуску отримають чергову моральну травму, щонайбільше підуть до греків під їхній прапор.

А що це взагалі таке–військово-морський кадетський корпус? У Радянській військовій енциклопедії 1980 року дається таке визначення: „Кадетський корпус–середній привілейований військовий навчальний заклад закритого типу".Тобто у ньому передбачено військові дисципліни з серйозними мірами покарання, частина викладачів та вихователів–кадрові офіцери, закритий режим казармового типу, що передбачає цілковиту ізоляцію від впливу жалісливих матусь і бабусь... Чи реально все це?

У концепції про учнів корпусу сказано: „Перші три роки вони будуть вважатися кадетами, наступні три–гардемаринами". Спробуємо розібратсия, що таке гардемарин. Дослівний переклад французького garde marine–„морська ґвардія". У Росії це військове звання ввів Петро І, давали його випускникам старших курсів перед відправкою на останню корабельну практику. Після повернення їм присвоювали офіцерський чин. У радянськї часи це звання замінили на мічмана. Отже, називати вихованців гардемаринами–все одно що мічманами чи молодшими лейтенантами.

Зовсім незрозуміло, чому цьому навчальному закладу присвоюють ім'я адмірала Нахімова. Так, це шанований адмірал, але росіянин. Так само корпус можна назвати ім'ям адмірала Нельсона чи ґросс-адмірала Деніца. До речі, як флотоводці ці адмірали стоять набагато вище за Нахімова. І до того ж, ім'ям Нахімова вже названо аналогічний навчальний заклад у Петербурзі. У радянські часи в Севастополі було вище військово-морське училище імені Нахімова, перейменоване потім на Український військово-морський інститут. Київське суворовське училище стало ліцеєм Богуна... Таким чином, уже виникає запитання, як буде поставлене патріотичне виховання у ще не народженому корпусі.

Але все вищесказане не означає, що ідею треба поховати.

Ґадаю, що реально вдасться здійснити тільки от що. Перепрофілювати одну з існуючих середніх шкіл. Назвати її морською гімназією або ліцеєм імені... (В Україні сотні героїв-моряків від отамана Сірка і матроса Кішки до підводника Маринеска). Зібравши гроші у місцевих індустріяльних китів–„Ілліча", „Азовсталі", „Азовмаша" і порту, а також у батьків–одягнути вихованців у форму. Додати до програми середньої школи кілька морських та військових дисциплін, а по закінченні видавати випускникам, крім атестата, паспорт моряка і свідоцтво матроса 2-ої кляси. Мабуть, це максимум того, що реально можна зробити сьогодні...

Євген БАЛЬ, капітан І рангу запасу
(„Вечірні вісті")

НАСТУПНА ФАЗА ГОНКИ ОЗБРОЄНЬ?

Британська газета „Індепендент" опублікувала в розділі читацьких листів роздуми професора університету в Бірмінгемі Марка Ґилборна. Автор вважає, що США і Росія вступають у нову фазу гонки озброєнь.

Недавно відбулися дві важливі події, на які мало хто звернув увагу. Між іншим, кожна з них може вважатися сигналом до початку надзвичайно дорогої і надзвичайно тривожної гонки озброєнь, пише професор. По-перше, Росія провела випробування нового покоління ракет, які можуть проникати крізь найнадійніший захист, типу американської національної системи ПРО. Російська сторона, звичайно ж, поспішила заявити, що нові ракетні установки ні в якому випадку не будуть націлені на територію США. Але якої реакції треба було очікувати від Москви у відповідь на односторонній вихід США з міжнародного договору по ПРО і наступним створенням власного протиракетного щита?

Противники національної системи ПРО в США боялись цих наслідків, які, між іншим, не трудно було передбачити.

Другою важливою подією потрібно вважати нову доповідь Пентаґону під наголовком „Плян трансформації польотів", яка була представлена недавно американськими ВПС. Під туманним формулюванням скриваються широкомасштабні заходи по встановленню систем озброєння у відкритому космосі, як от: лазерів, космічних бомбардувальників, серед озброєння зустрічається і нова зброя з загадковою назвою „гіперзвукові вражаючі стержні". Якщо раніше американські військові дуже обережно висловлювались про так звану „програму зоряних воєн", то з цієї доповіді ВПС стало зрозумілим, що мілітаризація космічного простору сьогодні є невід'ємною частиною політики США, причому явно пріоритетної. І якщо раніше прибічники мілітаризації космосу намагались виправдати пляни розміщення в космічному просторі комплексів озброєнь необхідністю захисту супутників та інших корисних об'єктів, то перечислені в доповіді американських ВПС системи однозначно мають наступальний характер і здатні вражати цілі в будь-якій точці земної кулі.

Як недавно замітив президент Франції Ширак, меч і щит перебувають у вічному антагонізмі. Космос–не виключення. Достатньо хоча би одній із сторін прийняти певний комплекс заходів, як негайно слідують відповідні заходи протиборюючої сторони. Але, коли йде мова про перші кроки до трансформації навколоземного космічного простору в потенціяльну арену воєнних дій, необхідно віднестись до цього з усією серйозністю. „Зоряні війни", які до цього часу асоціювались з кіно, можуть стати реальністю.

ВЕРХОВНА РАДА ДОЗВОЛИЛА ЗБРОЙНИМ СИЛАМ НАТО ЗНАХОДИТИСЯ В УКРАЇНІ

Ратифіковано Меморандум про взаєморозуміння між урядом України і Верховних головнокомандувань Об'єднаних Збройних Сил НАТО, що надає військам НАТО право швидкого доступу на територію України.

За ухвалення відповідного закону проголосували 237 народних депутатів. Меморандум установлює правові засади підтримки Україною здійснення військових чи миротворчих операцій НАТО в рамках угоди „Партнерство заради миру".

Документом передбачається надання Україною технічної, інформаційної, медичної й іншої допомоги військовим підрозділам НАТО під час виконання ними воєнних операцій і навчань. Види і засоби підтримки України операцій НАТО, відповідно до Меморандуму, визначатимуться окремими угодами.

Установлюється, що зазначена допомога повинна надаватися на платній основі. При цьому встановлюється режим звільнення господарських операцій, здійснюваних для досягнення цілей зазначеного Меморандуму від оподаткування й інших обов'язкових зборів. Відповідно до Меморандуму, збройним силам НАТО надається право швидкого доступу на територію України, якщо це необхідно для здійснення загальної політики Північно-Атлантичного альянсу.

Визначено, що військова техніка збройних сил НАТО (літаки, вертольоти, танки, кораблі) у разі потреби можуть пересуватися територією України на підставі загального дозволу.

ТЕПЕР ЛЕНОБЛАСТЬ МЕЖУЄ З НАТО

INFO У березні ц. р. сім країн Східної Европи стали членами НАТО. Президент США Дж. Буш особисто оголосив в Білому домі про приняття в Північноатлантичний альянс Болгарії, Румунії, Словакії, Словенії, Латвії, Литви та Естонії, яка межує з територією Ленінградської області. Ця подія не є несподіваною. Процес входження цих держав в НАТО почався давно. І протести Росії не були почуті.

НАТО розмістить свої бази по всій Прибалтиці (ще б пак–не скористатися таким шансом подразнити гордих росіян!). З 26 березня повітряний простір Балтії вже патрулюють чотири бельгійські винищувачі Ф-16, обслуговувати яких на землі будуть датчани і англійці.

Сусідка Ленінградської області–Естонія–готовить для натов-

ських військових авіяційну базу в Емарі, що поблизу Таліна. Під час візити в естонську столицю базу оглянув командувач збройними силами альянсу в Европі генерал Джеймс Джонсон. Не виключено, що допоміжні бази розкинуться і на прикордонній з Росією території. Це значить, що з російського Івангорода в естонську Нарву через місток вже не перейдеш.

Однак багато російських політиків є проти патрулювання балтійського неба.

До речі, російські військові спеціялісти настроєні не менш песимістично. Більшість з них впевнені в черговому серйозному перекиданні сил НАТО саме на Схід. А це означає, що за винищувачами в країнах Балтії можуть появитися ударні протиракетні і протиповітряні системи озброєнь. А там, дивись, „гарячі естонські хлопці" посідатимуть навіть ядерну зброю...

УКРАЇНСЬКІ МИРОТВОРЦІ В ІРАКУ ВИЗНАНІ КРАЩИМИ

Підрозділ із взаємодії з місцевим цивільним населенням 5-ї окремої механізованої бриґади (омбр) Збройних сил України під командуванням підполковника Валерія Кузьміна визнано кращим серед аналогічних підрозділів багато-національної дивізії „Центр-Південь" коаліційних оперативних об'єднаних сил (КООС) в Іраку.

Загалом українськими миротворцями було реалізовано 86 проєктів на загальну суму 2 млн. 535 тис. американських долярів. Ці гроші пішли на економічне відродження „підшефної" іракської провінції Васит і на відновлення її інфраструктури.

Зокрема, десятки проєктів були направлені на відбудову сільського господарства післявоєнного реґіону, ремонт іриґаційних (водних) систем, ліній електромереж, навчальних, лікувальних, дошкільних дитячих закладів, судів, відбудування фортів для іракської прикордонної поліції, а також казарм і штабів для підрозділів територіальної оборони.

За вагомий внесок у відновлення провінції Васит, виявлену ініціятиву і високі показники в роботі начальник управління CIMIC багатонаціональної дивізії „Центр-Південь" голляндський полковник Жан Ван Ден Ельсон нагородив підполковника Валерія Кузьміна, його підлеглих і військового радника командира бриґади з юридичних питань майора юстиції Геннадія Рожкова почесними дипломами.

Україна направила в Ірак 1656 миротворців для участі в багатонаціональних стабілізаційних силах. Український миротворчий контингент несе службу в провінції Васит у 120-140 км на південний схід від Багдада в зоні польського командування.

* * *

В Іраку загинув український миротворець–кулеметник Руслан Андрощук. У місті Ель-Кут з'явилися озброєні групи іракців, які намагалися захопити стратегічно важливі об'єкти.

За міст через ріку Тигр, контрольований українськими солдатами, зав'язався бій, під час якого іракські бойовики підбили український бронетранспортер. У результаті вибуху були поранені 6 вояків. Один з них, кулеметник Руслан Андрощук, внаслідок тяжкого поранення помер по дорозі до базового табору. П'ятеро інших отримали легкі поранення. Це 4-й український миротворець, який загинув в Іраку, відколи Україна бере там участь у воєнній операції. Щоправда, Руслан Андрощук–перший з українських військовослужбовців загинув під час бойових дій.

Український контингент налічує понад півтори тисячі вояків.

Тарас БАЛДА

НОВА ЗБРОЯ В УКРАЇНІ

Українське навчально-виробниче підприємство „ВАЛАР" з Івано-Франківська створило унікальну несмертельну зброю–переносний комплекс КОБА (абревіятура з початкових букв Комплекс Базовий), що його можна використовувати для ведення бойових дій, для проведення охоронних заходів, зокрема захисту блокпостів, кордонів, а також для боротьби з демонстрантами чи учасниками масових заворушень.

Конструкція КОБИ виконана у формі компактного контейнера, який у складеному вигляді з двома зарядами легко переносить на спині одна особа. Додатковий боєкомплект можна переносити в ранці. Нова зброя виконує декілька функцій, притаманних артилерійській системі малого калібру та переносному контейнеру з електронним обладнанням. Окрім розбірного корпусу, КОБА має ще й „інтелектуальну" начинку–комплекс з прицільним пристроєм, елементами для уточнення місця, лазерним цілешукачем, автономним живленням та іншими елементами для забезпечення високоточної стрільби та влучення у ціль з першого пострілу. Для ведення бойових дій контейнер упродовж кількох секунд розгортається у пускову установку. Електрична стрільба здійснюється за допомогою кабеля дистанційним пультом. При-

цілювання ведеться вручну через зміну нахилу цівки від горизонтального рівня фунту. Прицільний пристрій має шкалу, градуйовану в метрах віддалі пострілу. КОБА має лазерний цілешукач, пляма якого впевнено відбивається у сонячний день на максимальну віддаль пострілу. Орудування цілешукачем і стрільбою є також електричне із малогабаритного пульту.

Наявність двох цівок дає змогу швидко й оперативно реагувати на зміну ситуації і миттєво змінювати прицілювання чи використовувати різні типи зарядів, які забезпечують широкий спектр завдань залежно від бойової ситуації. Стрільба ведеться по навісній траєкторії на відстані від 50 до 200 метрів, яка дає можливість вражати цілі в міських умовах через високі будинки, дерева, будівлі, споруди. Перевага такого бойового пристрою найкраще проявляється в населених пунктах.

До боєкомплексу входять основні заряди „Кліщ-20", „Сітка-12", „Сітка-12Х" та інші заряди спеціяльного призначення. Основний заряд „Кліщ-20" забезпечує розкидання у зоні спеціяльної сітки-путанки, яка компактно складається у корпусі заряду і розкривається над зоною стрільби на певній висоті. „Путанка" виконана з дроту завтовшки 0,4 мм і накриває площу 20 на 20 метрів. Ці сітки є не лише традиційні спіральні дроти, а й самозатягуючі петлі, котрі міцно втримують противника, який наступив на них. Таким чином упродовж кількох секунд встановлюється загорожа, яка стає неподоланою перешкодою для противника.

Другий заряд, „Сітка-12" забезпечує накриття противника кевларовою сіткою діяметром 12 метрів. Заряди типу „Сітка-12Х" додатково „обробляють" ціль сльозогінною речовиною, що утруднює ведення противником активних бойових дій. А додатковий заряд „Сітка-12-42"розкидає не одну велику сітку, а декілька менших розмірів.

Варіянти КОБА можуть використовуватися не лише в переносному вигляді. Спрощений варіянт КОБА-С стріляє в обладнаному окопі за командою „оператора" чи автоматично на точно пристріляну дистанцію.

Комплекс КОБА може використовуватися і з бронемашини й з інших транспортних засобів.

Стріляючий механізм комплексу діє майже безшумно. Пострілу не чути вже на відстані 5-8 метрів. Така особливість безшумного пострілу утруднює можливість противника своєчасно й адекватно відреагувати на зміну бойової ситуації.

Комплекс КОБА є новим і не має аналогів у світі.

Роман ПАНКЕВИЧ
Львів

ПАМ'ЯТІ ГЕРОЇВ КРУТ

Указом президента України Л. Кучми 29 січня Україна відзначила день пам'яті Героїв Крут. Такий Указ появився вперше на 13 році незалежности України. Укази президента про відзначення 22 січня Дня Соборности і 29 січня дня пам'яті Героїв Крут носять суто формальний характер. Проведення тих заходів чітко вказує на те, що ці події для сучасних владоможців абсолютно чужі і незрозумілі, а тому й байдужі. Заходи, які проводить влада, носять лише формальний і пропаґандивний характер напередодні президентських виборів. Участь і Кучми, і владоможців обмежується лише покладанням квітів і перемаршу почесної сотні. Правда, на цей раз Кучма з оточенням поклав вінок до могили крутянців на Аскольдовій Могилі і прийняв параду почесної сотні. Але як і в усіх попередніх роках, після покладання вінків, владоможці зникають з поля зору, а заходи, які проводяться–це виключно ініціятива громадсько-політичних організацій.

В цьому році націонал-демократичні організації Києва вшанували пам'ять крутянців біля пам'ятника, спорудженому на їх честь біля станції Крути. Тут запам'ятався виступ В. Ющенка та інших лідерів національних громадсько-політичних організацій. Але телебачення практично не показало церемонії і інформація про вшанування крутянців появилася лише в демократичних газетах.

Традиційно урочисто відзначають День пам'яті Героїв Крут у Львові. Основні урочистості проходять у військовому ліцеї імені Героїв Крут. Цей ліцей, заснований в рік відновлення незалежности України 24 серпня 1991 року, є гордістю міста Львова. В ліцеї юнаки з усіх куточків України здобувають середню шкільну освіту та проходять підготовку до навчання у вищих офіцерських військових закладах.

І в цьому році традиційно в актовому залі ліцею зібралися ветерани визвольних змагань ОУН-УПА, керівники міста та области, представники громадсько-політичних організацій. Урочисте засідання відкрив начальник ліцею, голова Львівської спілки офіцерів України, полковник Роман Саляк. В офіційній частині було відзначено, що одним з учасників бою під Крутами був львів'янин Ігор Лоський, на той час студент медицини Київського університету. Він

повернувся до Львова, де помер у 1936 році. Ліцеїсти віднайшли його могилу на Личаківському кладовищі, впорядкували її і постійно опікуються нею. Крім того, було відзначено, що серед крутянців було 5 галичан–учнів 2 Київської гімназії–Ґанкевич, Піпський, Король, Тарнавський і Мисан. Усі вони загинули в бою і поховані на Аскольдовій могилі в Києві. Після урочистої частини силами ліцеїстів виконано літературно-мистецьку композицію пам'яті Ґероїв Крут.

Відвідання Львівського ліцею імені Ґероїв Крут завжди наповнює оптимізмом. Адже ці юнаки стануть офіцерами Збройних Сил України і, поза всяким сумнівом, наповнять ЗСУ національним змістом.

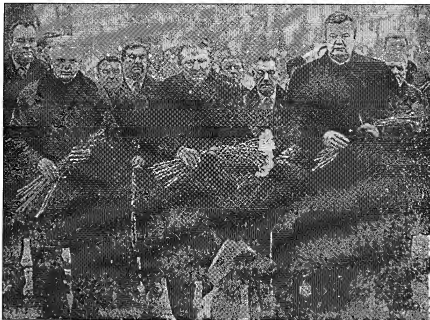

У роковини Крутянського бою Президент України Леонід Кучма, голова Верховної Ради Володимир Литвин і прем'єр-міністер Віктор Янукович поклали квіти до пам'ятного знака „Ґероям Крут" на Аскольдовій могилі в Києві. Фото Сергія Ковальчука „ГУ".

•••

ЧЕРВОНА АРМІЯ, Робітничо-Селянська Червона Армія – офіційна назва *Радянської Армії* 1918-1946.

Іван СЕРГІЄНКО

БІЙ ПІД КРУТАМИ: ПОДВИГ ЧИ ЖЕРТВОПРИНОШЕННЯ?

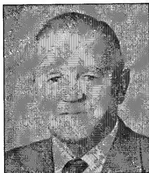

Поміщуємо нову й цінну розвідку про бій під Крутами Івана Сергієнка, теж тому, що командував обороною сотник Аверкій Гончаренко. Він у 1943 році служив офіцером в Українській дивізії „Галичина", був у полоні в Італії та Англії. У 1952 році виїхав до США, до родини. (Див. „ВК", ч. 1, 1971).

Редакція

Офіційна довідка

Бій, що відбувся 16 (29) січня 1918 року біля залізничної станції Крути (між Бахмачем та Ніжином) під час наступу більшовицьких військ на Київ. Неоголошена війна радянської Росії проти УНР розпочалась з середини грудня 1917 року. Протягом 3-4 тижнів більшовицькі загони з Росії встановили радянську владу у Харківській, Катеринославській і Полтавській губерніях. Наступ на Київ червоні вели двома групами: перша–по залізниці Харків-Полтава-Київ, друга–у напрямку Курськ-Бахмач-Київ. Для охорони кордонів України з півночі на станцію Бахмач ще 8 грудня 1917 року прибули дві українські сотні 1-ї Київської юнацької школи ім. Б. Хмельницького. У їхньому розпорядженні був саморобний бронепотяг під командою сотника С. Лощенка. З Бахмача висилалися дозори до Ворожби, Гомеля та Хутора-Михайлівського, які охороняли залізницю. 23 грудня 1917 року сюди прибули ще дві сотні тієї ж юнацької школи, 14 січня 1918 року–1-ша сотня новоствореного Студентського куреня, сформована з добровольців–студентів–Українського народного університету, Університету Св. Володимира, гімназистів старших клясів українських гімназій на чолі з сотником Омельченком. Загальна чисельність українських сил на цьому відрізку фронту становила 20 старшин, близько 500 юнкерів, студентської сотні (115-130 чол.), на озброєнні яких було 16 кулеметів та бронепотяг. Командир–сотник А. Гончаренко. Є відомості, що під час бою до них приєднались 80 добровольців із підрозділів місцевого Вільного козацтва.

Більшовицьке угрупування, яке було сформоване з солдатів-ро-

сіян, московських й брянських червоноармійців та балтійських матросів, складалося із загонів П. Єгорова (1300 чол.), Р. Берзіна (3500 чол.) та С. Кудинського (800 чол.). Під час бою до них приєднався 1-й Петроградський загін. Не бажаючи зустріти ворога у Бахмачі, де перебувало до 2 тис. збільшовизованих і озброєних робітників, сотник А. Гончаренко наказав відступити до станції Крути і зайняти там оборону. Ранком 16 січня 1918 року біля станції Крути українські війська були готові до бою. Загальне керівництво здійснювали штабс-капітани Ф. Тимченко та Ф. Богаєвський. Студентський курінь був поділений на чотири чоти по 28-30 бійців, три з яких зайняли оборону в окопах. Четверта складалася з наймолодших та тих, хто не вмів стріляти, і перебувала в резерві. Біля 9 години розпочався наступ. Бій тривав кілька годин. Коли до більшовиків підійшло підкріплення–1-й Петроградський загін та бронепотяг А. Полупанова, сотник А. Гончаренко віддав наказ відходити до ешелону. Забравши вбитих і поранених, українці відступили до ешелону, де близько 17 годин зібрались усі підрозділи. Незабаром з'ясувалося, що не вистачає однієї чоти студентів, яка стояла найближче до станції. Відступаючи в сутінках, вони вийшли прямо на станцію, вже зайняту червоногвардійцями і потрапили в полон. Коли більшовицький командуючий П. Єгоров довідався про свої втрати (не менше 300 чол.), він наказав стратити полонених. Надвечір їх розстріляли у дворі станції. Перед смертю гімназист-галичанин Г. Пінський заспівав „Ще не вмерла України..." Загальні втрати українців під Крутами сягали близько 250 чол.; із них втрати студентської сотні складали приблизно 80 чол. (27 розстріляних, 10-12 вбитих у бою, 35-40 поранених, 7 полонених). Серед загиблих відомі 20–студенти Українського народного університету: Борозенко-Кононенко, Головащук, сотник Омельченко, І. Пурик, Сірик, Чижів, О. Шерстюк; студенти Університету Св. Володимира: Андріїв, Божко-Божинський, Дмитренко, М. Лизогуб, О. Попович, В. Шульгін; гімназисти Кирило-Мефодіївської гімназії: М. Ганкевич, В. Ганкевич; прапорщики П. Кольченко, Г. Пінський, А. Соколовський, І. Сорокевич, Є. Тернавський.

За рішенням Центральної Ради 19 березня 1918 року тіла 27 вояків-студентів було перевезено до Києва та урочисто поховано на Аскольдовій могилі.

Менш відомі нюанси історії

Командував тоді, в часи виголошення 4 Універсалу українськими військами не Симон Петлюра, як вважає більшість, а полковник Капкан (воістину містичне прізвище, якщо зважити на наслід-

ки усієї операції). Саме він у грудні 1917-го віддав наказ вислати на Бахмач старший курс юнацької військової школи ім. Хмельницького під командуванням сотника Носенка зі словами „На поміч чекати не приходиться". Це свідчить або про повну неефективність чи відсутність військової розвідки, або про дезінформацію, або про надзвичайну самовпевненість. В Бахмацькому депо тривалий час успішно велася більшовицька пропаганда, і близько 2000 його робітників були не лише вороже налаштовані до УНР, а й озброєні.

Далі починається суто українська історія про двох українців і трьох гетьманів. Бахмач належав до Чернігівщини, виконуючим обов'язки військового губернатора якої було призначено сотника Тимченка. Він не мав за собою ніякої збройної сили, й лише для допомоги в адмініструванні йому було приділено Києвом сотника Богаєвського.

Але після прибуття перших загонів, Тимченко зажадав, щоб все командування перейшло до нього. Природно, що Носенко не захотів віддавати своїх вихованців під командування іншого, фактично штабного офіцера. Тобто час, в який потрібно було здійснювати розвідку та дислокацію, пішов на сварку за владу. В результаті полковник Капкан призначив командиром третього–сотника Гончаренка, який приїхав в Бахмач 23 грудня з рештою курсантів–більше ніяких резервів УНР не мала.

Останні військові поради Гончаренко отримував від свого вчителя генерала Астаф'єва, колишнього викладача Чугуївської військової школи, до якого зайшов перед від'їздом на Бахмач. Очевидно, що генерал без прив'язки до місцевості міг лише повторити якісь загальні речі з військової тактики.

Сварка Носенка з Тимченком призвела до того, що коли останній повідомив, що був на мітингу робітників у Бахмачі і ті оголосили нейтралітет, Гончаренко йому не повірив. Тоді штабіст Тимченко самовільно переніс штаб у Крути. Очевидно, що у нього здали нерви, тому що місяць перебування у Бахмачі, в який з околиць постійно просочувалися червоні, при ворожому ставленні робітників не був з приємних. Звідти він повідомив дезінформаційну новину, що українцям на підмогу йде піша дивізія. Це був повний абсурд, бо єдина дієздатна військова частина Січових Стрільців контролювала „Арсенал", а потім придушувала його повстання. До того ж штабісти прихопили з собою запали до гранат, які так і не використали, бо штаб „п'янчужок" тікав чимдалі першим, разом з запалами і частиною набоїв, за свідченням історика Дорошенка та спогадами учасника бою з 4-ої сотні Івана Шарого.

Небажання мати в тилу ворожий Бахмач (українці навіть не відступали через місто, а околицями), і обіцянка підкріплення очевидно призвела до того, що Гончаренко дав наказ відійти на Крути. Студентська сотня, яка прибула 28 січна на станцію, пройшла військову підготовку терміном в ...7 днів.

Військовий аспект

В Києві панувало повне непорозуміння того, з яким противником він має справу. Зокрема, коли в ніч на 13 грудня українцями було роззброєно кілька більшовицьких загонів, то голова ревкому Л. П'ятаков та його спільники були не арештовані, а посаджені в поїзд і вислані у „Московському напрямку". Водночас Центральна Рада віддала розпорядження у 3-денний термін виселити всіх офіцерів з Києва, який не лише було нікому виконати, а й призвело до того, що в українських солдатів почали стріляти з вікон і дахів.

Все, що могла Центральна Рада виставити на той час–Крути–150 школярів і студентів, сотню українських юнкерів, які відступили від Бахмача до Крутів; під станцією Гребінка ще знаходилося майже 500 (300–Слобідський гайдамацький кіш Петлюри та 200 галичан під командою Р. Сушка). В самому Києві було лише дві сотні куреня Січових Стрільців та кінний загін ім. Гордієнка під командою Петрова. Решта гарнізону була або з більшовиками або нейтральна. (Хоча при відступі з Центральною Радою набралося до 3000 війська).

Загони Петлюри і Сушка були відкликані з-під Гребінки, бо почалося повстання на „Арсеналі". Навіть якби вони дісталися до Крутів, це не сильно змінило б загальну ситуацію. Полки ім. Хмельницького і Полуботка, в які йшли ті, хто не бажав відправки на німецький фронт, розпалися і частково перейшли до більшовиків.

Отже, українці мали повний розлад в керівництві, значну частину фактично цивільних людей, які лише нещодавно навчилися стріляти. Єдиним плюсом було те, що патронів було достатньо, їх запас поповнили з ешелонів на станції. Хоча малоприцільна шквальна стрілянина швидко призвела до розжарення стволів.

Очевидно, що сотник Гончаренко за тих обставин максимально вміло почав оборону, за винятком двох незрозумілих моментів. Поперше, неушкодженою лишилася залізнична колія з Бахмача, розібрати її або підірвати не становило великого труда. Очевидці писали, що під час бою поповнення більшовиків прямо з поїздів займало бойові порядки. Її почали вже підривати під час повного відступу. По-друге, будівлі станції не були використані як ДОТи, а окопи

рилися по-фронтовому, вздовж колії, очевидно, в фантастичній надії на підкріплення. „Чемний" недиверсійний спосіб ведення війни не припускав, що можна зайняти хутір перед Крутами. Фактично не було стрільців, які могли влучно стріляти, тому про снайперські засади не могло бути і мови. Як і про мінування чи висадження в повітря будівель за собою.

Третьою помилкою було не розчинити студентів серед більш досвідчених бійців, а приділити їм окрему ділянку оборони. Вже опівдні їхній командир був поранений і ця ділянка виявилася самою слабкою. Але вже вдень через поранення і втрати серед сотників вся оборона почала набирати хаотичних рис.

Самих серйозних втрат червоні зазнали з перших хвилин бою, коли рухалися на Крути похідними колонами, будучи переконані, що там нікого немає–телеграфний апарат не відповідав на виклики.

Самий ефективний вогонь по ворогу вівся з гармати на відкритій залізничній платформі сотником Лощенком, який в скрутний час підігнав цей саморобний бронепотяг на позицію і заряжав, наводив і стріляв сам один. Коли червоні почали обхід справа, він, не гаючи можливості сам розвернути гармату, залишив позицію.

Тимченко і Богаєвський, коли стало „гаряче" злиняли в Ніжин, начебто для того, щоб привести на підмогу полк ім. Шевченка. Полк дійсно виступив, але йшов на з'єднання з більшовиками. Це стало останньою крапкою для того, щоб оголосити повний відступ. Студенти, які потрапили в полон разом з сотником Омельченком, переплутали напрямок відступу, війшовши на світло станції, вже зайнятої на той час більшовиками. Всіх захоплених розстріляли з жорстокістю, від якої почувалися ніяково навіть деякі більшовики.

Так, комуніст С. Моїсеєв писав: „На ст. Крути були захоплені в полон близько 20 гайдамаків, серед яких було багато гімназистів по 17-18 років, котрих вивезли на станцію і почали розстрілювати... Був жорстокий випадок, коли один юнак втік з цього місця, але його догнали і привезли на попереднє місце в самій білизні й розстріляли".

Інший більшовик Ю. Лапідус свідчив: „На ст. Крути було захоплено 24 гайдамаки, більшість з яких були студентами, один з них прапорщик. Їх без допиту червоноармійці хотіли розстріляти. Я випадково був там. При мені роздався вистріл, і я побачив, як впав з роскроєним черепом і виваленим мозгом офіцер. Нам ледве вдалося відговорити червоноармійців їх не розстрілювати. Тоді їх завели у вагони й поставили охорону. Наступного дня, коли ми від'їжджали потягом від ст. Крути, потяг по дорозі зупинився, за наказом Єгорова, і з вагонів були виведені всі затримані, і за 800 кроків від потягу їх

розстріляли розривними кулями. Я підійшов до вбитих, потім підійшов до Єгорова і запитав, чому їх розстріляли. Єгоров, курячи папіросу та посміхаючись, відповів, що це він дозволив червоноармійцям, тому що вони настоювали на цьому. Одного гайдамака, що втік від червоноармійців в село за 4 версти, який по дорозі скинув з себе одяг, червоноармійці витягнули з-за печі в одній хаті, де він заховався, побили і, привівши до місця, де були розстріляні інші, його розстріляли".

Більшовики, коли захопили Київ, вчинили в ньому старшний грабунок. М. Муравйов, надихаючи своїх бійців, говорив: „Щодо ваших потреб, то після взятя Києва ви будете всім задоволені. Ідіть в Київ і беріть його. Все ваше. Жаліти київських жителів не потрібно. Вони терпіли гайдамаків–нехай тепер пізнають нас і отримають відплату. Ніякої жалості до них. Кров'ю заплатять вони нам. Якщо потрібно, то каменя на камені не залишимо". В перші дні окупації загинуло близько 5000 осіб, переважно колишні офіцери та молодь, яка мала нещастя відростити „оселедці" та козацькі чуби.

Трагедія під Крутами дуже переконливо показала, як дорого коштують помилки політиків. За них, як правило, розплачуються життям або долею найкращі представники нації, які могли б принести більше користі своєму народові, працюючи на його добробут і процвітання, а не жертвуючи своїм життям чи долею. Але політик є каталізатором подій, а не його причиною. І якщо в державі лідер проводить лінію, яку народ не підтримує, то це в нього такий лідер. Трагедія України завжди була в тому, що її лідери були відірвані від народу і крутили собі політику так, як їм здавалось буде правильно, а не так, як воно органічно виходить з настроїв і можливостей країни. Інша трагедія, що багато українців свої настрої переважно обговорюють на кухні, а не втілюють в життя. Не задумувались, як би змінилась історія, якщо під Крути вийшли б не тільки 600 пацанів, а ще й двадцять тисяч просто громадян України зі зброєю в руках? Це по кількості–глядачі одного футбольного матчу на стадіоні...

ПОДЯКА

Ми, нижче підписані, висловлюємо сердечну подяку шановним **панам:** пані Тані Шухевич, пані Олі Ванкевич і пані Анні Славич за **вислови,** у „Вістях Комбатанта", ч. 1, 2004 року, співчуття для нас по безмежно болісній втраті найдорожчої дружини, мами і бабці бл. пам'яті Осипи Белень–Кіщук.

Вдівець–Петро Кіщук
Дочки–Христина і Ірина
Зять–Ніколяс, внук–Петро

ТАЄМНИЦЯ НАВІКИ?

350-річчя Переяславської ради. Здається, що ми вже не раз дивували і світ, і себе непослідовністю й нерозумінням того, чого ж ми насправді хочемо і що для нас справді важливо: День незалежности чи день, з якого–„навіки разом".

Однак можна зрозуміти, чому ця дата–8 (18) січня– широко відзначається в Росії: конференції, симпозіуми, семінари. Нинішні російські вчені трактують Переяславські угоди, виходячи з нинішньої політкон'юктури, зміст якої в тім, що „Малоросія перейшла під високу руку російського государя". У Москві згадують тези ЦК КПРС 1954 року, коли з розмахом святкувався 350-літній ювілей події, де „з'єднання" перетворилося на „возз'єднання".

То що ж саме підписали в Переяславі, гетьман Богдан Хмельницький і московський посол Бутурлін? Це питання досі залишається без відповіді. Мало того, обнародування ориґіналу Переяславських угод може завдати шкоди державним інтересам Росії.

У середині XVII століття Росії як такої ще не було, існувала лише Московська держава, з якою Військо Запорізьке вступило в якісь договірно-правові відносини. На відміну від Московської держави, Україна в ті часи мала власного виборного президента (гетьмана), власну армію (яка проіснувала ще 121 рік після Переяслава), свою адміністративну, судову та фінансову системи тощо. А таку місцеву особливість, як маґдебурзьке право (міське самоврядування), вдалося знищити лише Миколі І у 1831-1835 роках.

Що ж було записано у статтях договору і скільки було статтей? Офіційно вважається, що 11. Але, наприклад, російський архівіст Шафранов упевнений, що в договорі було 14 статей. І в 1654 році московський цар постатейно ґарантував українській державі повну незалежність, а потім усі ці обіцянки були грубо розтоптані ідеологами „великої і неподільної" царської Росії... До сьогодні і українцям, і росіянам пропонують лише дозовану правду. Офіційно вважається, що документ не зберігся. В усякому разі, так твердять чиновники російського зовнішньополітичного відомства. Але є й інша версія. Переяславський договір входить до переліку документів, досі недоступних нікому. Подейкують, ще Ленін наклав на нього гриф „таємно".

Правда, те, що справжній текст Переяславського договору загу-

бився, малоймовірно. Ні піддячі Посольського приказу, ні чиновники царського МЗС, ні тим паче радянські дипломати не могли знищити чи загубити такий важливий документ. І ті, й ті були люди дуже серйозні–особливо з огляду на те, що недогляд міг обернутися „позбавленням живота".

Одне слово, у московських наукових колах дедалі більше гомонять про те, що договір десь припадає пилом в архіві. А в Росії вміють берегти таємниці. Численні царські договори було розголошено лише після революції 1917 року. А загадкова історія з таємними протоколами до пакту Молотова–Ріббентропа? Адже їх існування категорично заперечували партійні бонзи з ЦК КПРС.

Можливо, долею договору час поцікавитися і офіційному Києву, коли вже ми тут щось відзначаємо. Щоправда, ще самі не знаємо що.

Віктор ТИМОШЕНКО,
Москва, „ГУ", ч. 10

ПРИЇЗД ЦІСАРЯ ДО КОЛОМИЇ 1880 р.

Гуцульська дружина (бандерія) підчас приїзду Є. Вел. Цісаря до Коломиї 1880 р.(Див. статтю Петро Грицак: „Від бандерії до Бандери та Дивізії", ч. 2, 2003). Кольорову листівку надрукував Я. Оренштайн в Коломиї. (Прислав Роман Моджейовський з Австралії).

Ярослав СТЕХ

ВОЛОДИМИР ДАШКО „МАРКО"

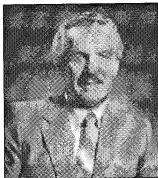

Ділимося сумною вісткою, що 30 квітня 2004 р. відійшов у вічність Володимир Дашко „Марко". Його родині і побратимам висловлюємо найщиріші співчуття.

Редакція

Народився В. Дашко 17 червня 1919 р. в селі Коровники, які розташовані поблизу Перемишля, в українській національно свідомій сім'ї батька Ілька і Пелагеї, яка з дому також Дашко (в селі прізвище Дашко було численне). В родині було ще двоє синів: Михайло і Петро і дві доні: Анна і Осипа. В селі жило около 150 українських родин, були гарна церква св. Івана Хрестителя, дві кооперативи, нова простора читальня „Просвіти" з бібліотекою, 4-клясова школа, яку Володимир Дашко закінчив в 1930 році і перенісся до Перемиської „Шашкевичівки", яку закінчив в 1933 році. Володимир допомагав батькам в господарці і через деякий час працював у місцевих двох коперативах. Товариство „Просвіта" організувало культурно-освітні імпрези, з Перемишля доїжджали доповідачі, існували співочий і театральний колективи, товариство „Сільський господар", молодіжні організації „Луг", „Сокіл", існувала оркестра, танцювальний гурток, спортивне товариство „Кармелюк". У тих організаціях активну участь проявляв В. Дашко.

З раннього дитинства любив книжки і зачитувався в історичних оповіданнях про козаків, визвольну боротьбу нашого народу, любив слухати оповідання тих колишніх вояків, які брали участь у визвольних змаганнях 1914-1920 років.

Друга світова війна припинила польську окупацію, але на Перемищину вступили 28 вересня 1939 р. т. зв. „визволителі", союзники гітлерівської Німеччини–совєтські війська, які почали все влаштовувати на свій лад. Зразу заводили свою адміністрацію, обсаджували своїми людьми навіть шкільництво. Володимир належав до Юнацтва ОУН, якого місцевим провідником був Дмитро Микита („Казьо")–випускник Перемиської гімназії. Підчас більшовицької окупації Володимир деякий час працював в пожежній сторожі, але скоро дістав доручення від „Казя" і з групою інших підпільників пе-

рейшов кордон з великими пригодами, і був арештований німцями та відсидів у в'язниці, спочатку в Перемишлі, а згодом в Кракові у Монтелюпах. Заходом Українського комітету, який очолював проф. В. Кубійович, його і товаришів було звільнено. Тоді його покликано до „Бавдінсту", в якому він був три місяці, а після був вивезений до Німеччини на роботи і перебував в містечку Ґерта, біля Ватенштед, аж до вибуху війни на СРСР. За допомогою Українського комітету дістається він з групою інших через Краків до Команчі.

Під час німецької катастрофи на східному фронті в 1943 р. проголошено творення української дивізії „Галичина". Володимир Дашко з своїм братом Петром вступають в її ряди. Він проходить військовий вишкіл і закінчує підстаршинську школу. Його частину направлено на фронт під Броди. Частина, в якій служив В. Дашко, знайшлася поза окруженням ворога.

Після боїв В. Дашко з Хирова дістається до села Поляна, до Петра Кухтяка і приєднується до повстанського руху. Згодом його призначено до чоти „Сагайдачного" (командир „Мазепа") на ройового з псевдонімом „Панасюк". Коли наближався фронт, відділ „Мазепи" розпущено, а Володимир переходить до відділу „Чубчика", який стояв на позиціях мельниківських, і одержав псевдо „Дивізійник". Командир „Чубчик" об'єднався з частинами „Рена", який репрезентував бандерівське крило. Володимирові призначено рій в чоті „Ластівки"–псевдо „Марко", з яким він був до кінця своєї боротьби. Відділ УПА, в якому служив „Марко", перебував в неустанних рейдах, він дійшов аж під мадярську границю.

Командир „Рен" розділив свій курінь на дві частини, одна була направлена до Чорного Лісу, а друга у Перемищину. „Марко" належав до сотні „Громенка" і служив в чоті „Крилача", пішов на Перемищину. В бою біля містечка Сколе в селі Лопушанці був ранений і відпущений в рідні сторони на лікування. Восени 1945 р. „Бурлака" зорганізував свою сотню і „Марка" приділено першим ройовим в чоті „Крилача", а згодом другим чотовим, першим був „Остап"–Павло Охота в сотні „Бурлаки".

Провід УПА захищав українське населення перед аґресією польського підпілля і ВП, яке чинило злочинні напади на мирне українське населення.

Під проводом командира „Коника" (М. Ґальо) була зорганізована відплатна бойова акція 6 січня 1946 р. на військовий ґарнізон ВП м. Бірчі, де брав участь в бою „Марко" з своєю чотою. На жаль, зрада „Вишинського" довела до великих втрат–около 25 повстанців впало в бою на чолі з командиром „Коником".

„Марко" брав участь в боях в Явірнику Руськім, Юрковій, Корманичах, Кругелю, Правківцях, Пікуличах та інших місцях. Варто згадати бравурну акцію „Марка" і „Остапа", двох чотових, які за наказом командира „Бурлаки", біля села Кописна, без одного пострілу роззброїли 30 вояків ВП і допровадили до „Бурлаки"; їх без зброї відпущено на волю. Справна чота „Марка"складалася з 4 роїв по 12 стрільців кожний. Ройовими були: „Кучерявий", „Сова", „Зуб" і „Ґалайда".

З наближенням акції „Вісла", проти УПА було кинуто численні загони ВП, які мали завдання викривати й атакувати повстанські загони і довести їх до повного виснаження.

Командування УПА приймає рішення 1 червня 1947 р. на рейд Перемиського Куреня УПА через Чехо-Словаччину до Західної Німеччини. З лісів під Брилинцями, що біля Перемишля, Курінь, після Святої Літургії, яку відправив капелян куреня о. Василь Шевчук „Кадило", рушив в напрямку Бірчі. Біля Ліщанських лісів 4 червня попав в котел великого згрупування ВП і розпочався дводенний бій. В другому дні бою наші хлопці, під командою курінного „Бурлаки", пробились; коло 120 бійців, вкрай втомлені, голодні перейшли 22 червня 1947 р. чехо-словацький кордон. По дорозі їли корінці рослин, листочки трав. На терені Чехо-Словаччини провели дальші бої з військами і змушені були розчленуватися на менші групи, яким краще було пробиватися. Чехо-словацькі війська вживали літаків і наймодернішу військову техніку. Під горою Маґура та біля міста Жіліни наші повстанці звели запеклі бої. „Марко" виходить ціло і прямує в напрямку Лінцу в Австрію. Великі труднощі треба було поконати в переході річки Моравії. Після переходу група „Марка" розгубилася, і він сам півтора місяця добирався до австрійського кордону.

Перебуваючи в одного господаря, „Марко" в газеті прочитав, що командир „Бурлака" в руках чеських органів. Зібравши останні сили, вночі переплив Дунай і дістався в Американську зону. Його направили до містечка Енц до перехідного табору, де він перебув два тижні. А після перейшов наступні табори: Астен, Лехенказерне, де Володимир перебув аж до Різдвяних свят. А звідси був він переведений у табір Ляндек в Австрії, з якого переїхав до Мюнхену, до гуртожитку Фюріхшулє, звідки був ще направлений до табору в Міттенвальді.

Після „рейдів" по таборах, „Марко" зустрів свого рідного брата Петра, який тепер живе в США, та друзів, колишніх повстанців УПА. В Мюнхені Володимир одружився з Вірою, і через два роки

з маленьким сином Ростиславом вони приїхали до Торонта, де народився другий син Роман. Володимир працював в заводах, які продукували частини до автомашин. Пізніше разом із М. Федаком заснували українську друкарню „Київ". Деякий час працював в Українському Національному Об'єднанні і в 1984 р. вийшов на пенсію.

Використана література: *Літопис УПА*, томи: 13-1986, 14 і 16, за 1987; *Вісті комбатанта*, „Без пострілу", чч. 5-6, 1980; *Вояцька Ватра*, „Від Перемишля до Жіліни", чч. 2:137 і 3:138; *Гомін України*, „Пишім правду про УПА", 3 і 10.II.1962; *Був бій за боєм*, В. Дашко, Самвидав, Торонто, 2001.

ВІН МАВ ПСЕВДО „ВІЙ"

Зміна польської окупації нашого краю більшовицькою, а відтак гітлерівською і знову більшовицькою призвела до посилення визвольних змагань. Тисячі патріотів взяли в руки зброю, аби вибороти самостійність України. Серед них був і Євген Смик.

Народився він в січні 1921 року в родині священика. Батько о. Петро Смик, родом з Бережанщини, мав парафію в селі Жовчів, був родичем Богдана Лепкого. Трагічна доля родини Смик типова для багатьох західноукраїнських сімей: батьки еміґрували в Австралію, старший брат і сестра в Америку.

Євген у 1928 році поступив у приватну „Рідну школу", яку у 1938 році закінчив матурою. Наступного року вступає в ОУН і йде в підпілля. З приходом німців починає вчителювати в селі Жовчів.

Та вже наприкінці жовтня того ж таки 1941 року знову йде в підпілля, бо Німеччина розгорнула репресії проти ОУН.

В 1943 році Євген Смик за наказом ОУН вступив в дивізію „Галичина" і стає підстаршиною у 29-му полку. Молодший брат Мирон теж зголосився до Дивізії й приїхав в той час, коли Євген виїжджав на фронт до Галичини. Брати привіталися і Євген забрав під свою опіку молодшого брата ще без вишколу. Він загинув під Бродами. Згодом попадає в „котел" під час битви під Бродами, але зі зброєю в руках вибирається з „кліщів" і добирається додому. Тут вступає в УПА. Керує групою в кількості 10-12 чоловік (боївка). Згодом стає головою Крайового Проводу ОУН.

7 квітня 1948 року Євген Смик, будучи оточеним енкаведистами, підірвав себе ґранатою в лісі, у криївці біля села Луковище (колишня Голодівка).

Василь ЧУПРИНДА

Юрій ОХРІМЕНКО

ВІЙНА, ЯКОЇ МОГЛО Б НЕ БУТИ

Чи готувалася Польща до війни?

Довоєнна Польща була небагатою державою, і великих коштів на потреби війська асиґнувати не могла. Не могла цього робити ще й через те, що при першому ж погіршенні економічної ситуації (а військові витрати її неодмінно погіршують), на вулиці виходили юрби бунтівливих інтеліґентів, безробітних, робітників та їм подібних лібералів. Вони співали революційні пісні, виголошували крамольні промови, а часом навіть били шибки урядових установ, вітрини крамниць та поліцаїв. У Німеччині, а особливо у Радянському Союзі, на той час цієї проблеми не було. Ліберальних інтеліґентів у цих країнах винищили. Не було і безробітних. Роботу мали всі. Хто на „свободі"–майже безоплатно, а хто–у концтаборах, зовсім безоплатно. Отже, армію можна було модернізувати, хоч би й ціною голодоморів.

Але про аґресивні пляни Німеччини не лише уряд довоєнної Польщі, а й кожен поляк знали дуже добре, і військові приготування з розумною ощадністю все ж таки велися.

Щоправда, польське командування відмовилося від будівництва суцільних оборонних ліній, таких, як наприклад, лінія Маннергейма у Фінляндії чи лінія Мажіно у Франції. Суттєвим недоліком цих ліній було те, що їх можна було обійти, як це сталося з лінією Мажіно, або хоч і з великими людськими втратами, прорвати, а прорвавши, діяти, не зустрічаючи опору, як це сталося з лінією Маннергейма.

Оборона Польщі була побудована інакше, і, як на мою думку, досконаліше, навколо всіх великих міст створювалися укріплені райони. Ґарнізони цих фортець неможливо було застати зненацька. Вони не мали проблем з доставкою амуніції, мали можливість просто на місці мобілізувати резервістів і без будь-яких перевезень ставити їх у стрій. А головне–такі фортеці вкривали всю польську територію, і через це вона була своєрідним єдиним укріпленим районом. Отже, хоч би як глибоко проникав на територію країни аґресор, він неодмінно стикався з усе новими й новими фортецями, це змушувало його штурмувати кожну з них окремо, втрачати при цьому людей, техніку, розтягувати комунікації і дробити потоки

військ. До того ж Польща з півдня була добре захищена Карпатським хребтом, а з півночі–Балтійським морем, на якому явну перевагу мала фльота союзника Польщі–Англії, із заходу польську територію надійно прикривала надпотужна фортеця Люблін. Єдиний можливий напрямок наступу німецької армії проходив відносно нешироким коридором на південному заході. Але через передбачуваність наступу саме тут втрачалася чи не найголовніша перевага атакуючої сторони–несподіваність.

1 вересня

1 вересня 1939 року–трагічна дата в історії багатьох європейських країн. Цього дня німецькі війська перейшли польський кордон. Розпочалася Друга світова війна. На перший погляд, німецька армія мала явну перевагу над польською як у чисельності (німецька армія–1 млн. 600 тис., польська–1 млн. чоловік), так і в озброєнні (німецьких танків–2800, польських–870. Ґармат відповідно–6000 та 4300, літаків–2000 та 407). Але згадаймо, що поляки зустріли цей натиск не в чистому полі, а в заздалегідь збудованих за останнім словом інженерної думки укріплених районах, а це багаторазово підвищувало живучість польського війська. До того ж, плян німецьких генштабістів „Вайс"–тобто оточення та знищення значної частини польських військ на захід від Варшави,–провалився. Не вдалося німцям також ні знищення польської авіяції, ні військово-морської фльоти. Більше того–підійшовши до Варшави, німецьке військо одержало відчутний контрудар з Любліна. Німецька перевага у людях і техніці зникала, постачати своїм військам усе необхідне ставало дедалі важче. Обороною Варшави було доручено керувати начальникові Ґенеральнного штабу польських збройних сил генералу В. Стахевичу. А головнокомандувач–генерал Е. Ридз-Смігли вже 7 вересня виїхав у фортецю Брест для організації другого ешелону оборони.

Мапа вересневих боїв 1939 р. у Польщі дуже нагадує дзеркальне відображення мапи серпневих боїв 1920 року. Тоді Червона армія теж дуже глибоко вклинилася в польську територію, але польської армії не знищила, а лише відтіснила. Вичерпавши наступальні ресурси, Червона армія сама була розгромлена.

Крім того, почавши війну з Польщею, Німеччина опинилася у ситуації війни на два фронти: Англія і Франція оголосили їй війну і вже почали активні бойові дії. Війни на два фронти не може витримати жодна европейська держава–цю аксіому знали не лише німецькі генерали, а й будь-який фельдфебель. Одне слово, для вермах-

ту в Польщі складалася дуже важка ситуація. Над ним нависла загроза розгрому.

То що ж, виходить, що Гітлер і його генерали були авантюристами? Ні. Більшість німецьких операцій Другої світової війни відрізняються не лише сміливістю, яка часто межує із зухвальством, а й тверезим розрахунком. На що ж вони розраховували у польській кампанії? Вони розраховували на могутнього союзника. А союзником тоді був комуністичний СССР. Існували таємні протоколи до пакту Молотова-Рібентропа, які передбачали розділення Польщі Німеччиною та СССР.

Твердо розраховуючи на допомогу СССР, нацисти почали свою не найбільш удалу кампанію, до того ж, розпочали її без достатньої матеріяльної бази. За німецькими даними, у кампанії 1939 року авіяційні бомби, наприклад, закінчилися на тринадцятий день війни. Не кращим було й забезпечення вермахту стрільнами та набоями. Лише розрахунок не допомогу союзників міг виправдати таку неготовність до війни.

Про союзників німецького нацизму

Незалежна Польща стала більмом в оці радянських комуністів уже в момент відновлення своєї державности. „З Польщі Версальський мир створив державу-буфер, який повинен відгородити Німеччину від зіткнення з радянським комунізмом"–писав 1920 року Володимир Ленін. Невідомо, що думав про Польщу 1920 року відставний ефрейтор Адольф Шікльґрубер*. Можливо, нічого не думав. Радянські комуністи натомість, як бачимо, висловлювалися з цього приводу однозначно.

В усіх повоєнних радянських книжках вересневі події 1939 року описуються приблизно так: „Фашистська Німеччина напала на Польщу. Радянський Союз почав визвольний похід". Отже, там–розбійний напад. Тут–визвольний похід. Як кажуть, відчуйте різницю. Це фашисти-головорізи і людоїди. А комуністи–веґетеріянці. Йдуть собі мирним походом, волошки у житі збирають. Туристи, одне слово. Хороша версія. Шкода лише, що вигадана вона заднім числом. А саме, після 1941 року, тобто після того, як радянський комунізм, згідно з мріями Леніна, зіткнувся з Німеччиною, правда, не так вдало, як того хотілося Леніну. Довелося звертатися по допомогу до „буржуазних демократій", у тому числі й

** Батько Адольфа Гітлера, Альойс Шікльґрубер (Alois Schicklgruber), був у 1876 році незаконно народжений від Марії Анни Шікльґрубер й щойно у 1903 році „узаконився", приймаючи прізвище „Гітлер".*

до поляків. Через це ідеологічні штампи спішно поміняли. А 1939 року комуністичні вожді висловлювалися відвертіше. „Виявилося, що для Польщі вистачило досить короткого удару з боку спочатку німецької армії, а згодом–Червоної армії, щоб нічого не залишилося від цього потворного дітища Версальського договору",– радів Вячеслав Молотов. Сталін іде ще далі, і в розв'язанні війни звинувачує... Англію і Францію. „Не Німеччина напала на Францію і Англію, а Франція і Англія напали на Німеччину, взявши на себе відповідальність за цю війну".

Версія про „похід" розвивається і тоді, коли хоча б побіжно розглядаєш сили, що брали у ньому участь. На Польщу наступали два фронти: Білоруський (4 армії) та Український (3 армії). Знаючи структуру Червоної армії, неважко підрахувати: одна армія–150 тисяч чоловік. Отже, за найскромнішими підрахунками–майже мільйон солдатів і офіцерів йшли тоді „походом". Але це за найскромнішими підрахунками. Бо, наприклад, 6 армія–ударна. До речі, командир цієї армії не хто-небудь, а майбутній маршал Ф. Голіков. А взагалі на Українському фронті тоді можна було бачити не одного у майбутньому уславленого радянського воєначальника. Командує фронтом майбутній нарком оборони маршал С. Тимошенко. Начальник штабу у нього–генерал Ватутін. І майбутній начальник генерального штабу генерал армії С. Штеменко–теж на Українському фронті. То невже для мирної прогулянки зібралися тут найкращі радянські полководці? І нехай нас не ввводить в оману те, що вони були в невисоких званнях. Здібності у них і тоді були маршальські. А звання прийшли згодом.

„Було наказано зброю не застосовувати, якщо польські війська не чинитимуть збройного опору",–напише пізніше у своїх мемуарах генерал Штеменко. Правильний наказ, товаришу генерале! Якщо противник не чинить збройного опору, то проти нього радянські війська зброю не застосовують. Вони передають його в НКВД. А там уже визначать, хто ворог трудового народу. От львівський ґарнізон, наприклад (близько 2 тисяч самих лише офіцерів), збройного опору не чинив, бо повірив у брехливі радянські обіцянки переправити його після капітуляції до Румунії. Більшість із тих офіцерів були пізніше розстріляні у Катині. Отож баєчку про визвольний похід доведеться облишити. Бо це був не похід, а добре спланована і ретельно проведена стратегічна операція. Це з військового боку. А з морального–то був злочин перед людством. Бо до 17 вересня 1939 року центральноевропейські держави ще мали можливість перемоги і умиротворити Німеччину. Після 17 вересня

Друга світова війна стала невідворотною. Комуністи завдали свій удар по Польщі пізніш, ніж нацисти, але за силою та підступністю він був основний.

Але навіть після удару визвольної сокири в спину польська столиця тримався до 28 вересня, фортеця Модлін–до 30 вересня, півострів Ґель–до 2 жовтня. Завдяки героїчній обороні порту Ґдиня та півострова Ґель польське командування зуміло евакуювати до Англії частину військ і всю фльоту. Вони протягом Другої світової війни воювали у складі англійської армії. У боях британців проти військ генерала Роммеля, до речі, виявив доблесть і полк „Діти Львова", що складався повністю з львів'ян. А як довго могла б воювати Польща, якби удару в спину не було?

Історична наука, на жаль, не знає слова „якби". Адже події минулого неможливо розіграти заново, за іншим сценарієм. Якби Радянський Союз не напав на Польщу, чи переміг би її Гітлер самотужки? Чи насмілився б взагалі напасти? Якою б тоді була історія Европи? На ці запитання відповіді немає. Але на запитання: „Хто розв'язав Другу світову війну?" відповідь однозначна: комуністи з нацистами*.

Нюрнберзький процес відновив справедливість наполовину, бо засудив лише нацизм, комуністи ж були на тому процесі серед суддів. А треба було судити й їх.

---

* На засіданні Політбюро ЦК ВКП(б), 19 серпня 1939 року, у той момент, коли в Кремлі йшли переговори з делеґаціями Англії та Франції, Сталін говорив: „Питання миру й війни вступає у критичну стадію. Якщо ми підпишемо договір про взаємну допомогу з Францією та Великобританією, Німеччина зрезиґнує з Польщі. Війна буде перешкоджена. Якщо ми приймемо пропозицію Німеччини про підписання з нею договору про ненапад, вона напевно нападе на Польщу, і Англія та Франція муситимуть вступити в цю війну. В Західній Европі запанують великі розрухи й безпорядки... В інтересах СРСР–батьківщини трудящих, є те, щоб ця війна якнайдовше тривала з метою виснаження двох сторін. СРСР буде давати поміч сьогоднішній Німеччині, постачаючи їй сирівці й продовольчі товари. Тож з тієї причини ми повинні згодитися на пакт... Для нас буде широке поле діяльности для розвитку світової революції". (Переклад з російської).

Цей документ виявлено в Москві в центрі збереження історико-документальних колекцій–колишньому Особливому архіві СРСР (фонд 7, опис 1, справа 1223).

ЗБІРНИК ІСТОРИЧНИХ ФОТОГРАФІЙ: УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ

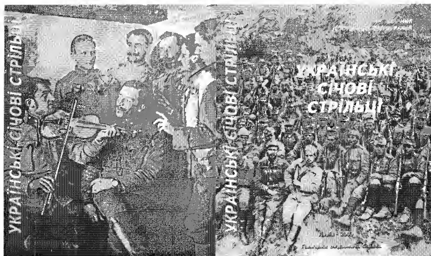

Українські січові стрільці. Назва, яка назавжди закарбувался в українській історії. Стрілецька епопея відкрила нову добу–еру героїчної боротьби за українську державність. Впродовж наступних десятиліть приклад УСС надихав тисячі українських героїв до боротьби, в тому й добровольців Дивізії „Галичина".

Збірник фотографій відображає окремі сторінки діяльности цієї формації. Це лише невелика частина великої колекції фотоматеріялів, які зберігаються у фондах історико-краєзнавчого музею в м. Бродах на Львівщині.

Більшість фотографій походить з архіву Бойової управи УСС у Відні, який було викуплено Братством УСС у США для історичного Архіву УСС. Частина фотоматеріялів також надійшла з приватних колекцій колишніх Усусів. Велику роботу з їх упорядкуванням здійснили працівники Архіву та члени Братства УСС. Зокрема, автор ґрунтовного видання „Українське січове стрілецтво. Визвольна ідея і чин" (Нью-Йорк, 1956) Степан Ріпецький.

Після смерти С. Ріпецького колекція зберігалася у його родині. У 1998 р. волею обставин вона разом із редакторською правкою тексту збірника „За волю України. Історичний збірник УСС"

(Нью-Йорк, 1967) та окремими розділами праці М. Грушевського „Історія України-Руси" потрапила у м. Броди в редакцію районної газети „Голос відродження", а згодом у фонди музею.

За хронологією збірка фотоматеріялів охоплює різні періоди бойового шляху УСС, починаючи від осені 1914 р. і закінчуючи весною 1917 р. Тематично вона складається з портретних і сюжетних зображень. Вона поділена на шість збірок:

1. Створення Леґіону Українських Січових Стрільців.

Бойовий шлях УСС: 2. Від Карпат до Золотої Липи,

3. Від Золотої Липи до Стрипи, 4. Сотнів – Погутори

5. Жінки в УСС

6. Стрілецька творчість.

Унікальні вони не тільки тим, що більшість з них є оригінального похоження (частина фотографій в колекції також репродукована пізніше з фотопластинок), а й своїми автографами та анотаціями на звороті.

Таким чином, даний збірник фотоматеріялів до Історії УСС є важливим джерелом вивчення не тільки бойового шляху Усусів, а й подій Першої світової війни загалом.

ПОШТОВА КАРТКА УСС

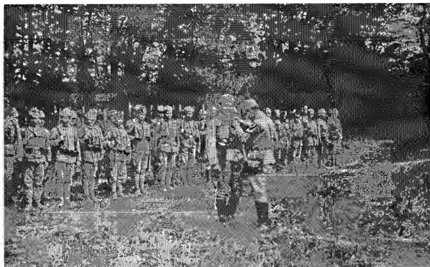

Українські Січові Стрільці.
Атаман В. Дідушок пришпилює дня 16.VII.1915 срібну медаль хорунжому С. Яремкевичеві, який загинув над Стрипою дня 12.X.1915. Світлив С. Мойсевич. (Прислав Р. Моджейовський з Австралії)

Юрій КОЛЯДА
краєзнавець

КОЗАЦЬКІ МАЙСТРИ–ЗБРОЯРІ

У національних музеях України історичного профілю зберігаються різноманітні зразки старовинної зброї.

Старовинна зброя здебільшого зберігалася у представників панівної верхівки. В XIX столітті поширився звичай прикрашати нею приміщення громадського призначення, а пізніше–особисті кабінети. Справжніх зразків старовинної зброї та доспіхів було не так багато, щоб задовольнити попит. А тому використовували фальсифікати, які й нині зустрічаються в музеях.

Цінним джерелом для вивчення зброї є іконографічні матеріяли–портрети козацької старшини, малюнки на картах Боплана, малюнки Вестерфельда, гравюри Ґондівса тощо. Іноді деякі зображення мають фантастичний характер і не відповідають дійсності. З такою ж обачністю треба підходити до інших джерел, зокрема, надмогильних плит.

Важливими джерелами вивчення видів зброї є пам'ятки писемності. Відомості про зброю зустрічаються в актових книгах, козацьких літописах, мемуарній літературі та описах майна українських магнатів і козацької старшини. Протягом історичного розвитку, зброя завжди була в залежності від економіки країни. І тому різні види її можуть бути цікавими при вивченні певних періодів економічного розвитку держави.

Характер і якість зброї місцевого виробництва свідчать про високий рівень цього виду ремесла, яке на Україні було розвинене досить диференційовано, а виробництво зброї стало помітною його галуззю. Посилене виготовлення зброї співпало з періодом козацько-селянських повстань кінця XVI–початку XVII століть. Про поширення зброї на Україні яскраво свідчать і численні згадки про неї в думах та історичних піснях. Тут йдеться і про „пищаль семип'ядну", і про „шаблю гостру", „тугий лучок і стрілочок цілий пучок".

Багато козаків іноді мали по декілька рушниць, і тому сучасники їх називали „огнистим" або „рушничним військом". Воєвода брацлавський Адам Кисіль повідомляв коронного канцлера у 1648 році, що Богдан Хмельницький має кілька десятків тисяч „огнистого війська". Найбільшими центрами виробництва зброї вважали Київ, Львів та інші міста.

Серед зброярів були пушкарі, мечники, шабельники, стрільники тощо. Кували зброю і майстри інших металообробних спеціяльностей. Відомо чимало прізвищ умільців. У першій половині XVI століття „в Овручі пушкарі Яків Семенович і Мойсей Чижевич робили гаківниці і рушниці, а в черкаському замку в 1552 році пушкар і стрілець, Ворона, кував рушниці, робив порох". У Львові Адам Ґутовський виготовляв доспіхи, а Томас Шабельник–шаблі. Серед львівських майстрів гарматної справи в документах значаться імена Юрія (1504), Андрія (1536), Кондрата Фрейліха (1505), Луки (1537), Матвія, Данила Стеврановича, Ґануша та багатьох інших. Вироби львівських творців, що збереглися до нашого часу, свідчать про надзвичайно високий рівень їх технічної та художньої майстерности.

Для виготовлення зброї здебільшого використовували метал місцевого виробництва, що виливався на спеціяльних підприємствах–руднях із болотної руди, поклади якої були на Чернігівщині, Київщині, Волині і частково в Галичині. Значним центром виробництва зброї в XVI–першій половині XVII століть була Запорізька Січ. З часу визвольної війни 1648-1654 років зброя кувалась у великих містах і в спеціяльних майстернях у полках. Богдан Хмельницький звертав увагу на розвиток гарматного промислу. Ґармати на Україні виробляли у Києві, Львові, Ніжині, Стародубі, Почені, Новгороді-Сіверському, Глухові, де існували ливарні, у яких виливали мідні гармати. Далеко за межами України славилися пізніше своїми гарматами глухівські майстри Йосип і Карпо Валашовичі та інші. Звичайно, використовувался зброя і привозна–з Росії, Польщі, Угорщини, а також різноманітна трофейна–турецька, іранська.

Нові технічні можливості призводять до відмирання одних видів зброї і до виникнення інших. Появі нових видів і систем ручної вогнепальної зброї сприяло винайдення більш досконалих запалювальних механізмів–замків. В історичних джерелах згадується дуже багато назв ручної вогнепальної зброї. На Україні не було створено якогось особливого типового зразка вогнепальної зброї. Українські майстри виготовляли зброю за готовими зразками східної або західно-европейської зброї, вносячи певні зміни та удосконалення. Завдяки торговельним зв'язкам і наявності великої кількости трофейної турецької зброї, особливо після Хотинської битви 1612 року, цей вид вогнепальної зброї став найбільш поширений.

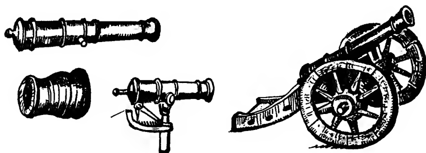

Розвивалась вогнепальна зброя на Україні в XVI–першій половині XVII століть в такому ж напрямку, як і в інших країнах: від дуже примітивного зразка „гаківниці" до мушкета з кремінним ударним замком. Найпримітивнішим зразком, безперечно, був „кий залізний", що з'явився ще в XIV столітті. Це металева або мідна трубка, укріплена в ложі для упору в плече. Порох запалювали через отвір на казенній частині зверху.

Далі з'являється гаківниця–залізна або мідна трубка з залізною чи дерев'яною палицею в тильній частині замість прикладу, яку стрілець клав під руку. Для поглинання віддачі на стволі був гак, який під час пострілу чіпляли за упор. Порох запалювали через запальний отвір тліючим ґнотом вручну, а пізніше пристосували курок. Завдяки простоті та міцності конструкції, ґнотові замки вживались майже до кінця XVII століття. Подальше удоконалення гаківниць призвело до їх певної диференціяції. Для оборони з мурів продовжували використовувати гаківниці збільшеного калібру. У польових боях вживали гаківниці невеликих калібрів, які поступово змінювались і одержували назви: рушниця, аркебуза, мушкет, карабін. Поруч з ґнотовими замками починають вживати кремінні. Різноманітні системи їх зводяться до двох основних типів: колісцеві і ударні.

З середини XVI століття на Україні широко застосовувались мушкети вагою 8-10 кг з ґнотовими і колісцевими замками, з яких стріляли на відстань 400 метрів. Вони мали більшу пробивну силу, ніж аркебуси. Ще були півгаки, карабіни, бандолети, дничарки, гульдинки, самопали і пищалі.

Півгаками називали коротку легку рушницю, спочатку переважно з гнотовим замком, а пізніше–з колісцевим. Коротка рушниця з колісцевим або ударним кремінним замком нідерляндського типу називалась карабіном (від арабського слова „караб", що означало легку вогнепальну зброю). Іноді карабін називали бандолетом, від назви пояса з гачком, за який вершник прикріплював карабін. „Яничарками" називались турецькі рушниці з ґнотовим або ударним кремінним азіятським замком. Цих рушниць було чимало на Україні, особливо у запорожців. Зустрічались на Україні також ґвинтові рушниці гульдинки.

Назва рушниці „пищаль" була загальною назвою і не означала певного типу рушниці. Такий же зміст вкладався в назву „самопал". Це–і турецька рушниця, і аркебуза, а пізніше так іменували всяку рушницю, якщо вона не була мушкетом або карабіном. На Русі „самопалом" називали вогнепальну зброю місцевого виробництва з кремінно-ударним замком.

Українські майстри, виробляючи холодну зброю, здебільшого користувалися східними зразками, але підходили до цього творчо. Так, українські шабельники, монтуючи шаблю у східному стилі, оправляючи піхви суцільно металом за турецьким зразком, або окремими деталями, як іранські, надали своїм виробам місцевого характеру, що виявилося в стилі прикрас, а іноді і в самій техніці виробництва.

Зброя, поряд з іншими матеріяльними цінностями, створеними людиною, є частиною матеріяльної культури, яка відбиває науково-технічний рівень і характер продуктивних сил країни.

(„НА")

ДИВІЗІЙНИКИ В ШОТЛЯНДІЇ

Дня 27 травня 1947 року пару тисяч кол. українських вояків прибуло з Італії до порту в Ґлазґо. З них 470 приміщено в таборі в Голлмюр (Hallmuir), на південь від Локербі (Lockerbie). Вони працювали переважно на фермах.

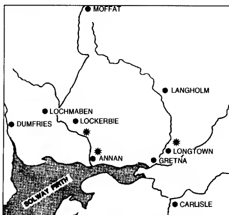

Табори полонених позначені зіркою.

Любомир Рокицький, який до нашого журналу прислав допис і інформації з місцевої преси про полонених, мешкав у тому таборі до офіційного його розв'язання. «Це була свого рода українська самостійна соборна держава»,—пише він. В таборі кипіло життя, були спортивні змагання. Іван Ґундер був скинутий в Україну з групою, що їх секретно висилала британська розвідка. Після звільнення Василь Хомончак далі жив у таборовому бараку десятки років. Очевидно, перед своєю смертю він відвідав Україну.

Любомир Рокицький завважує, що список таборів у Британії, який був поміщений у «ВК» (ч. 2, 2003) не повний. Нема Hallmuir Camp Lockerbie, Creca Camp Annan та інших у Dumbrisshire.

У листі Л. Рокицький теж описує трагічну подію, що сталася 21 грудня 1988 року й була найбільшою новиною в ЗМІ у цілому світі. Від вибуху терористичної бомби впав літак PanAm, flight 103—поблизу кол. табору полонених. Згинуло 259 пасажирів з залогою і 11 осіб на землі. Тут жило певне число українців (у 2001 році було тут сім дивізійників). Його односельчан і шкільний товариш Теофіль Солтис, останній перекладач в таборі Голлмюр, який з дружиною шотляндкою і сином жили в Локербі, розповідав, що тулуб літака котився його вулицею і нищив усі доми, а його дому не зачепив, тільки всі вікна повилітали. Інший товариш, Микола Туфкий, казав, що один мотор задержався саме перед його домом. Л. Рокицький каже, що «Бог українців охоронив, ніхто з них не загинув і не була пошкоджена наша церква-каплиця в кол. таборі».

Каплицю-церкву самотужки збудували таборяни, намалювали ікони, хоругви пошили з італійських шатер, свічники зробили з гільзів. На вівтарі пишається репліка українського собору, вирізьбленого

кишеньковим ножиком одним полоненим. Сьогодні в каплиці що три місяці відправляються Богослуження для парафіян в околиці.

В суботу 13 верссня 2003 р. відбулася особлива відправа й прийняття. Участь взяли місцеві й приїжджі гості—усіх 60 осіб. Цей «празник» зорганізували Іна й Зенон Пуфкі, які 22 серпня 2002 р., вінчалися у цій каплиці, це був перший шлюб від 1955 року. Шлюб дав о. Любомир Підлуцький (з України). Історичне товариство проголосило каплицю історичною пам'яткою і взяло під свою опіку.

Зліва: сопілкар (piper) Камерон Ляудер, консул України з Едінборо Кирило Калита з дружиною, сер Руперт, радник міста пані Квін, єпископ Павло Хомницький (канадець, тепер в Лондоні), два українські священики.

СВЯТО ПАМ'ЯТІ ГЕРОЇВ (Remembrance Day) в 2003 році.

Зенон Пуфкий (син Миколи) віддає почесть прапором ОБВУ (перший справа).

Микола Пуфкий складає вінок перед пам'ятником полеглим в День пам'яті героїв

(Підготовив Р. КОЛІСНИК)

ЛИПИЧАНИ З ЛИПИЦІ ДОЛІШНОЇ В ПОЛОНІ В ІТАЛІЇ

Сидять зліва: Скобель Левко, Людкевич Іван, Ґайда Микола, Сторощук Михайло. Стоять: Лесіцкий Василь, Ґайда Михайло, Семеґен Осип, Скобель Іван і Скульський Володимир. Фото прислав Ґайда Микола.

РІЗДВО В ПОЛОНІ

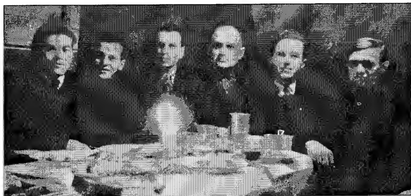

Святвечір 1948 р. у таборі Горблінґ в Англії. Цю світлину подарував „на спомин" Іван Джиджора (четвертий зліва), який помер у м. Бедфорд в Англії 1993 р., своєму шваґрові Ярославові Сиваникові. Хто розпізнає інших побратимів?

Я. Сиваник і І. Джиджора виступили в документальному ТБ фільмі з 2-ої світової війни, канадсько-української продукції, „Незагоєні рани" (Scarred by History). Фільм мав прем'єру в Ріджайні 17 листопада 1998 р. Одногодинну касету можна купити за 20 долярів: 4 Sguare Productions, 1808 Smith St., Suite 220, Regina, Saskatchewan, S4P 2N4, tel. (306) 525-9888; fax. (306) 535-8588; e-mail 4quare@cablereginaa.com.

Ро-Ко

ПОСТМОДЕРНІ ГЕРОЇ В УКРАЇНІ

Наш час–постмодерний... Що це таке постмодерність, не будемо роздумувати–хай це роблять ті, що охарактеризували нашу епоху. Їхні знання і візія багато вищі й ширші, ніж звичайного громадянина. Знаємо, що, як кожна, так і постмодерна епоха вимагає свого самовиявлення. Якого? Такого, яке постмодерна людина сама собі визначить? Ні. Такого виявлення, як їй вкажуть герої цієї доби. Бажання закінчити своє життя геройським подвигом–притаманне людині від найдавніших часів. Українці не вийняток, а радше приклад до наслідування іншими.

Запорізькі козаки були героями, перевищуючи постмодерністів, навіть у своєму щоденному житті. Подумати тільки про биття киями за скакання у гречку. А що сказати про українських геройських яничарів у турецькому війську? З такою традицією легко було відродити геройство в наш перед- і постмодерний час.

Чи не тому в багатьох містах України ще сьогодні складають квіти під пам'ятниками Ленінові? Бо він майже постмодерний герой, пережив замах на його життя від пострілу єврейки. Як кожна медаля, так і ця подія має дві сторони. Одні питаються: чому вона не вбила Леніна? А другі: чому вона взагалі виконувала замах? Тому вона не може вважатися героєм, бо, згідно з геройською логікою, стріляти й не вбити зводиться до нуля!

Про Сталіна не було таких двозначних анекдотів, бо він усі анекдоти заборонив за свого життя. Тому і після смерти народ якби притримувався його заповіту.

Та нема порожнечі і в Україні. В Україні на першому місці святкують своїх героїв, будують їм пам'ятники й вихваляють їх попід небеса. Їх прийнято в постмодернізм, охрещуючи їх ім'ям „інтернаціоналісти"! Бо вони з України переступили інтернаціональні кордони й загинули чи пропали за інтернаціональну ідею Радянського Союзу... в Афганістані...

Дух постмодернізму не поминув і нову еліту на найвищих щаблях України. Вони мають усе, що душа забажає, тож, самозрозуміло, сягають по постмодерну славу. Це ж постмодерна епоха.

На високе місце висувається Щевченко, герой на футбольних полях в Італії. Однак він характеристикою більше підходить до

„інтернаціоналіста", ніж до українського постмодерніста, бо перейшов більше кордонів, ніж афганські герої.

Хоч-не-хоч, найвизначніше місце у тому пляні посів Президент Кучма. Він усе осягнув у житті, що можна було на його місці здобути. У своїй книзі він недвозначно натякнув, що якби був жив у Росії, міг би був осягнути все те, що Єльцин. І зазначив, що Єльцин не зробив би це все, що зробив Кучма, якби жив в Україні. Логіка „логічна", тому Кучма дав загловок своїй книзі „Україна не Росія".

Успіхи Президента Кучми імпозантні: він був директором найбільшого ракетного підприємства в світі–це сила!–був за національністю росіянин, хоч народився в Україні, став прем'єр-міністром України й українцем за одним замахом. Став президентом України на два максимальні терміни. Має одну дочку, двох внуків і двох зятів, найбагатших в Україні. Має люб'язну дружину, одну-єдину ще від комсомольських часів. Має величезну державну дачу у горах Карпатах–ой там би я жив!–як співають підкарпатці, і будує меншу–невідомо кому, бо це державна таємниця. Насадив свіжого волосся на своє „високе чоло", щоб виглядати прилично по-президентському. Гріхи йому прощені православним Патріярхом (він „православний"), так і Папою римським, бо він причащався під час Служби Божої, яку Папа відправляв у Львові підчас своєї візити, кажуть, причащався аж два рази. Він демократ–бо зрезиґнував з третього терміну президенства, хоч Конституційний суд ухвалив, що може кандидувати ще раз, бо був президентом тільки півтора терміну за існування діючої Конституції. Конституція ретроактивно не дійсна. Він шанує солов'їну українську мову, не вживаючи її у вульґарних політичних розмовах, що доказав майор Мельниченко на своїх плівках. То що ж йому потрібно, сказати б по-народному, до щастя?

Тільки постмодерного Геройства!

Чи можна так припускати? Можна. Він оприлюднив листа, що хтось його, як Президента, хоче вбити. Чи не дивний збіг обставин: вбивник повідомляє свою жертву... Виглядає, що Президент приготовляється до найвищого геройства, хоч ледве чи вірить в небо й не є мусульманином... І піддає ідею...

Одначе тут діялектична проблема, від якої не втекти навіть у постмодерному геройстві. Хто буде більший герой: чи той, хто згине від „срібної" кулі, чи той, хто вистрілить її?.. Але може зведеться все до того–як сталося з єврейкою і Леніном–до нуля...

СПОГАДИ КОМАНДИРА ЧОТИ МІНОМЕТІВ 3-ої СОТНІ 29-го ПОЛКУ, ПІДСТАРШИНИ БОГДАНА СЕНІВА

Народився я 11 березня 1923 року в селі Милошивичі біля Щирця на Львівщині в родині священика. Нас було шестеро дітей, а я з сестрою–наймолодші, бо близнята. Світогляд мій формувався вже змалку. Батько Михаїл на початку Першої світової війни був капеляном австрійської армії в чині капітана, а потім в УГА і разом з генералом Микиткою дійшов до Києва, де захворів тифом і ледве живим повернувся додому. По сусідству з нашим селом було польське село Семенівка, з якого “Strzelcy” грозили батькові за те, що він був в УГА, і писали анонімні листи, щоб забрався зі села, а то спалять дім разом з нами. Мій старший брат Ярослав у цей час ходив в гімназію, належав до Пласту, ходив в мазепинці і дуже часто відбивався від поляків, які хотіли конечно зняти з нього мазепинку, але завжди він виходив переможцем, бо займався боксом.

Старші сестри–Надя і Марійка, які теж ходили в гімназію сестер Василіянок, після свят листопадових з панахиди на могилах Українських Січових Стрільців приходили до хати в синяках від гумових палок польської поліції і без обцасів на мештах. У нашому домі завжди висів великий тризуб, портрети Т. Шевченка і І. Франка, а в шафі був цілий мішок українських грошей з часів самостійної України. Тож я вже малим хлопцем знав, хто я.

Ще цікава одна деталь: мій батько походить з села Скоморохи, біля Рогатина, з родини, в якій майже всі були священиками, і з того ж села була взята татарами в полон дівчина Настя, потім жінка турецького султана–Роксоляна, і я переконаний, що це моя далека бабуся, і тому свою внучку назвав теж Роксоляною. Ще більш цікава історія родини моєї мами. Дівоче прізвище її було Палажій і походить з села Лани, що біля Бібрки. Її рідна сестра Оля, як і Марійка (а було їх в родині 14 дітей), вічно були переслідувані польською поліцією за громадську просвітню роботу, сиділи часто по тюрмах. Оля, наймолодша з її сестер, дуже любила історію, часто їздила по всій Україні, де і мала багато друзів. Вона дещо знала про походження своєї родини, а в архіві Яворницького в Дніпропетровську довідалась про все. Отже, її прадід був козацьким полковником і служив при Потоцькому на Україні. Мав двох синів, які теж були козаками і сотниками. Це був час, коли козаки не воювали з поляками, а коли прадід дійшов до пенсійного віку, ґраф Потоцький дав йому шляхетське звання, герб і прізвище–Ремішевський. Дав йому половину села Лани. Прізвище Ремішевський дане від того, що сини прадіда були добрими ремісниками. В село Лани прадід привіз з собою гайдуків (і по сьогодні ця частина села називається „Ґайдутчина”), побудував собі великий будинок і зажив у добробуті. Привіз з собою прадід каліку козака, якого дуже любив, котрому поляки відрубали дві руки, а на Січі дали прізвище Палашій, мабуть, від

того, що був дуже фізично сильним і добре володів палашом (вид зброї). Коли настало повстання проти поляків під проводом Залізняка і Ґонти, сини прадіда перейшли на сторону повстанців, а Потоцький з помсти відібрав від прадіда шляхетне звання, прізвище Ремішевський і дав йому на „встид" прізвище каліки-козака Палашій. Середущий мамин брат Михаїл служив в австрійській армії під час першої світової війни, був офіцером, попав в російський полон, а потім пішов до козаків гетьмана Скоропадського і дістав чин полковника. Втік з більшовицького полону (як вели його на розстріл), приїхав до Галичини, одружився з німкою Еммою з Бібрки і побудував собі господарство біля Львова між селами Підбірці і Миклашів, на полі. Мав він трьох синів і дочку. Я часто приїжджав ровером зі Львова до нього, бо його старший син (теж Богдан) ходив разом зі мною до гімназії (на „філію") і жив в нашому домі. Поляки дуже переслідували його як козака, знали, що в нього є зброя, але при обшуках ніколи не могли знайти. Показував мені Богдан великий козацький пістоль, бельгійський браунінг і дубельтівку, яку ховали в шубрі. Злодії знали, що у вуйка є гроші, бо був багачем, дуже легко було його ограбувати, бо жив на полі, і свідків не було б, але боялися його собак. Його господарство було обгороджено сіткою, а дві собаки цілий день до́ вечора були заперті. Коли починало смеркати, вуйко закривав ворота, випускав собак, і тоді жодна жива істота не могла появитися на подвір'ї. Одного дня під вечір, коли ворота ще не були замкнені, а собаки знаходилися під замком, зайшло на подвір'я п'ятеро польських бандитів. Вуйко в цей час сидів в кухні на бамбетлі і чистив ножем бульбу для свиней. Одітий був у шкіряну куртку, бо була вже осінь. Троє з них залишились на подвір'ї, а двоє зайшли в кухню і попросилися переночувати. Вуйко зразу зорієнтувався в ситуації і відмовив.Один з бандитів витягнув пістоль і двічі вистрілив у вуйка, але через малу відстань і малий калібер револьвера (6,35) ні одна куля не пробила шкіряної куртки, яка була на кожусі. Третій раз бандит не встиг вистрілити. Вуйко блискавично скочив на нього, лівою рукою зловив за чуба, а правою прорізав йому горло ножем, що тримав в руці. Коли жінка з сином почули вистріли, розбила вона шубер, витягнула дубельтівку, а син–револьвер, повискакували через вікна, випустили ще собак, і жоден з бандитів не втік живим з подвір'я. Потім виявилося, що польська поліція довго шукала цю банду, яка скоїла вже багато злочинів і мала за собою декілька вбивств. Звичайно, все гладко не обійшлося вуйкові. Заплатив він велику грошову кару за приховування зброї і одночасно дістав нагороду за знищення банди. От такий був козак вуйко Михась.

Настав 1939 рік і до нас прийшла Червона Армія. Вуйко знав, що його заарештують, коли хтось донесе на нього. Тому він скористав з першої нагоди завдяки тому, що жінка була німкою, і з першим транспортом перед новим 1939 роком виїхав з родиною до Німеччини. Перед тим приїхав до нас до Задвір'я (біля Львова) попрощатись. Я пам'ятаю його останні слова: „Якщо буде війна з більшовиками, шукайте мене в перших рядах".Так і не діждався, бідолаха, того часу, бо ще до початку війни помер.

З Милошович батько мусів виїхати і помінятися зі своїм шваґром–теж священиком–парохіями (з о. Комаром). І так переїхали ми до села Ценева, розташованого між Бережанами і Козовою, але там довго не жили, бо до Львова було дуже далеко, а кожного тижня треба було довозити продукти (у Львові в той час вчився мій брат і три сестри–Віра, Надія і Марійка). В 1932 р. ми знову переїхали в с. Задвір'я. Порівнюючи з с. Ценевим, де збереглися ще народні старі обряди і традиції (старші мужчини ходили лише з довгим волоссям, дівчина мусіла мати коси, а коли виходила заміж під плач цілої родини їх обрізали. Молода пара вінчалася лише в народному строї, а до церкви проводили їх козаки на конях), тут ми побачили вже багато інтеліґенції, бо до Львова було всього 32 км і було багато студентів. Тут було все по-новому. Прожив батько в цьому селі 15 років.

Пам'ятаю, як перед приходом Червоної Армії до нас до хати прийшло багато людей, бо в нас було радіо, і батько почув промову Ворошилова, який сказав, що „йдемо визволяти кровних братів".. Вдома запанувала напружена тиша, всі глянули на батька, що він скаже, бо багато людей думало, що прийдуть німці, а він: „Може це краще, що прийдуть свої, все ж таки там Україна, а німці ніколи нам добра не бажали, навіть в 1918 р. землю вагонами вивозили в Німеччину".

От і прийшли, а ми їх зустрічали. На читальні „Просвіти" повісили люди червоний і синьо-жовтий прапори, це постарались так місцеві комуністи, через деякий час їх не стало. Через село з великою швидкістю проїхало багато танків, а за ними–вантажні автомашини з піхотою. Всі вони були якісь страшні, брудні і від них сильно смерділо діггтярним милом. Коли люди щось їх питали, вони мовчали, і стало зрозумілим, що лише деяким з них було дозволено спілкуватись з людьми. Це були політруки і комісари. Всі вони розхвалювали радянський лад, колгоспи.

Почались арешти, „розкуркулення" людей і масові депортації на Сибір. В нашому селі жив один з багатьох комуніст Іванців. Він вчився трохи у Львівському університеті, але за його погляди його виключили. Він дружив з моїм братом, хоча батько не схвалював цієї дружби, бо, мабуть, боявся, що його погляди можуть вплинути на мойого брата. Мабуть, і цей комуніст був дуже розчарований „радянським раєм" і просив брата, щоб цей не сидів на селі, чимскоріше виїхав до Львова, а звідтам до Німеччини. Знаю, що батько теж його просив тікати через кордон, продав корову і приготовив на дорогу гроші, але що тримало брата і чому він не рішився, не знаю.

22 грудня 1940 року, о 4-ій годині ранку, прийшло 5 чоловік з НКВД і заарештували нас обох. Чотири години робили обшук. Порізали подушки, перини, розібрали дві кафлеві печі, забрали наш альбом зі знимками, трилогію Б. Лепкого, „Листопадові дні" і „Історію України" Грушевського. В цей час жили ми з братом у Львові на вул. Ніжинській, бувшій Павлінів під 46 номером в маленькому будиночку, який був власністю батька. Нас обох довели до „чорного ворона", який чекав вже біля дому на вулиці, щось між собою поговорили і мене відпустили (було мені в цей час неповних 17 ро-

ків), а брата я вже більше не побачив. Його замордували в тюрмі на Замарстинові на третій день війни, то є 25.VII.1941 року, про що я довідався в 1989 році через Львівське товариство „Меморіял".

В день арешту брата я зараз змінив помешкання і пішов жити до одинокої старенької польки, чим зберіг себе. Наступного дня після арешту брата приходило НКВД і за мною... До школи я перестав ходити, бо і там чекала мене біда. В нашій першій академічній гімназії, що знаходилась на вул. Сталіна–бувша Леона Сапіги–була директором дуже недобра і жорстока молода жінка на прізвище Боцва, яка була тісно зв'язана з НКВД, і кого з учнів викликала лише до себе, їх вже більше ніхто не бачив. Вона в 1939 році приїхала у Львів з Києва. Вона і мене викликала до себе в кабінет декілька разів, але я був на той час відсутній в школі. На початку війни бігала вона з наганом в руках по коридорах і клясах гімназії, шукала терціяна Подусовського, якого хотіла застрелити, але він просидів в пивниці за бочкою і тому остався живий.

Коли відступали радянські війська, ми сиділи в пивниці в Задвір'ю в одного господаря. В селі, кого побачили з мужчин, всіх забирали з собою, шукали ще голову сільради Іванціва, але він ховався у Львові (цікаво, що комуніст і ховався від своїх). Забрали з хати се́кретаря сільради і всіх за селом покололи штиками. Коли лише прийшли німці і зайняли Львів, я тут же сів на ровер і поїхав шукати свойого брата. Коли приїхав під тюрму на Замарстинові, побачив там масу людей, які теж прийшли шукати своїх рідних. Що я там побачив? Ґори трупів, яких виносили жиди з пивниць і складали рядами на подвір'ї. Пізнати, кого несуть, було майже неможливо. Тіла були вже настільки розкладені, що дихати було неможливо. Я в одного німця попросив протигаз і пішов по камерах. Там була купа трупів, поскиданих, як снопи, аж під стелю. Були і замуровані в камерах живими (до вікна від вулиці і з коридора двері замурували в 2 ряди цеглою), бачив я жінок з відрізаними грудьми і таких, що в полові органи були позабивані пляшки, мужчин з відрізаними членами і позабиваними цвяхами в голови, священика, розіп'ятого, як Христос, на стіні, жінку з розрізаним животом, бо, мабуть, була вагітною, і т. п. Виникала у мене думка, де і хто тренував тих посіпак в такий страшний спосіб знущання над людьми, бо в усіх тюрмах Львова і Львівської области забивали й знущалися над людьми в однаковий спосіб. Де була та школа катів, що своїми звірствами перевершили всіх катів цілого світу? І то були наші визволителі, які, як казали, визволяли нас з неволі і несли нам щастя? Ненависть всього українського народу пануватиме доти в серцях людей до цієї клятої більшовицької системи, поки вона, як та чума, не зникне з лиця землі.

Осінню в 1941 р. поступив до останньої кляси гімназії, яку закінчив в 1942 р. Поступив в медичний інститут, бо дуже хотів стати лікарем. Коли перейшов другий рік, перечитав афішу, що організовується добровільна дивізія „СС Галичина", і не задумуючись, записався в добровольці. Я, як майже всі з нас, хотів дістати вишкіл, навчитися володіти новітньою зброєю, мати своїх офіцерів і підстаршин, одним словом, мати свою армію. Ми

знали в цей час, що є повні ліси на Волині УПА, є вони і в Карпатах, що є своя поліція і інші формації, які служили при німцях. Ми вірили, що повториться 1917, коли кожна нація будувала свою державу, ми не хотіли бути випереджені поляками, як в 1918 році, бо знали, що їхніх офіцерів знищили в Катині більшовики. Їхня інтеліґенція теж винищена німцями. Ми вірили в те, що дві імперії розпадуться, і ми збудуємо свою державу. Нам не хотілося тої „нової Европи", про яку мріяли німці, ми мріяли про Соборну Україну.

Покликання до війська я зустрів з великою радістю. Зразу ж поїхав до своєї дівчини, з якою був вже заручений (Ярослава Сем'янів). День перед від'їздом на збірний пункт поїхав на село попрощатись з батьками. Батько з мамою везли мене бричкою на станцію (до станції було 2 км), і коли прощався з ними, мати поблагословила мене, дала свою вервицю і просила мене на фронті носити її на шиї, бо вона буде оберігати мене від смерти, і сказала: „Іди,сину, і відімсти за смерть свойого брата".

Перед тим поїхав ровером попрощатися зі своєю сестрою Марійкою, яку я найбільше любив, а мешкала вона в цей час 8 км від Задвір'я в селі Ляшки Королівські, бо була замужем за священиком Толопко. Вона стояла на воротах і довго махала мені рукою разом зі своєю маленькою дочкою Мартусею. Десь через 15 років, коли я повернувся, та сама сестрінка Марта запитала мене: „Чи вуйко пам'ятає, яку пісню ми вам на прощання з мамою співали? Ми там співали „Їхав стрілець на війноньку". Звичайно, я її не міг чути.

Наступного дня (18 липня, 1943) ми вже маширували вулицями Львова з синьо-жовтими прапорами і золотим левом, який став нашою дивізійною емблемою. На площі, що на вул. Пелчинській, ми прослухали службу Божу і отець Лаба виступив з промовою, в якій сказав: „Ідіть, діти, на Вкраїну та не забарайтесь, за чотири неділеньки додому вертайтесь". Довго я згадував у таборах цю промову і тих чотири неділі. Нас відправили з Чернівецького двірця у Львові у місто Брно в Чехію. В наших сотнях (а їх було дві) були студенти й гімназисти, і німці плянували провести підофіцерський вишкіл, але відправили нас на рекрутський вишкіл в Ґайделяґер (біля Дембіци) в Польщу. У Брні ми були майже два тижні.

Що саме мені запам'яталось з цього часу? Нас до міста не пускали, і ми у вільний час біля вікон співали українські пісні. Незабаром прийшли до нас українці у вишиванках, в більшості дівчата. Вони слухали нас і співали разом з нами.

В Ґайделяґрі мене призначили до 11-ої сотні. Вишкіл нам добре дався взнаки, бо дисципліна була залізна, а нашим сотенним був капітан Кляйнов. Ще пам'ятаю вродливого німця штурмана Дітріха, який був дуже веселої вдачі. З ним я пізніше зустрівся в полоні в Бродах. Німці дозволяли відвідувати нас, і до мене кожного тижня приїжджала моя наречена.

Минув рекрутський вишкіл, наш сотник зібрав нас у велике коло і вибрав в підофіцерську школу. Серед вибраних опинився і я, бо добре знав німецьку мову і непогано зарекомендував себе під час рекрутського виш-

колу. Знову вагони, і ми поїхали до південної Німеччини, біля самої Швайцарії, в м. Радольфцель, над Баденським озером. Половина озера належала до Німеччини, і воно посередині було позначене стовпчиком. Це вже були Альпи. Недалеко було містечко Донауешінґен, де були джерела Дунаю. Над нашими касарнями дуже часто пролітали англійські та американські літаки, щоб бомбити південну Німеччину. Ні разу не скинули жодної бомби на нас. Вони скидали свої „ладунки" на міста Ульм і Фрідріксгафем, де були розташовані воєнні фабрики. Дивно було вечером і особливо вночі, коли друга сторона озера була освітлена, а німецька–темна. Швайцарська протиповітряна оборона пострілювала по літаках, які порушували їхній невтралітет, але не збила ні одного літака. Одного разу під час вправ в Альпах наша сотня зайшла більше як на 10 км в Швайцарію. Їхня погранична оборона повтікала, бо, мабуть, подумали, що Німеччина вже окуповує Швайцарію, а я думаю, що це була осторога за те, що вони не цільно стріляли по англійських і американських літаках.

Звідтам я мав щастя (один з усіх) бути на Різдво 1944 р. вдома. А сталось це так. З дому листів не було, а я знав, що моя мама серйозно хвора на легені (двічі перестуджувала грипу, а ліків у той час не було) і написав рапорт до сотенного на відпустку. В розмові сотенний сказав мені, що для цього необхідна телеграма, підписана німецьким лікарем і завірена ґестапом. І сталося чудо. Наступного дня я отримую таку телеграму, а ще через день дістаю відпустку на 10 днів. Їхав через Відень, в якому мав пересісти на другий поїзд, і там же оформити перепустку через кордон. Приїхав пізно вечером з надією, що ще вспію оформити, бо час для мене був дорогий, і сів на трамвай. На платформі стояло декілька мужчин, що розмовляли між собою якоюсь слов'янською мовою. Я спитав їх по-німецьки, якою вони мовою розмовляють. Один з них відповів, що говорять вони по-болгарськи, але він ще знає і українську мову, бо сам з Закарпаття родом. Ми дуже зраділи, бо я сказав йому, що сам зі Львова. Він конечно запрошував мене до своєї хати. Я покликався на те, що не маю вільного часу, але був обережним, бо в мене була зброя, і про всякі можливі провокації нас попереджували. Лише ранком оформив свою перепустку, сів на поїзд Відень–Львів і не мав навіть часу поснідати. В моє купе сіло двоє молодих чехів, витягнули з сумки канапки, а мені лише слинка текла. Думаю, як це зробити мені, щоб з ними щось перекусити. Починаю говорити з ними по-польськи, вони дуже здивувались, чому я поляк і в німецькій армії. Я їм розказав правду, і вони почали частувати мене всім тим, що мали. До Львова приїхав я наступного дня, а під вечір був у Задвір'ї. Застав хвору помираючу матір на ліжку, вона вже нічого не могла говорити, лише дивилась на мене. Вона дуже любила мене і казала, що не може померти, поки не побачить мене. Вона ту ласку вимолила в Бога. Наступного дня померла. Похорон відбувся на самий Святий Вечір в 1944 р. Мені продовжили на 5 днів відпустку.

Весною закінчили ми свій вишкіл, поїхали в Нойгаммер, де і формувалась дивізія. Через два тижні мене, як бувшого студента медицини, і ще сім

таких же хлопців відправили на захід для продовження медичних студій.

Там було нам дуже добре. Жили у військовому гуртожитку, харчувались в офіцерській їдальні і ходили в медіститут. Від нас почали вимагати документи про те, що ми є дійсно студенти медицини. Хоч я мав все з собою, задумав зхитрувати і сказав в секретаріяті, що мої документи (індекс) так вдома заховані, що можу лиш сам знайти. Одночасно обіцяв за відпустку привезти багато солонини, на яку німці були дуже ласі.

В травні 1944 р. дістаю відпустку і їду до Синевідська, біля Сколе, де мій батько був там на парохії. (З Задвір'я батько пішов через мене, бо там всі люди знали, де я, а в Синевідську ніхто не знав, що в нього є син. Більшовики були вже близько). Коли сідав на поїзд в Стрию в уніформі підофіцера СС, перед Синевідським в туалеті з течки вийняв тренчкот і надягнув, сховав туди військову шапку разом з ременем, а пістолет в кишеню. Таким чином військова уніформа була в мене повністю замаскована, а чоботи і райтки про ніщо не говорили. До батьківської хати я вже заходив як цивільний. Був я обережний, бо в селі, поруч якого росли густі ліси, було багато наших партизан, і я знав, що вони захочуть мене викрасти. Знав, що моя сестра Дарця симпатизує з лісовиком-сотником „Дзядзьом", і просив її нічого не говорити про мене. Всетаки вона не витримала, і коли я був в хаті, покликала його. Ми познайомились і навіть подружили. Я віддав йому набої та дві ґранати. Я декілька разів ходив з ним в ліс до партизан і проводив з ними заняття. Йому це сподобалося і вирішив мене „змобілізувати". Він часто випитував мене, коли кінчається моя відпустка, я сказав неправду, обманувши його на 10 днів. Коли мені треба було вже від'їжджати і я йшов на двірець з пакунками в руках, зустрів його в селі ще з двома озброєними хлопцями. Він зразу запідозрів обман, але я зумів переконати його, що їду в Стрий надати на пошту пакунки, щоб не возити з собою, а вечером ми зустрінемось. Більше я його не бачив, а сестра потім написала мені, що він дуже жалів, чому не завернув мене з дороги.

5 червня я приїхав в Ґіссен. Я листувався з хлопцями з Нойгаммеру і знав, що наша дивізія готується на фронт. Між нами ходили чутки, що мають нас кинути проти десанту на Ламанш, і я вирішив всетаки боронити свою рідну землю, виконати заповіт своєї матері і написав заяву коменданту, що хочу їхати на східний фронт зі своєю частиною. Чекати довго не прийшлось. Мене викликало начальство, поздоровили мене і вручили готові документи в Нойгаммер. Ще по дорозі мусів заїхати в Берлін для зголошення в управління СС. В дивізії приділили мене до 3-ої сотні 29-го полку чотовим мінометів. Через декілька днів ми виїхали на фронт. Казали, що зупинимось під Львовом в Зимній Воді, де мешкала моя наречена, а звідтам підемо маршем до Львова, де зробимо дефіляду, а потім–на фронт. Нічого подібного не було. Поїзд ніде не зупинявся, лише близько фронту в Ожидові, в якому ми скоренько вивантажилися і пішли в ліс, щоб нас літаки не замітили. Коли смеркло, пішли пішки на фронт. Зайняли позицію на висоті за селом Дуб'я, де ми викопали окопи і бункри.

Мій сотенний Михайло Ліщинський був дуже суворим, але справедли-

вим наставником. Весь час слідкував він за дисципліною, караючи тих, що відлучались без дозволу. Був він надзвичайно сміливим і особистим прикладом втіляв в кожного з нас відвагу. На тих позиціях ми пробули більше тижня. Там застало нас свято св. Петра і Павла. В цей день радянська авіяція масовим налетом сильно бомбила наші позиції, а потім штаб 29-го полку, який знаходився на Ясенівській горі. Ми вперше тоді відчули, які слабі вже німці. На протязі цього часу не побачили ми в небі жодного німецького літака, а на землі–жодного німецького танка. Більшовики повністю оволоділи повітряною територією і загальною ситуацією. Нас попереджували, що в росіян дуже багато танків, які в кожній хвилині можуть появитися.

Через півтора тижня ми форсовним маршем пішли під село Жарків, розташоване в лісі, неподалік від села Пониква. По дорозі, рішивши трошки відпочити, ми зупинились на одному хуторі під лісом. Всюди свистіли кулі і рвались стрільна. Люди сиділи в пивницях і ямах. В одній хаті було повно дівчат. Чим хто міг, пригощали наших стрільців. Я попросив у старшої жінки молока. Вона пішла в пивницю і принесла цілий глечик. В мене були гроші: і польські золоті, і німецькі марки. Коли я витягнув цілу пачку і хотів їй заплатити за молоко, вона категорично відмовилась, а я їй сказав: „Мамцю, нащо вони мені вже потрібні, мене все одно скоро уб'ють". Вона наче б віщувала мені і сказала: „Вас не уб'ють, ви будете довго жити". В наші окопи приходило багато хлопців з УПА. Ми не питались, хто вони, але знали, для якої цілі потрібна їм зброя, і давали все необхідне для боротьби з спільним ворогом. Ми окопали свої міномети, а наші піхотні частини окопались на краю ліса навпроти села Ґути Пеняцької, в якому вже були більшовики і звідтам вели вогонь по наших позиціях. Нашою орієнтацією для обстрілу був польський костел з червоної цегли, бо на ньому сиділи спостерігачі і були кулеметні гнізда. Ситуація була фатальна. З усіх боків стріляли по нас, бо крім фронту, ще було там багато партизан, які базувались в польських селах: в Ґуті Пеняцькій, Ґуті Королівській і в Ґуті Скляній, де й знаходились наші позиції. Зараз розказують люди, що в цей час ці польські села були дуже сильно озброєні, бо якийсь польський полк ще в 1939 році залишив їм свою зброю. Ще на парашутах більшовики скинули до них своїх партизан і амуніцію, і ті поляки настільки обнагліли, що колючим дротом обгородили свої села. Коли будь-хто з українців появлявся на їхній території, пропадав безслідно.

Ні кухні, ні санітарні частини давно вже не працювали, ми були голодні. Ми знали, що вже оточені, бо серед ночі кругом себе бачили заграви і чули стрілянину. Поручник Ліщинський держався до кінця і підтримував стрільців на дусі. Одного дня в обідню пору покликали мене і сказали, що нашому сотникові відірвало руку (ліву). Я підбіг до нього. Він лежав на траві, губи в нього вже були сині. Щоб затамувати кров, я на руку натягнув джгут, спорожнив візок, на якому були міни до мінометів, застелив сіном, поклав його туди і сказав їздовому везти його в Ясенів, де знаходився штаб нашого 29-го полку. Поручник скинув з себе автомат МР-41,

залишив собі лише пістолет, і сказав: „Сенів, перебирай команду сотні". Візок з ним поїхав, і я був переконаний, що він загинув. Але видно, що його як офіцера забрав німецький літак, мабуть останній, який появився на цьому відтинку фронту. Лише через 25 років я довідався від одного стоматолога, який теж з Комарна, і з яким я працюю, що мій сотник живе у Філядельфії. Чи він пам'ятає цей момент, коли передав мені сотню і мене, що врятував йому життя?

Зібрав я всіх, хто був біля мене, назбиралось майже з 30 чоловік, перевісив через шию автомат, а сам в руки взяв кріс з багнетом, бо знав, що може бути рукопашний бій, і пішли ми в сторону глухого лісу, звідки лунали постріли, розриви ґранат і крики: „Слава!" „Ура!" Чим дальше йшли ми, крики затихали. Я зрозумів, що наших хлопців в живих немає. Несподівано потрапили ми на засідку: нас обстріляли автоматним вогнем і закидали ґранатами. Ми нікого не бачили, бо це був густий ліс, а вони були добре замасковані серед кущів. Я наосліп кинув ґранату і спорожнив свій автомат. Подивився по боках, де мої хлопці, і побачив трупи. Треба було якнайшвидше відступати назад. Коли я доповз до однієї балки, побачив ще одного з моєї сотні.

Сіли на маленькій поляні і радимось, що робити? Незабаром побачили ми на коні німецького офіцера, обвішаного ґранатами та з двома пістолетами за халявами чобіт. Його вигляд вселив в нас відвагу і надію. Він розпитав нас, з якої ми частини, і сказав іти за ним. Дійшли ми до місця, де були якісь недобитки наших полків, побачили під деревом образ Матері Божої і декілька полонених. Звідтам вийшов наш поручник, побачив, що я підофіцер, дав мені ще 10 чоловік і приказав розміститись в балці і о 1-ій годині ночі зробити наступ на більшовицькі позиції, а за цей час вони будуть відступати. Я подумав: до цього часу Бог дарував мені життя, а тепер певна смерть. Бо ніхто не знав, де знаходиться ворог, треба було йти лісом доти, поки не попадеш під вогонь. Коли смеркло, більшовики обстріляли нас з катюш і все змішали з землею і обламками дерев. Я лише ховав в землі між корінням голову хоч трохи від осколків. Чудом залишився живим. Почав падати дощ, і я, голодний і стомлений, заснув. Коли почало світати, мене розбудили, і я побачив, що рештки вояків відступають. Мені доручили охороняти відступ ззаду. Ми через ліси спустилися вниз і вийшли на шосейну дорогу Львів–Броди, і пішли в напрямі Ясенова. Я настільки був голодним, що зломав з черешні гілку, волік її за собою і їв ягоди.

Село горіло, якась старенька жінка вилізла перелякана з пивниці, побачила нас і взялась за голову й з плачем почала голосити: „Куди ж ви, хлопці, йдете, тут повно червоних". Діватись було нікуди, ми вже були в мишоловці. Мене врятувало те, що я йшов позаду. Лише вийшли за село, нас закидали ґранатами і автоматники почали нас поливати свинцем (кулями). Весь гостинець був вкритий трупами. Мені здавалось, що нашу задню частину відрізали від загальної колони, бо все-таки нас було може з 300 чоловік. Я вирішив догнати свою передову частину, скочив в рів і, нагнувшись, спотикаючись об трупи, почав бігти вперед, стріляючи з

автомата по лівому березі дороги, з якого стріляли по нас. Нараз я замітив червоноармійця, який лежав замаскований в траві, він так низько тримав свій автомат, стріляючи, що аж трава хиталася, як від вітру. Я пустив в нього серію, і мене наче б якась невидима сила взяла за комір і викинула на праву сторону дороги на подвір'я останньої хати в селі. Я впав біля хати, яка лише будувалась–мені запам'яталась китичка з квітами на даху. По мені так стріляли, що тріски з бальків тієї хати вкрили мене. І знову чудо–я живий. Довго не думаючи, я по-пластунськи переліз через подвір'я, відчинив маленьку фіртку до городу і віддалявся від гостинця.Я опинився між житом і картоплею, яких 200 метрів від гостинця, ліг між ряди картоплі, поклав перед собою дві ґранати, автомат і пістолет і думав, що робити. Нараз побачив, що гостинцем в сторону села ведуть наших хлопців, мабуть, на розстріл. Їх було може з 15. В мене майнула думка: звільнити їх! Але як? Віддаль досить велика, можу повбивати і своїх... Тоді–піднявся і, нагнувшись, побіг в напрямку гостинця. Раптом по мені випустив чергу автоматник, і мене поранив в ліву ногу. На щастя, кістка не була пошкоджена, але втратив багато крови й зовсім обезсилів. Я не знав, що вони з автоматами повилазили на дерева (т. зв. „кукушки") і лиш дивились, хто з жита підніме голову. На цьому місці пролежав я довго, не рухаючись, і він, мабуть, подумав, що я вбитий. Через деякий час я позадкував на старе своє місце, руками повиривав кущі з картоплею, викопав рівець на довжину свого тіла, накидав на себе картоплиння, поставив перед собою всю зброю... Дощ не вщухав, а оскільки лежав в рівчаку, промок і відчув, що в мене температура. Думки здаватись живим не було, знав, що все одно мене замордують та може ще й постраждати мій батько. Я взяв пістолю, приклав до скроні голови і нагло прийшла мені думка: в моїм магазинку є срібні-сталеві кулі і золотисті–мідні. Краще я себе золотистою. Переставив в магазинку кулі, зарепетував револьвер, і тут приходить друга думка: люди мене знайдуть і не будуть знати, хто я. Я витягнув нотес і написав до того, хто мене знайде, щоб повідомив мого батька і мою наречену–нехай не чекають. Звичайно, написав їхні адреси і своє прізвище.Коли все було готове, приходить третя думка: та я ще не помолився. І почав щиро молитись до Матері Божої і просити свою покійну матусю, щоб зустріла мене. Знову–чудо! Внутрішній голос заговорив до мене: „Ти хочеш померти як боягуз? В тебе ще є дві ґранати, повний набоїв пістолет–все по ворогові, а послідню–в себе". І я так вирішив.

В мене було три дороги: перша–перейти лінію фронту, але я не знав, де він– відгуки пострілів були далеко; друга–незамітно пробратись в с. Ясенів, попросити порятунку в якогось селянина, але знав, що там розташовані більшовики і там багато поляків і невідомо, в яку хату попаду; третя–пробратись через гостинець, піти в ліс і там просидіти, поки вистарчить сили. Може хтось надійде, може пастухи, принесуть мені кусок хліба. І я на цьому зупинився.

Хоча дощ не переставав падати, все-таки у воді і болоті я заснув. Проснувся рівно о першій годині ночі. Ніч була місячна. Дощ перестав. Під-

нявся я і побачив, що весь гостинець занятий автомашинами і танками. Поміж ними ходять червоноармійці і практично непомітно пройти неможливо. Тим більше, коли я зробив декілька кроків по житі, мокре колосся так шелестіло, а мої намоклі брезентові штани робили такий звук, що пройти ближче гостинця я не наважився. Я подумав: от би над'їхала підвода з кованими колесами, і я б тоді зміг підбігти до гостинця. Незабаром так сталося. Під стукіт коліс якоїсь підводи я підбіг під гостинець і заліг у рові. Думаю, як незамітно перейти на другу сторону. Коли переповзатиму дорогу, мене замітять і застрелять. Краще на повний ріст поміж автомашинами, подумають, що свій. І я так зробив. Автомат держав в руках напоготові, піднявся у весь ріст, перейшов через дорогу і скочив в рів та повернувся зразу в сторону ворога. Все тихо. Мене не замітили. Слава Богу! Чути було лише гармошку і пісні червоноармійців. Переді мною в 2-х км від гостинця виднілася Ясенівська гора, в якій я вбачав своє спасіння. До неї я повз до самого ранку, бо кожен кущик в темноті здавався мені ворогом, кожна покинута скринька від артилерійських стрілен мене насторожувала (там звечора стояла вже ворожа артилерія і стріляла по наших). Над самим ранком я вже був на горі. Наламав зеленого гілля і зробив маленьке шатро, ніби кущик. Ламані гілки я ховав до середини. Там заховав я свою зброю і сам заховався. *(Продовження в наступному числі)*

Володимир КЛОС
б. підхорунжий УД

ПРИГОДА У БЕЗБРУДАХ

(Спомин)

Вишколені рекрути відійшли з польового запасного куреня, а на їх місце прийшов новий доплив людей різного віку, освіти, зацікавлення, кілька днів перед від'їздом до Галичини. На скору руку їх обмундирували й посадили на поїзд. Запасний курінь мав приблизно 1500 вояків. Командиром був гострої вдачі німець, майор Кляйноф. Весь старшинський і підстаршинський склад, за малими винятками, був німецький.

Нашим завданням було вишколити рекрутів і доповнити лави дивізії, яка в той час мала бути на фронті. Ми від'їхали на початку липня 1944 р. Погода була гарна, тепла, сонячна. Ми одержали додатковий запас харчів, що також причинилося до кращого настрою рекрутів. По дорозі жартуємо і співаємо, бо їдемо у рідний край. Ось Перемишль. Тут коротко задержались, але поїзд скоро рушає. У Львові знову задержка на короткий час, і їдемо дальше на схід.

Зближалсь ніч і наш поїзд задержався у Краснім. Тут висідаємо. Всі заворушились, довкола метушня, команди. Рекрути, непривиклі

до військової дисципліни, рухаються повільно. Майже усі стрільці без військового вишколу, без знання німецької мови, мають труднощі виконувати накази.

Нараз чуємо гул моторів, налітають ворожі літаки. Освітили станцію, почали бомбардувати. Кожний тікав подальше від станції. Стало ясно, наче серед дня. За яких 15 хвилин усе затихло.

Забрало трохи часу, поки підстаршини навели належний порядок. Мою частину приділили до села Безбруди. Село розтянулось уздовж головної дороги, яка прилягла до ріки Полтви, шириною біля 10 метрів. За рікою лежали луки і поля, а дальше ліс.

Зранку почався вишкіл. В головному він полягав у вивченні даних про зброю, її частини, функціонування, вживання, чищення. Крім того, виконували денні вправи на пасовиську.

У мене на душі залягли старі думки й не давали спокою. Вже понад два роки я не бачив Тодзі. Вона в листах дорікала мені про тривалу розлуку. Життя складалося так, що зустріч фактично була неможливою. Тепер Тодзя написала, що хоче мене відвідати у прифронтовій смузі. Фронт воєнних дій, відтинок якого повинна зайняти наша дивізія, був тут. Я з радістю чекав її приїзду. В суботу у вільний час я вийшов у село шукати квартири для Тодзі. Оглянув до 10 хат, поки не знайшов квартиру, яка підходила мені, а господарі погодилися виорендувати. Це було 16 липня.

Вдоволений, повертався повільним ходом до своєї квартири. Нараз чую жахливі зойки й крики. Прибігаю на подвір'я й бачу молоду жінку, яка валяється на землі. Рве волосся на голові, несамовито кричить, істерично плаче й каже, що втопиться. Питаю в чому причина її розпачу? Вона з трудом пояснює, що ось втопилася її дитина в цебрику. Вона залишила маленьку дитину на підлозі. А в кухні стояв цебрик з водою. Сама пішла по щось до сусідки. Хлопчик зарачкував і втопився у воді цебрика, не більше 20 см глибини. Я ввійшов до кімнати: дитина гола, дуже бліда, як папір, лежить на ліжку, а поруч цебрик з водою. Я вхопив малятко, мабуть, не старше 8-10 місяців, перевернув головою вниз і пробував вилляти воду з легенів. Але води вийшло дуже мало. Тоді я положив його на коліна, лицем до гори, і почав рухати рученятами–в такий спосіб поширяти і звужувати грудну клітку, як на санітарному курсі мене навчали.

Мама прибігає до хати, гляне на дитину й знову вибігає та істерично лементує. Я рухаю рученятами вже, мабуть, 20 хвилин, без жодного успіху. Справа виглядає безнадійною, але не можу відійти й залишити жінку у розпачі. Не перестаю, голівка й лице ніби поси-

ніли, мабуть, мені так здається. Але ні, синя барва поступово змінюється на рожеву.

Вбігає мама, коли почула плач дитини. Дитина врятована. Мама бере дитину на свої руки і дякує мені від щирого серця. Я також щасливий, що врятував життя хлопчикові, а може і його матері.

Наступного дня, у неділю, ще раз зайшов до тієї хати. Хлопчик сидів, бавився, виглядав цілком нормально.

У неділю зранку наша сотня ходила на Богослуження. Опісля всім дали вільне. Наш курінь квартирував у селах Куткір і Безбруди. В обідню пору з'їхалося багато гостей зі Львова, з околиць. Нам на приділ видали пиво, цигарки, а також солодощі. Також приїхала наша дивізійна оркестра. На площі, біля церкви почався дивізійний фестин. З-поміж дивізійників дехто мав бандуру і грав вояцькі й любовні пісні. Ще до сьогодні чую, як бринять у моїх вухах звуки веселої й одночасно сумної пісні: „Сиділо раз на плоті два сірі горобці, приятелі сердечні, приятелі друзі".

Погода була сонячна, тепла, привітна. Українське село завжди було близьке моєму серцю. В селі цивільних чоловіків майже не було. Мені надали помешкання в хаті жінки середнього віку. На її подвір'ї були вулики і вона щедро пригостила мене медом, як я її попросив. Після такого гарного дня я пішов спати з думкою про Тодзю. Бо завтра вечером вона мала би приїхати зі Страховець.

У понеділок, після короткого сніданку, суроґату кави і куска хліба з марґариною, наша сотня вже о 7-ій ранку була на полі з північної сторони Полтви. Я посідав становище ройового, хоча був в уніформі стрільця. Сотенний розділив сотню. Ми всі ще стояли в ряді. При собі мали зброю зі сліпими набоями. Рекрути ще не повністю опанували військове ремесло. На жаль, наш сотник про військовий вишкіл мало знав, або ним не цікавився. Він був старшиною в поліції.

Під час ночі жодних стійок наше командування не виставляло. А вдень зброю нам дали, але без гострих набоїв, хоч фронт недалеко. Нараз у повітрі засвистіло і близько впало стрільно. За ним ще кілька, ми попадали і розбіглися. На щастя, нікого не поранило. Відразу ми повернулися на свої місця. По дорозі я бачив як полем йшли старшини і стрілець вермахту з пригніченим виглядом на лиці, розхристані, в шинелях, без жодної зброї.

Наша сотня вислала людей у розвідку, а також розставила кулемети у стратегічних місцях. Одначе, набоїв ще не видали, але їх підносили з магазину. Довідуємося, що у Куткір вдерлося кілька біль-

шовицьких танків. Є наші втрати. Стрілянина продовжується. Чотовий висилає мене у розвідку в північно-західному напрямі, в сторону ліса, через який пролягає дорога до Львова. Куди відступати– надійде команда: мабуть, полями, головно житом, яке в той час вже було високе і зовсім спіле.

Дещо зігнутий, повільно, виважено просуваюся до лісу, який був віддалений приблизно кілометр. Нікого я там не побачив. Усе тихо. Повертаюся назад до сотні. Звичайно скрито, бо чую стрілянину, хоч ворога ніде не бачу. На віддалі біля 200 метрів до хат я вийшов на поле конюшини. Нараз серія з кулемета. Кулі пролетіли понад моєю головою. Я впав і розглядаюся, хто то стріляє? То наш кулемет, виставлений на заставу. Кричу і махаю рукою. Кулемет мовчить. Я підійшов ближче, бачу при кулеметі нового рекрута. Запитую: навіщо стріляв? Він каже, що трохи налякався, бо йому здалося, ніби то большевик. Велике щастя, що той рекрут не вмів цільно стріляти.

Біля полудня ми дістали наказ відступати через ліс. Багато військового майна ми залишили у Безбрудах. Зібрались у колону і помаршували шляхом до Львова. У Львові переполох. Люди метушаться, виїжджають на захід. Була вістка, що поляки обстрілюють наш курінь. Але не нас.

Ми переночували у Львові і пішли на Самбір. По дорозі дехто зникав. Так зник мій знайомий Писаренко з кулеметом. Я знав його ще з цивільного життя. Він був жонатий зі сестрою мого шкільного приятеля Олега Федака. Писаренко був з Києва, віком біля 25 років, ідейний патріот. Мабуть, подався в УПА. По дорозі зникла може сотня.

Жодних запасів харчів ми не мали. Час від часу наші дівчата у селах при дорозі пригощали нас хлібом й квасним молоком. У Самборі ми перший раз дістали харчі і теплу страву. Там ми розтаборились на досить великій площі, де й переночували. Звідти нас потягом повезли на Перемишль й Ярослав. До Ярослава ми не доїхали, бо його вже захопили більшовики. З Журавиці повертаємо назад на Перемишль, а звідти до Хирова, а опісля до Кракова. На дорогу харчів нам не дали. Оскільки до Кракова ми доїхали за добу, то добре зголодніли. У Кракові розтаборились у парку. Задержались три дні . Нас нагодували й знову потягом повезли назад до Нойгаммеру. Примостилися у бараках у Цайсав. Бараки були дуже брудні, повні блощиць. Атмосфера пригнічена.

В брідському кітлі пропала наша дивізія, мала кількість вояків

повернулися. Німці шукають винуватих за програну битву під Бродами. Оскаржують безвинних членів дивізії, яких вислали на фронт добре озброєних, але знаємо, без піддержки летунства, танків і артилерії до оборони.

Німці були дуже вороже налаштовані щодо нас. Вони мешкали окремо, а також окремо харчувалися і значно краще від нас. Ми жили на різних юшках з брукви, капусти та дуже скромного приділу хліба. До Нойгаммеру безмірно наїхали чужинці, зокрема, естонці, босняки-мусульмани і власівці, себто вояки Визвольної Російської Армії Власова, яка воювала проти більшовизму. Життя у бараках стало буденно-сірим, морально пригніченим. Упродовж певного часу ми майже нічого не робили. Розрадою була тільки ріка недалеко, де могли вилежуватися на теплому сонці. Літо було дуже гарне. Там на пляжі можна було стрінути людей різної національности, але рідко німців.

Невдовзі почався наплив нових рекрутів. Я дальше виконував свою функцію Ausbilder-а, себто вишкільника рекрутів, які попадали в дивізію з різних причин. За кілька тижнів ситуація змінилася. Нас почали краще харчувати. Німці стали дружні. Пішли чутки про переформування дивізії.

У вересні мене висилають на вишкіл до підстаршинської школи у Бресляв-Лісса. Це була школа тяжких і легких піхотинських гармат. Тут ми мали досить добре харчування. Цей вишкіл мені подобався. Нас, курсантів, було біля сотні. Вишкіл тривав 2 місяці. Відтак ми вернулися на базу в Цайсав.

* * *

Коли 56 років пізніше Україна стала самостійною, я вирішив відвідати Безбруди, а також дорогі моєму серцю інші місця: широкі поля колишньої Брідської битви, де полягли майже усі мої бойові друзі. Побратим Володимир Саламаха, на власній машині, в супроводі голови Галицького братства дивізійників, Войташа, показав місця, де відбулася битва. Потім він почав шукати жінку, дитину якої я колись врятував. Без надмірних зусиль він її знайшов. Ось з'явилась передо мною жінка біля 80 років, приємної вдачі. Лице її значно змінилося. Я ніколи не пізнав би, колись вродливу молодицю.

Ми згадали про цю подію. Її син виріс здоровий, одружився, мав дітей, недавно помер у 54-річному віці. Вона вдова, живе сама. Прізвище: Приставська Катерина. Зараз їй 82 роки.

МЕМУАР о. МИТРАТА ЯРОСЛАВА ГАЙМАНОВИЧА З ТАБОРІВ ПОЛОНЕНИХ ІТАЛІЯ–АНГЛІЯ

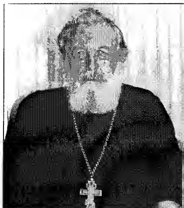

Як видання Станиці Братства кол. вояків 1-ої УД УНА в Монтреалі, вийшов ксероксовим друком, редакції, оформлення, комп'ютерного набору Ярослава Панькова „Мемуар"–записи капеляна Станиці з полону від 8 квітня 1947 до 23 грудня 1948 років. На початку поданий життєпис о. Ґаймановича.

Він народився 24 березня 1924 р. в с. Іванків Борщівського повіту. З 7-ої кляси гімназії в Чорткові зголосився до дивізії „Галичина". Пройшов рекрутський вишкіл в Ґайделяґрі, а підстаршинський–у Радольфцелі. Підчас боїв під Бродами, у, здавалось, безвихідній ситуації, почув „жіночий голос (це був напевно голос Матері Божої): ти напевно не згинеш!" В околиці Фельдбаху ще раз почув цей голос. І так сталося, хоч був поранений.

З Італії, де закінчив матуральні курси в Ріміні, перевезений до Англії. Звільнений з полону 11 жовтня 1948 року, працював у Англії, в липні 1951 року виїхав до стрийка Миколи Ґадамахи до Саскачевану в Канаді, восени вже працював у Торонті, в 1952 року поїхав до Монтреалю на теологічні студії. Згодом осінь і зиму пробув у новіціяті в манастирі оо. Редемптористів у Саскатуні. Далі працював у Британській Колумбії і щойно в 1956 році, за порадою о. Іринея Назарка, виїхав до Риму на теологічні студії. Висвятився 15 серпня 1960 року й повернувся у серпні 1961 року до Канади. Після призначень у кількох парафіях в листопаді 1965 року прибув на парафію Успення Божої Матері в Монтреалі, де виконує священичу службу 35 років.

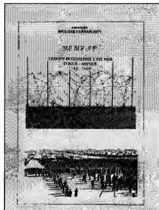

У його записах виявляється туга за вищим духовним життям, життєві розчарування, однак і глибока віра у краще, як занотовано 18 липня 1947 року, один місяць

після прибуття до Англії:

18.7.1947

Мряка вкривала густою заслоною всю околицю, коли я їхав до праці, де був вчорашнього дня. Одначе вона поволі розійшлася й на роз'ясненому небі показалось несміло бліде сонце. Згодом мряки зовсім уступили і настав гарний день. Праця була подібна, як попереднього дня. Так само скоро вернув до табору. По вечері був на лекції англійської мови. Купив собі за запрацьовані гроші медяника, якого таки зараз з'їв, бо відчував голод по денній праці.

Можу сказати, що життя не є добре. У всякій ділянці недостає того, що потрібно. Для духовного життя нема книжки, для фізичного–нема достаточної кількости харчів. Назагал чоловік почував себе дуже погано. Ніде не може знайти розради ні спочинку для душі. Чоловік бачить, що всюди чужина та чужі люди оточують його, до того ще не ввічливі й тому так прикро нужденно почуває себе між ними. Одиноким бажанням для мене є дістатися якнайскорше в кращі обставини та при помочі їх вирватися з Англії в широкий світ у вільніші та жеттєрадісні краї. Всеж таки нема то, як Рідний Край, і я вірю, що внедовзі він буде вільний і я верну до нього як вільна людина на своїй рідній Батьківщині. Вірю, що так буде, бо Господь Бог є на небі й своєю справедливою рукою зробить мир і лад на нашій Рідній Землі. Тоді не буде ворожнечі ні розбоїв, не буде наїзників, що впивалися кров'ю моїх братів, а буде свобода, добробут і щастя. Звільнений народ буде могти свобідно працювати та хвалити Небесного Отця.

Ярослав Гайманович теж писав вірші, особливо листи до дівчат, з якими він познайомився листовно. Листи повні ліричної експерсії, наприклад, 9 квітня 1947 року до З. К.:

В своїх думках я Тебе лелію,
Як чарівну цвітку юної весни,
Тебе поважаю, люблю, як умію,
Блеском прибираю ранньої роси...

або, 4 червня 1947:

Як гарно на Божому світі,
Що вічно хотілося б жить,
Хотів би, щоб цвіли все цвіти,
Й любови нектар чарою пить.

„Мемуар"–вартісне видання, в якому виявлено переживання в щоденних обставинах життя молодого полоненого вояка на чужині.

Роман КОЛІСНИК

50-річчя ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

В 1999 році минуло півстоліття від заснування цієї ветеранської організації і для відзначення цього ювілею його Головна Управа на чолі з д-ром Святомиром М. Фостуном видала документальний багатоілюстрований збірник. На титульній сторінці подана англійська назва "50 Anniversary of Ukrainian former combatants in Great Britain 1949-1999". Загальна редакція–майор д-р Святомир Фостун. На другій сторінці–українська назва і Лондон, Англія, 2003.

Збірник починається гарним патріотичним десятистрофним віршем Івана Петровича п. н. „Служити Вітчизні", в якому остання строфа дуже правильно схопила суть ветеранських організацій:

Як зброя замовкла, горіла ще мрія,
Мета всім єдина велика цвіла,
Бо всіх нас єднає священна надія:
Аби Україна щаслива була.

Далі одна вкладка із емблемою ОБВУ та „Вступне Слово" Головної Управи, яка видала уже три багатоілюстровані альманахи: 1-ий за роки 1949-1964, 2-ий 1964-1980 і 3-ій 1980-1990. В них подані докладні інформації про діяльність організації у відповідних періодах.

Збірник поділений на п'ять частин, з яких у першій (ст. 8-46), крім нарису діяльности, знаходиться 53 фотографії провідних осіб за 50 років, починаючи із голов Головної Управи, яких досі було п'ять та 45 членів керівних органів ОБВУ. Далі інформації про поодинокі ділянки діяльности з відповідними ілюстраціями, як хари-

тативна, видавнича, духовна опіка тощо.

Друга частина–це хронологічний відділ діяльности організації зображений 46 ілюстраціями, почавши з 1966 по 1999 рік.

Третя частина: Відділи ОБВУ 1949-1999, фотомонтаж із 40 фотографій управ різних відділів розкинених по всій Великобританії.

Четверта частина: „Зовнішня діяльність" (ст. 119-147) доволі докладний нарис, ілюстрований 23 фотографіями.

П'ята частина: „Пам'ятники, меморіяли і пам'ятні таблиці", ордени Об'єднання зі списком осіб, що були нагороджені орденами ОБВУ, та королеви і княжни краси ОБВУ у 1956-1986 роках і список фундаторів книги. Іншими словами, збірник 50-річчя ОБВУ є всеохоплюючим за своїм змістом.

Видання дуже чепурне, у твердій оправі з кольоровою обкладинкою мистця Яреми Дубицького із стилізованою назвою організації. На жаль, оформлене не за прийнятою у поліграфії системою. Тому що книжка є в українській мові, її перша заголовна сторінка повинна бути українська, тим більше, що нею є сама назва організації, до якої повинен бути поданий підзаголовок, як „історичний нарис", „звіт з діяльности", чи „альманах". Нормально, тверда обкладинка не заступає заголовної сторінки, на якій повинна знаходитися інформація про місце, рік видання і назву видавництва. Редактор видання повинен бути згаданий на першій сторінці, або на її відвороті. Це необхідне для правильного реєстру видання у різних бібліографічних довідниках. Англійська назва книжки повинна знаходитися на протилежній сторінці, або на тій самій сторінці зразу ж таки після української. Незважаючи на ці формальності, Головна Управа ОБВУ правильно поступає, рекордуючи періодично про свою діяльність, бо записане пером не витягнеш волом, а для української діяспори–це важливі документи. Історії це не те, що було, але те, що було записане, щоб було.

Василь ВЕРИГА

ПОВІДОМЛЕННЯ

У видавництві Головної Управи Братства появилася нова книжка д-ра Василя Вериги п. н. **„Слідами батьків: нарис історії 30-го полка дивізії „Галичина"**–2-го полку 1-ої Української Національної Армії". Тоді як загальні історії Дивізії обговорюють діяльність куренів і полків та їхніх командирів, „Слідами батьків" обговорює життя і сотень, і чот та рядових вояків, що вони робили, чим займалися і т. п. Книжка нараховує 243 сторінки і коштує 20 дол. з поштовою пересилкою. Книжка отримала вже прихильні рецензії в Україні і в діяспорі. Замовляти можна у адміністрації „Вістей комбатанта".

ВИЙШЛИ ДВА ТОМИ „ЛІТОПИС УПА”

1. Том 7 Нової (Київської) серії–„Боротьба проти УПА і національного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1949-1959”

Це четверта й остання книга тому № 7 Нової серії, присвячена 30-річчю Літопису УПА, до якої увійшло 139 документів, надісланих до ЦК КП(б)У з різних джерел радянських органів влади й окремими радянськими діячами. Усі ці документи відносяться до проведення радянським режимом боротьби з українським національно-визвольним рухом у Західній Україні впродовж 1949-1959 рр.

Збір та науково-археографічну підготовку документів для тому виконали працівники Центрального державного архіву громадських об'єднань України Катерина Абрамова, Анатолій Кентій, Володимир Лозицький та Ірина Павленко, при технічній допомозі Ольги Собачко.

Книга у твердій обкладинці, 705 сторінок,з англійським резюме, примітками, індексом особових і географічних назв, списком скорочень та переліком документів і матеріялів.

Книга четверта тому № 7, як і попередні три книги цього ж тому, служитиме матеріялами для істориків, архівістів, викладачів вузів, студентів та всіх, хто цікавиться найновішою історією України.

2. Том 5 Серії Бібліотека–„Довідник-пошуківець. Реєстр осіб, пов'язаних з визвольною боротьбою на теренах Львівщини (без Дрогобиччини) 1944-1947”), опрацьований і зредаґований Мирославом Ґорбалем, присвячений також 30-річчю Літопису УПА.

Довідник–це збір архівних документів, що викривають злочинну роль боротьби комуністичного режиму проти визвольного руху на теренах Львівщини. Безумовно, служитиме джерелом інформацій для істориків, публіцистів, журналістів, дослідників і всіх, хто цікавиться подіями тих часів. Особливо інтересним буде для тих, хто розшукує інформацію про долю своїх близьких і рідних зниклих безвісти. Ці інформації подані у кожному гаслі „Реєстру за районами...” та „Реєстру прізвищ...”, де даються ключові ідентифікаційні дані про осбу, в позитивному чи неґативному пляні, яка була пов'язана з визвольними змаганнями.

Книга у м'якій обкладинці, 405 сторінок, з азбучним покажчиком скорочень і пояснень.

Названі книги Літопису УПА, в ціні $25.00, можна замовляти за адресою: LITOPYS UPA, P. O. Box 97. Station “C”,

Toronto, ON. M6J 3M7, Canada E-mail: upa@allstream.ca

ЖИТТЯ–НЕ ТІЛЬКИ ІСНУВАННЯ

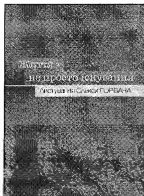

Збірник громадського та наукового листування Олекси Горбача. Видавці: А. Г. Горбач, У. Єдлінська, М. Чікало.

У видавництві інституту українознавства ім. Івана Крип'якевича НАНУ у Львові появився нещодавно об'ємистий том (938 ст. у твердій оправі) вибраних листів Олекси Горбача (1918-1997), що знайомить українського читача з громадською та науковою діяльністю післявоєнної еміґрації. У листуванні кореспонденція дивізійників, науковців, причетних до створення Енциклопедії українознавства, наукових збірників УВУ (1960-80 рр.), відгомін вчених діяспори та України на передруки О. Горбача давніх недоступних творів української мовознавчої та літературознавчої спадщини, що після десятиліть стала доступною читачеві в Україні.

Книжку можна замовляти, надсилаючи адресу і чека (грошовий переказ) в сумі 50 кан. дол. (включає пересилку з України) на:

Marko Horbatsch, 113 Evelyn Ave.,Toronto, ON M6P 2Z3 Canada
marko@yorku.ca

З АВСТРІЇ НА КОЛИМУ

Леонід Муха, спогади дивізійника

Автор, як активний учасник боїв у Словаччині, Словенії і Австрії, описує незнані широкому загалу факти боротьби й вишколів у дивізії „Галичина". Поранений вдруге в останній день війни, лікувався у шпиталі в Кляґенфурті, звідки американці депортували пораненого в СРСР тільки тому, що при опитуванні назвався українцем. Описує свою каторгу в Ґулаґу. Подає інші інформації, схеми, світлини.

Львів, Афіша, 2002. С. 198.

Ціна 10 дол.

Замовляти у „Вістях Комбатанта"
Veterans' News, P.O.Box 279, Stn. "D", Toronto, ON M6P 3J9 Canada

ДЕЛЕҐАТИ З'ЇЗДУ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ ВЕТЕРАНІВ ОДНОСТАЙНО ПІДТРИМАЛИ: „ТАК! ЮЩЕНКО"

Вчетверте 8-9 листопада 2003 р. зібралися в Києві делеґати ВОВ на свій IV з'їзд.

На з'їзд прибуло 235 делеґатів від усіх областей України, Автономної Республіки Крим та міст Києва і Севастополя. З'їзд розпочався виконанням гимну „Ще не вмерла Україна" в супроводі оркестри Київського військового ліцею ім. Богуна, в стінах якого проходив з'їзд, та Господньою молитвою „Отче наш", яку виголосив священик Української Православної Церкви Київського патріярхату. Від делеґатів з'їзду були покладені вінки до пам'ятників Тарасові Шевченкові, Михайлові Грушевському, Героям Крут та Невідомому солдатові. Хвилиною мовчання віддана шана померлим між з'їздами поіменно названим членам Об'єднання.

Зі звітною доповіддю про діяльність Об'єднання виступив його незмінний голова народний депутат України, академік Ігор Юхновський, в якій зробив глибоку аналізу сучасного політичного життя в Україні, висловив погляд на основні чинники, що спричиняють політичні і економічні проблеми. Говорячи про становище в Об'єднанні, повідомив, зокрема, про зростання наших рядів новими членами (а їх–більше 5 тисяч осіб) передусім у східних і південних областях України. Як зазначив, це має велике політичне значення, бо свідчить про зростання національної самосвідомости серед населення цих реґіонів. Адже члени Об'єднання–це безперечно патріоти України, які понад усе бажають причинитись до розбудови Української державности. І справді–це те, що нас об'єднує. Треба зазначити, що наша організація з самого початку в 1995 році проголосила, що вона буде об'єднувати „ветеранів усіх війн і армій періоду Другої світової війни, незалежно від того, на якому боці вони воювали". І справді, членами Об'єднання (а у нас на відміну від інших ветеранських організацій є фіксоване членство по особистих заявах) є і колишні військовики радянських збройних сил, і Української Повстанської Армії і 1-ої Української дивізії Української Національної Армії (колишньої дивізії „Галичина"), і вояки Карпатської Січі і ті, котрі як громадяни інших держав воювали в їхніх військових формуваннях, незалежно від того, на якому боці вони робили це. Крім того, членами Об'єднання є і політичні в'язні, і учасники війни, які не воювали, і ветерани праці та збройних сил. Отже, маємо багатолику громаду, яка причисляє себе до національно-свідомих сил, сповнених рішучістю боротися за відстоювання незалежности України та подальшої розбудови державности.

Саме в унісон цьому була побудована вся діяльність організації у минулому періоді, про що наведено у доповідях, висловлені міркування делеґатів у виступах і прийняті усі рішення з'їзду.

З'їзд висловився за широку і активну участь у наступній президентській виборчій кампанії, одностайно підтримуючи кандидата „Нашої України" на Президента України Віктора Ющенка. Наш лозунґ: „ТАК! ЮЩЕНКО".

У законодавчому пляні наполягає на прийнятті документа про визнання ОУН-УПА воюючою стороною, за надання колишнім воякам УПА і 1 УД УНА статуса учасника бойових дій, на вимозі до народних депутатів, включаючи кандидатів в депутати, та державних службовців усіх ранґів володіння і послуговування в офіційних відносинах державною мовою–українською.

В економічній галузі значно покращити управління державною власністю, не допускати необґрунтованого банктутства підприємств, які при цьому розпродуються за безцінь, нерідко чужоземному капіталові.

У соціяльній сфері привернути особливу увагу пенсійному забезпеченню громадян, вважаючи при цьому, що новий пенсійний закон не забезпечить основного соціяльного завдання–не сприятиме підвищенню життєвого рівня широких народних мас, оскільки спрямований на підвищння пенсій особам, які мали високі заробітки (шахтарі, металурги, керівництво підприємств тощо).

У культурному житті надають особливу увагу поширенню сфери вживання української мови, особливо на Сході і Півдні України. З'їзд закликав наполегливо працювати на цій ниві національного самобуття.

В організаційному пляні З'їзд вважає назрілим створення структур в діяспорі і здобуття статусу міжнародної організації.

З'їзд прийняв низку звернень до найвищих державних установ по різних питаннях нашого сьогодення.

Відповідно до порядку денного, З'їзд обрав керівні органи Об'єднання: голову і його заступників, раду Об'єднання, наглядову раду, а рада Об'єднання–секретаріят.

Головою Об'єднання обрано народного депутата України, академіка Ігоря Юхновського, його першим заступником і головою секретаріяту Володимира Ґуменюка, одним із заступників–поета Дмитра Павличка. До складу ради обрано всіх голов обласних, Кримського, Київського та Севастопольського міських відділень, а також, зокрема, двох академіків національної Академії Наук України та 5 народних депутатів України.

З'їзд вніс також зміни і доповнення до Статуту.

Закінчився з'їзд виконанням Державного Гимну України.

Василь ШПАРИК, *член ради ВОВ*

УХВАЛА IV З'ЇЗДУ

Заслухавши та обговоривши звітну доповідь голови ВОВ І. Юхновського про роботу Всеукраїнського об'єднання ветеранів у звітному періоді (6.07.01 р.–8 листопада 2003 р.), IV з'їзд Об'єднання відзначає, що цей період у політичному житті України характеризується загостренням протистояння між національно-демократичними і кланово-олігархічними, пропрезидентськими силами, між національно-свідомими українцями і владою, яка наскрізь корумпована та збюрокрачена. Вихід з цього становища є лише один: на наступних виборах обрати Президентом України представника національно-патріотичних сил В. Ющенка, а майбутній парлямент–на пропорційній основі. Це вимагає тісного згуртування національно-патріотичних сил, активізації їх зусиль у захисті України, її демократичного, західноевропейського шляху розвитку.

Період, що минув після III з'їзду, в діяльності Об'єднання ознаменувався дальшою розбудовою ВОВ–збільшенням кількісного складу, організаційним зміцненням структурних підрозділів, підвищенням громадсько-політичної активности ветеранів, пенсіонерів. До лав ВОВ прийнято 72 тис. нових членів, створено 174 осередки, і 64 районних, міських відділень, створили Запорізьке і Сумське обласні відділення. Найбільший приріст лав ВОВ мав місце в Рівенському (21 тис. осіб), Івано-Франківському (15 тис.), Кіровоградському обласному відділенні (5 тис.), на 3 тис. осіб зросло Херсонських обласних відділеннях. Значний позитивний досвід роботи по залученню нових членів набули Олександрійське міське відділення Кіровоградської області і Рівенської області, які за звітний період зросли відповідно на 2 тис. і 6 тис. осіб.

Рада, Секретаріят ВОВ, керівники відділень, голови осередків значну увагу приділяли патріотично-виховній, просвітницькій роботі серед молоді, інших верств населення, утвердженню української національної ідеї як основи державотворення, вихованню в громадян національного патріотизму і самосвідомости, національної гордости. В основі цієї роботи були також питання захисту і утвердження української мови, як державної, боротьба з російською культурною експансією, відстоювання західноевропейського стратегічного курсу України, захист української православної церкви і викриття антиукраїнської сутності російської православної церкви в Україні.

В патріотично-виховній роботі широко використовувалися лекції, бесіди, „круглі столи", конференції тощо. Значний досвід лекційної пропаґанди серед населення накопичило Житомирське обласне відділення, де за звітний період прочитано 117 лекцій.

В багатьох відділенях ВОВ (Рівненському, Тернопільському, Іва-

но-Франківському та інших) в патріотично-виховній роботі з молоддю і іншими категоріями населення активно використовуються фестивалі патріотичної пісні, вечори художньої самодіяльности, походи по місцях бойової слави. Особливого розмаху патріотично-виховна робота в Об'єднанні набрала в 2002 р. у зв'язку з відзначенням 60-річчя УПА.

Члени ВОВ брали активну участь у передвиборній роботі до парляменту 2002. Тільки в різних виборчих комісіях було зайнято близько 2 тис. ветеранів-патріотів, 2406 членів Об'єднання були спостерігачами на виборчих дільницях. В перемозі блоку В. Ющенка „Наша Україна" на виборах є вагомий внесок ВОВ.

Секретаріят ВОВ, керівники відділень у виховній роботі використовували пресу, телебачення, радіо. Чимало зробили в цьому Рівненське, Тернопільське, Івано-Франківське, Одеське, Житомирське, Харківське та інші обласні відділення. Великою школою патріотичного виховання, ідейно-національного загартування були громадсько-політичні акції, зокрема масова акція „Повстань Україно!", в яких брали участь члени ВОВ.

В звітному періоді відділення і осередки, в силу своїх можливостей, здійснювали соціяльний захист знедолених членів ВОВ–допомагали їм матеріяльно в лікуванні, вирішенні комунально-побутових та інших питань. Активно займалися цим керівники Тернопільського, Житомирського, Рівненського, Кіровоградського обласних, Білоцерківського міського та інших відділень.

Внесли свій вклад у виконання Ухвали III з'їзду, зокрема кількісне зростання і організаційне зміцнення Об'єднання працівники Секретаріяту ВОВ.

Разом з цим у роботі мали місце й серйозні недоліки: 12 обласних, Київське і Севастопольське міські відділення залишаються малочисельними. Відсутнє відділення в Закарпатті. Окремі відділення очолюють люди слабо підготовлені, малоініціятивні. В Харківському, Миколаївському обласних відділеннях відсутня належна увага по залученню до лав ВОВ сільських пенсіонерів і створення відділень у сільських районах, як теж з числа інтеліґенції–вчителів, лікарів, інженерно-технічних та культосвітніх працівників, науковців.

Наглядова рада ВОВ обласних відділень, Секретаріят Об'єднання недостатньо уваги приділяли дотриманню Статуту ВОВ, утвердженню в структурних підрозділах Об'єднання атмосфери відкритости, взаєморозуміння і взаємоповаги. В цьому криється одна з головних причин зловживань, що були допущені в Львівському облвідділенні, грубих порушень Статуту, які мали місце в Київських міському і обласному відділеннях. В роботі Секретаріяту бракувало оперативности, недостатнім був безпосередній зв'язок з обласними відділеннями.

СУСПІЛЬНА СЛУЖБА КОМБАТАНТІВ В ЗСА
Social Service of Ukrainian War Veterans

Ukrainian Educational & Cultural Center
700 Cedar Road, Rm-122A, Jenkintown, PA 19046
(215) 663-9519

ФІНАНСОВИЙ ЗВІТ
від 1 січня до 31 грудня 2003 року

ПРИХОДИ – фонди придбані підчас листопадової збірки від:

Громади	$ 7,553.00
Громадських установ, організацій	1,460.00
Станиць і Уповноважених КУ Б-ва 1 УД УНА	31,502.00
Об'єднання кол. Вояків УПА	270.00
ОбВУА	208.00
Разом, загальна сума зібраних фондів	$ 40,993.00
Прихід відсотків з капіталу	255.62
Разом приходи	$ 41,048.62

РОЗХОДИ

Чинш за приміщення, телефон, наліпки з адресами, купно 10,000 коверт, почтова оплата, оплата СПА (фінансовий звіт до IPC), дрібні адміністративні видатки, підручна готівка	$ 4,024.11
Допомога членам Галицького Б-ва 1 УД УНА	32,000.00
Допомога передана до ОбВУА	3,000.00
Допомога передана Об'єднанню кол. Вояків УПА	3,000.00
Одноразова допомога побр. В. Молодецькому	750.00
Допомога побр. О. Никефорукови (Кірґістан)	65.00
Разом розходи	$ 42,839.11

Недобір $ 1,846.11 покрито із запасного фонду ССК.

Балянс депозитів ССК на кінець 2003 р. виносить $ 89,665.11

Звіт приготовив діловод ССК
Степан РОМАНКО

З діяльности Ґоловної Управи

У минулому році Ґоловна Управа вислала листи до Національного інституту стратеґічних досліджень і редакції „День", які друкуємо, щоб громадськість була поінформована, бо на ці листи не отримала жодної відповіді. З текстів листів читачі довідаються про що йдеться.

Торонто, 25-го серпня 2003 р.

Шановна пані Ларисо Івшина!

У Вашій цінній газеті, ми ветерани дивізії „Ґаличина", згодом 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії, із задоволенням читали сторінки призначені Вами питанню нашої Дивізії. І здавалось би, як Ви слушно завважуєте: „...важко зараз чимось здивувати наших сучасників..." Чейже все, що можна було сказати доброго чи злого про Дивізію, вже було сказане. Далі, вичерпано всі можливі засоби до досягнення злагоди між ветеранами, яку піддержує подавляюча більшість української молоді [?!]. Під сучасну пору Україна жде закінчення підготовки проєкту, а радше проголошення Указу президента України „Про заходи щодо встановлення прав борців за свободу і незалежність Української держави".

І саме в такій атмосфері вичікування „День" з 6-го червня ц. р. під привабливим наголовком „Свідок століття" помістив розповідь пана Евгена Стахіва, з якої наводимо наступну цитату: **„...Говорять про права ветеранів ОУН-УПА, тож змішують дві різні структури і додають сьогодні ще й дивізію СС „Ґаличина" (хочуть сказати, що вони воювали за Україну). Але ж останні були типові колабораціоністи. Моя пропозиція–мову можна вести тільки про вояків УПА..."**

О Боже! Скільки того ми вже наслухались від наших ворогів, бувало й від однокровних братів вирощуваних комуністичною партією. Останнім прощаємо, а Стахіву, хіба Бог простить. Вважаємо такі висновки Е. Стахіва, щодо Дивізії, без об'єктивного висвітлення тогочасних історичних подій компетентними істориками, спричинюються до безчещення пам'яті воїнів, що боролись за найвищий ідеал–самостійність України. Немає сумніву, що це приносить кольосальну шкоду в сприйнятті історії, тому звертаємося до сумління українських істориків стати на захист відтвореної історичної пам'яті.

Одночасно додаємо історичні матеріяли для допоміжного

з'ясування повищого предмету:

Щодо співпраці (не колабораціонізму) з німцями наведу цитату з „Вісника Союзу Визволення України" жовтень 1916.: **„...І тому найстрашніші погрози не залякають і не спинять свідомих синів України в змаганню порвати той ланцюг (терпінь, визиску, поневіряння), скинути ярмо неволі, а в боротьбі проти нашого тирана нашим союзником завжди буде кожний його ворог, чи він буде називатися німцем, турком, чи якимсь іншим іменем.[...] Не мали жодного льоялізму супроти Німеччини, а співпрацю з нею використовували максимальио в інтересах України".**

Нещодавно одержаний документ з архіву ген. М. Садовського УВАН, Вінніпеґ, Слово сот. Осипа Навроцького, члена Військової Управи, одного з хресних батьків, виголошене 5-го лютого 1961 при посвячені прапору Станиці 1-ої УД УНА, Вінніпеґ: „Нераз це вже було сказане, що **Перша Дивізія Української Національної Армії в найновішій історії Українських збройних сил є найближча по духу, формі й традиції до Леґіону Українських Січових Стрільців, якого я мав щастя бути членом.** Навіть обставини, серед яких обидві ці наші формації родились, мають деякі подібності. **Обидві формації є формаціями добровольців і це теж зближає їх** і нагадує, що дух вояцький жевріє в українському народі. [...] **Хай цей прапор пригадає нащадкам, що ним опікуватимуться, про лицарську честь наших дивізійників, про їх завзяття бойове, про вірну службу Україні аж до смерті".** Ця цитатта є відповіддю тим, котрі оспорюють вищезгадане.

Вольф Москович, *Радіо Свобода,* Ізраїльська газета „Вєсті" приєдналась до дискусії про Дивізію з позиції українського руху. „Історія дивізії СС „Галичина"–завершує свою статтю Шимон Бриман,–це частина трагедії України, затиснутої між двома тоталітарними гігантами, що борються між собою, гігантами, що приносили незліченні біди народам".

Нарешті не можемо зрозуміти чим керувався пан Стахів, коли обмежував нашу Визвольну боротьбу до УПА, ми, навпаки, поширили би її ще й на Українське Визвольне Військо. Цеж є наша історія, свідомість якої є критична для зрозуміння нас самих. Зберіганням цеї історії ми творимо нашу збірну ідентичність, чого ми не сміємо забувати.

Сподіваючись, що Ви помістите наш допис, залишаємося з глибокою пошаною до Вас.

Андрій Комаровський
Голова

Торонто, 1-го серпня 2003 р.

Раднику президента України,
директору Національного інституту стратегічних досліджень
Анатолію Ґальчинському,
Київ, Україна

Вельмишановний пане директоре Ґальчинський!

Ґоловна Управа Братства колишніх вояків Дивізії „Ґаличина", згодом 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії з усім своїм членством на Заході й в Україні, звертається до Вас в зв'язку з повідомленням Ґенерального консульства в Торонті, що президент України Леонід Кучма дав доручення Національному інститутові стратегічних досліджень підготувати проєкт Указу президента України „Про заходи щодо встановлення прав борців за свободу і незалежність Української держави".

Ми хочемо вірити, що Ви доложите всіх зусиль, щоб відтворити дух української молоді сорокових років навіяний історією героїчних учасників Визвольних змагань України.

60 років тому, українська молодь Галичини з великим ентузіязмом прийняла вістку про творення Дивізії „Ґаличина", щоб стати послідовниками леґендарних УСС-ів, УГА й Армії УНР, які не тільки закликали її голоситися, а й самі голосилися, деякі з своїми синами. Чи був інший вихід? Так–йти в ліс! І двома шляхами йшли друзі, навіть брати, до одної мети–вибороти Україні державність. Доля дозволила їм зустрітись під Бродами, навіть тисячам дивізійників включитись в УПА–разом боротись та ділити совєтський полон.

Переформовану Дивізію дислоковано у Словаччину, згодом у Словенію, а звідти на східний фронт до Австрії. Тут в квітні 1945 року Дивізію включено до формованої в той час Української Національної Армії під командуванням ген. Павла Шандрука й її вояки склали присягу на вірність Україні. Відтак поверх 50 років праці Братства, це служба українському Народові.

Історія української молоді сорокових років є написана її власною кров'ю, а нам, живучим, належиться віддати їй доземний поклін і пам'ять про неї передати грядучим поколінням.

Слава Україні!

За Головну Управу:

Андрій Коморовський
Голова

Мгр. Михайло Ромах
Секретар

ПОВІДОМЛЕННЯ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ

14-ий Головний делеґатський з'їзд

відбудеться в суботу 25 вересня 2004 року в Торонті, Канада,
в залі Українського Національного Об'єднання,
145 Evans Avenue, M8Z 5X8, тел. (416) 253-6002:
год. 9-та – реєстрація делеґатів,
год. 10-та – початок нарад,
год. 6.30 увечорі – бенкет
для відзначення 90-ліття Українських Січових Стрільців
60-ліття битви під Бродами та діяльности хору „Бурлака".
Оплата від делеґата – 20 дол.
Програму З'їзду розіслано до Крайових управ і Галицького Б-тва.
Приміщення можна замовляти
у Four Points Sheraton,1926 Lakeshore Blvd. West.
Тел. 1-800-463-9929, факс: (416)-766-1278.

ЕДМОНТОН

Минулого року на загальних зборах, які відбулися в березні з участю 30 членів, секретар Станиці Б. Небожук звітував, що стан Станиці у 1960-70 рр. числив понад 130 членів. Дотепер відійшло у вічність 60, вибуло 36, під сучасну пору залишилося 37.

22 квітня 2003 р. це число знизилося до 36–помер Прокоп Зеновій, один із засновників Станиці, довголітній член Управи, представник до місцевого відділу КУК, член Товариського Суду Крайової Управи Братства в Канаді.

Збори перевибрали Управу з попередньої каденції в слідуючому складі: М. Блавацький–голова, М. Кучер–бувший голова, М. Левицький–заступник голови, Б. Небожук–секретар, М. Свистун–касир, М. Зубрицький і І. Максимів–організаційні, Р. Дринич–кольпортер, Р. Чучман, Я. Федеркевич, І. Лощук і М. Боднарчук–вільні члени. З. Прокоп, І. Вархола і Д. Радьо–Товариський Суд.

В 2003 р. відбуто одні ширші сходини, присвячені річниці боїв під Бродами, на яких виступив д-р П. Саварин з доповіддю: „Як нам найкраще відзначити цю річницю" і другі–відмічення Різдва Христового. Члени Станиці брали участь зі станичним прапором в українських імпрезах-святах: Свято Незалежности, Відновлення Державности, Покрови, Зеленосвяточній Панахиді, організованих місцевим відділом КУК чи іншими організаціями; склали вінок

перед пам'ятником „Борцям за волю України" на цвинтарі св. Михаїла, побудованим старанням Станиці, який посвятив Патіярх Йосиф Сліпий в 1976 р. При цій нагоді зібрано там $150 на потреби Братства „Броди-Лев".

Доповідь П. Саварина була поміщена у „Вістях комбатанта" і місцевій газеті „Українські вісті". В ній були поміщені також статті М. Кучера на теми: „Кому ставити пам'ятник", „У 60-у річницю створення дивізії «Галичина»", „У 60-ліття дивізії «Галичина»", „Якщо не ми, то хто?" і передрук статті Р. Панкевича з журналу „Вісті комбатанта": „До перепоховання видатних діячів українського народу". У цій статті написано, що Головна Управа Галицького Братства кол. вояків 1-ої УД УНА виступила ініціятором перепоховання Андрія Мельника та його дружини. Я чув від сторонніх людей, що це не відповідає правді.

М. Кучер купив для бібліотеки Канадського Інституту Українських Студій в Едмонтоні 5 томів оправленого журналу „Вісті", який виходив в Мюнхені і „Ювілейний Альманах", виданий Крайовими Управами Канади і США з нагоди 50-ліття Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. Зужив на це гроші зі спадку побр. І. Процака, про який він постарався, як був головою Станиці.

У Станиці проведено збірки на будову пам'ятника воякам УНА у Львові і Коляду для інвалідів.

На пам'ятник жертвували: Л. Цимбалістий $200, Б. Небожук $180, В. Духній $150, М. Свистун $120, по $100: З. Прокоп, Д. Радьо, І. Вархола, М. Зубрицький, І. Максимів, П. Косик, Г. Марків, М. Шмігельський, М. Блавацький, Р. Чучман, І. Лощук, М. Басараб, В. Думанський, д-р П. Саварин, П. Ґулька, П. Дацьків, Я. Струкало, М. Стефанишин, В. Багнюк, І. Вавринчук, п-ні Наталя Небожук-Сус, Клюб сеньорів ім. М. Боєслава і Я. Бабій, по $50: Я. Федеркевич і М. Богатчук, по $25 Бойко і Р. Дринич.

На коляду для інвалідів і пресфонд „ВК" жертвували: $52 Л. Цимбалістий, $35 д-р П. Саварин, $30 М. Шмігельський, $25 М. Кучер, по $20: І. Максимів, М. Зубрицький, М. Басараб, І. Лощук, П. Косик, М. Стефанишин, Б. Небожук. В. Думанський, В. Бойко, Я. Струкало, М. Свистун, Р. Чучман, С. Костюк, І. Вархола, І. Вавринчук, М. Боднарчук, по $10: В. Багнюк, Д. Радьо, М. Богатчук, Я. Бабій, Я. Федеркевич, М. Блавацький, М. Левицький, П. Ґулька, В. Духній, П. Дацьків, Р. Дринич.

М. Кучер

ПРЕСОВИЙ ФОНД

В днях від 1 лютого 2004 р. до 30 квітня 2004 р. надійшли такі вплати на розбудову журналу:

по дол. 5.00: Б. Кандюк–Нью-Йорк, П. Рохлицький–Ветерфілд, Ф. Цимбалюк–Торонто, Ткачишин–Ст. Катеринс, Т. Переймибіда–Торонто, Я. Леськів–Нью-Джерсі, В. Станько–Австралія, С. Railway Мединський–Лондон

разом 40.00

по дол. 10.00: С. Климців–Торонто, І. Бойчук–Вінніпеґ, пані Г. Бонк–Торонто, Т. Стельмичук–Квебек, П. Пізицький–Ст. Катеринс, Т. Макарушка–Торонто, Є. Венгльовський–Ст. Катеринс, М. Сендзік–Австралія, Б. Кіщук–Англія, В. Фірцан–Торонто **разом 100.00**

по дол. 15.00: В. Ґаврилюк–Вотенбурґа, І. Мороз–Торонто, В. Сорочан–Чікаґо, Р. Хоміцький–Судбури, В. Корж–Балтимор, М. Слободян–Чікаґо, В. Рекуляк–Ст. Катеринс, В. Даровський–Онтаріо, Я. Заставний–Торонто, Білоголовський–Нью-Йорк, С. Секрета–Нью-Джерсі, І. Савка–Нова Шкоція, Г. Савка–Україна, А. Савка–Україна, В. Михаськів–Ст. Катеринс, С. Леуш–Нью-Йорк, А. Славич–Торонто, Я. Москва–Тандер-Бей, Я. Колодій–Пенсильванія, В. Думенко–Торонто, Т. Качмарчук–Торонто, А. Рогальський–Нью-Джерсі **разом 330.00**

по дол. 20.00: В. Дуб–Торонто, д-р В. Кривуляк–Оттава, В. Цепенко–Флорида, М. Лавришин–Торонто, О. Мурашка–Торонто, І. Шкільник–Гамільтон, пані Олександра Павлишин–Австралія, Б. Жура–Парма **разом 160.00**

по дол. 25.00: С. Лось–Лондон, М. Рудзік–Торонто, І. Богун–Торонто, пані Евгенія Швець–Торонто, о. Я. Ґайманович–Квебек, Т. Ясінський–М Д, Е. Яремчук–Тандер-Бей **разом 175.00**

по дол. 30.00: І. Фіґоль–Торонто, Р. Стахів–Торонто, пані Д. Дербіш–Торонто, пані С. Скоб–Каліфорнія, В. Данилюк–Нью-Джерсі, М. Громяк–Флорида, П. Антонишин–Торонто, М. Бурда–Арізона **разом 240.00**

Українська Стрілецька Громада, Головна управа **45.00**

по дол. 50.00: Ю. Гнатюк–Вінніпеґ, І. Мірецький–Торонто, М. Олійник–Віндзор **разом 100.00**

Посмертні згадки

В пам'ять дружини Марусі Бойчук, котра відійшла у вічність 2 липня 2001, жертвує на „ВК" муж Михайло Бойчук **50.00**

Анна Пасічник в пам'ять мужа Теодора, котрий відійшов у вічність 5 років тому, складає на пресфонд „ВК" 50.00

В пам'ять незабутньої посестри Надії Боручик-Сергійчук, замість квітів на свіжу могилу, складає на „ВК" подруга з партизанських походів і полону в Італії Оля Ванкевич 100.00

На похоронних відправах бл. пам'яті Володимира Миськіва, замість квітів, на „ВК" зложили свої пожертви: дружина покійного Оксана Миськів–85, Ярослава і Володимир Трембіцькі–100, Ольга Ґаєцька–50, Марта Данилюк–50, Христина і Юрій Ференцевичі–50, Карло Бабяк–20, Петро Буняк–20, Ольга і Роман Кобрини–15, Ірена і Осип Ґолинські–10 400.00

В пам'ять брата Михайла Піцюри жертвує на „ВК" сестра Евгенія Піцюра-Швець 50.00

В пам'ять приятеля сл. пам'яті Антона Тимкевича складають на пресфонд „ВК" Іван та Ірина Мокрівські 50.00

В пам'ять незабутнього мужа Зенона Мандибури жертвує на розбудову „ВК" дружина Ванда 25.00

В пам'ять побратима Зенона Мандибури складає Станиця Чікаґо 50.00

В пам'ять бл. пам'яті д-ра Б. Дзюбанівського, замість квітів, жертвує на „ВК" д-р Е. Юркевич 50.00

Замість квітів на могилу бл. пам'яті Антона Тимкевича, співробітника в редакції „Життя в Таборі" полонених в Ріміні, на пресфонд „ВК" жертвує Орест Ґородиський, головний редактор 50.00

Замість квітів на могилу побратима Ярослава Лучанка з Філядельфії жертвує на „ВК" Ярослав Качай 25.00

Як нев'янучий вінок на свіжу могилу бл. пам'яті Марії Колянківської-Мота жертвує на „ВК" горем опечалений муж В. Мота 200.00

Як нев'янучий вінок на могилу батька Любомира Левицького жертвує на „ВК" дочка Анна Левицька 50.00

Оксана і Орест Пуцаки з синами в пам'ять Наді Коструби складають на пресфонд „ВК" 200.00

Як нев'янучий вінок на могилу дорогої дружини Наді Коструби на розбудову журналу „ВК" жертвує горем опечалений муж Евген Коструба 1000.00

Адміністратор журналу „Вісті Комбатанта"

Відійшли у вічність...

СТЕФАН МЕЛЬНИК

7.VIII. 1919 – 21.II. 2004

Стефан Мельник народився в родині Василя Мельника та Параскевії (з дому Яджук) з роду „Одиків", Коропець, повіт Бучач, Тернопільська обл. Як він мав 7 років, батьки переїхали на парцельоване поле до села Стінка, на Млинки. Стефан виростав та працював на господарстві, навчився на шевця.

В 1943 році Стефан вступив в лави Дивізії „Галичина", служив у піхоті. Брав участь у боях під Бродами, Фельдбахом, був тяжко ранений в ноги. Пройшов полон в Італії та Англії–Савгамптом (Southhampton). Тут зустрів майбутню дружину–медсестру Надію Якш. В Англії працював у Алдершот (Aldershot) в газовій компанії. Одружився в 1947 році, народилися їм дві доні–Віра і Єлисавета. В 1957 році переїхали до Канади–до Монтреалю, щоб бути ближче брата Михайла і сестри Насті.

Стефан і Надя були активні парафіяни церкви Св. Духа у Пойт Сент Чарлз (Point St. Charles). Стефан був активний член батьківського комітету Спілки Української Молоді, довголітній член Братства кол. вояків 1-ої УД УНА. Працював до пенсійного віку в компанії “Metropolitan Gas Company".

В 1990 р. переїхав з дружиною Надією до Торонта, Онтаріо, щоб бути ближче своїх дітей і внуків. Став парафіянином двох церков, до котрих належали дочки: Пророка Св. Іллі, Брамптон, та Успення Пресвятої Богородиці, Міссіссаґа. Став членом Братства кол. вояків 1-ої УД УНА Торонтонської Станиці.

Упокоївся після короткої недуги, залишивши свою улюблену дружину Надію, дочок Віру та Єлисавету, зятів Даниїла і Михайла, внуків: Ларису, Тому, Семена, Марту і Катрусю, сестру Настю, племінників Стефана, Михайла і Тараса, сватів Марію і Стефана, кумів Тамару і Ореста з родиною, близьких приятелів та побратимів.

Для покійного Стефана Мельника родина була найбільшим скарбом. Їй він віддавав тепло свого серця і для неї жив. За вірну його любов до Бога, до Народу, до родини–Царство Йому Небесне!

Дружина Надя з родиною

НАДІЯ СЕРГІЙЧУК

8.X. 1923 – 17.XII. 2003

Народилася в с. Носовиця на Волині. В сім'ї були брат Гриць та сестра Оля.

Після приходу більшовиків у 1939 році й переслідувань національно свідомих українців, німецька окупація виявилася ще жорстокішою, коли Волинь прилучили німці до Райхскомісаріяту Україна під владу жорстокого Еріха Коха. Польські боївки теж жорстоко поводилися з невинним українським населенням. На Волині тоді почали творитися підпільні групи самооборони. Молоді хлопці йшли боронити свої села й родини. З братом Грицем Боручиком пішла також Надія до Волинського леґіону самооборони.

Леґіон, після переговорів з німецьким командуванням, перейшов під німецьке керівництво, як самостійна частина, а в 1945 році Леґіон приділено до Української дивізії, яка стаціонувала в Штаєрмарку (Австрія). З Леґіоном прийшла до Дивізії з іншими сестрами Надя.

Вони працювали у дивізійному шпиталі у Цельніц, а згодом у Шпангаймі, де їх застала капітуляція і вони опинилися в англійському полоні. В 1947 році дивізійників перевезено до Великобританії, а сестри працювали у шпиталі в Набурні. Там теж працювали німецькі й українські лікарі.

Надя відзначалася працьовитістю, зрівноваженістю, помагала у виконуванні обов'язків іншим сестрам, навіть залишалася на праці у свої вихідні; її всі любили й шанували.

Її брат попав в американський полон, захворів на туберкульозу й був у шпиталі в Австрії. Надя доглядала хворих найпильніше, бо говорила: „Мій брат у шпиталі в Австрії, там його доглядають медсестри, то я віддячуся в такий спосіб". Брат помер на весні 1948 року.

В Англії вона одружилася в жовтні 1950 року з своїм другом-краяном Миколою Сергійчуком. У 1953 році приїхали до Канади. В них двоє дітей–дочка Леся з двома дітьми й син Юрій з дружиною, котрих залишила в глибокому смутку разом з мужем Миколою.

В Торонті Надя віддано працювала в Українському Національному Об'єднанні та Організації Українок Канади.

На жаль, її здоров'я почало підупадати й п'ять років вона тяжко хворіла.

Вічна пам'ять Подрузі партизанських походів, служби в Українській дивізії та в полоні!

Оля Важна-Ванкевич
Ганя Пісоцька-Славич
Таня Іванів-Шухевич

ЛЮБОМИР ЛЕВИЦЬКИЙ

25.I. 1925 – 3.II. 2004

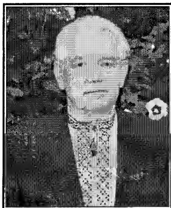

Любомир Левицький,батько трьох дітей і дідусь чотирьох онуків, довголітній член Братства дивізійників, а також член Управи Станиці через кілька років, народився в с. Васючин, пов. Рогатин.

Зголосився до Української Дивізії і служив у 6-ій батерії артилерії на фронті в Австрії. По закінченні війни попадає в полон в Італії, а згодом в Англії. По звільнені з полону переїжджає до Канади, закладає родину і включається в працю української громади. Стає членом парафії Святого Йосафата, працює директором Кредитової Спілки, що при парафії. Як член Братства Українських Католиків присвячує багато часу у їх діяльності; довгі роки був членом хору „Бурлака". Він щедро жертвував на українські установи, школи, церкви, організації.

Панахиди відправили о. д-р М. Стасів, о. І. Барщик, о. А. Фіґоль, а похоронні відправи служив о. П. Шумелда в церкві св. Димитрія. Тіло покійного Любомира спочило на цвинтарі св. Володимира в Оквіл. Від Братства дивізійників попрощав його П. Дем'янюк.

Любомир змалку знав, що життя може бути дуже жорстоке. Його мати народила 10 дітей, однак тільки 5 вижило поза другий рік. Після війни він познайомився з Стефанією Горинь, хворою на туберкульозу, однак вони одружилися й вона народила троє здорових дітей.

Прибувши до Канади, працював у фірмі обробки ніклю Inco в м. Судбурах, згодом у фірмах конструкції літаків Douglas і DeHavilland у Торонті, врешті як технік-пакувальник у фірмі продажу земляних горішків Planter's Peanuts, де він очолював профспілку робітників.

Коли проголошено незалежність України, він відвідав свою родину й приятелів. Допомагав прибулим з України даровим помешканням у своїй хаті та автомобілем.

Він завжди був бадьорим, з глибоким відчуттям гумору. Своїх дітей виховував прикладом, притримуючись певних життєвих засад, наприклад: ніхто не любить нарікайла; це, що тебе не вб'є, скріпить тебе; не завидуй багатим, бо багатство не міряється великою хатою, а великим серцем; допомагай громаді; не стій осторонь несправедливости, а активно поборюй такі акти; стався з респектом до традицій інших; не будь зарозумілий, не зважаючи на твою освіту чи успіхи. Задовольнявся малими успіхами–small dlessings–у житті. Любив городництво, кажучи: я фермер! Був завзятим аматором-фотографом.

Помер від хвороби рака.

Мар'яна ЛЕВИЦЬКА,
дочка

ВОЛОДИМИР ЛЕХ

31.XII. 1916 – 31.X. 2003

В середу, 10 грудня 2003 р., в церкві свв. Петра і Павла у Скарборо була відправлена Служба Божа і Панахида в 40-ий день від смерти Володимира Леха, довголітнього парохіянина та одного зі співосновників Резиденції свв. Петра і Павла. Службу відправив о. парох Тарас Дусановський в асисті о. діякона Михайла Ляховича, в присутності членів родини та багатьох друзів покійного.

В. Лех народився в містечку Соколівці, Золочівського повіту, тепер Буського району, Львівської области, найстарший син Миколи і Катерини (з роду Цап). В родині було ще двох синів, Михайло (згинув 1942 р. біля Києва в рядах ОУН) і Леонтій, та донька Ольга. Народну школу закінчив в Соколівці. З юних років був активним членом тоді діючих товариств і організацій: Просвіта, Сокіл, Рідна Школа, Самоосвітний, Аматорський гуртки та Мужеський і Мішаний хори.

Восени 1938 року покликано його до кінної артилерії польського війська, брав участь у боях проти німців осінню 1939 р. З розбиттям польського війська повернувся до Соколівки, яка вже була окупована Червоною Армією. В квітні 1941 року покликано його до Червоної Армії, брав участь у боях з німцями в червні 1941 р. до розбиття його частини. В час німецької окупації В. Лех займався сільськогосподарством, зокрема вирощуванням тютюну. Одружився в Соколівці 6 листопада 1941 р. зі своєю нареченою з передвоєнного часу, Стефанією Кузик.

В. Лех був членом ОУН від 1935 року, і був співучасником врочистого свята Відновлення Соборности і Самостійности України в Соколівці 30 червня 1941 року. Весною 1944 р. в рядах Відділів Самооборони брав участь в боях проти польських напасників та совєтської партизанки на Радехівщині. Зголосився до Української Дивізії 27 червня 1944 року, пройшов вишкіл в Нойгаммері і Жиліні, був призначений до дивізійної служби постачання в Словаччині, а відтак в Австрії (Штаєрмарк). З закінченням війни, після тяжкого захорування на малярію, попав до табору в місті Сант Мартин в Австрії.

В серпні 1947 року В. Лех еміґрував до Канади й спершу працював в тартаку в Форт-Вілліям (Тандер-Бей), де брав участь в церковному та громадському житті української громади, зокрема в хорі „Лісовик" та Спілці Української Молоді.

В серпні 1950 р. В. Лех переїхав до Торонта, де став на працю в го-

телі „Роял Йорк", в якому працював 31 рік до відходу на пенсію в грудні 1981 р. Був членом Ліги Визволення України, Братства Українців Католиків при парохії свв. Петра і Павла у Скарборо, а від 1980 року брав участь в плянуванні та побудові українського дому для старших при парохії, в ролі члена дирекції та скарбника.

В. Лех робив довголітні старання спровадити до Канади свою дружину Стефанію, що й успішно завершилось з її приїздом 25 жовтня 1972 року, через допомогу прем'єр-міністра Канади П. Трудорі.

Володимир Лех упокоївся у Бозі в п'ятницю, 31 жовтня 2003 р., майже один рік після смерти його коханої дружини Стефанії. Похований на цвинтарі „Пайнгил" у Скарборо, біля своєї дружини.

Вічна йому пам'ять!

*Подав **Юрій ДАРЕВИЧ***

ЗЕНОН МАНДИБУР

Зенон Мандибур народився 13 червня 1925 р. в селі Галич Тернопільської області. Тут провів він свої юні роки й одержав народню освіту, а середню освіту–у Підгайцях. У 1944 році Зенон вступив у ряди Української Дивізії „Галичина". При кінці війни він попав у полон до табору в Ріміні, Італія, а пізніше до табору полонених в Англії.

У 1949 році еміґрує до Америки, до міста Кеноша у стейті Вісконсин. Звідси переїжджає до Чікаґо і в 1955 році одружується з Вандою Мудрою, народжується четверо дітей: дві дочки–Леся і Христя та два сини–Ярослав і Мирон. Друг Зенон теж знаходить час до праці в українській громаді в Чікаґо в Організаціях Українського Визвольного (Державницького) Фронту. Він вступає в члени 8-го Відділу ООЧСУ та входить до Управи, як рівнож до Братства дивізійників. Його діти виховуються в рядах Спілки Української Молоді Осередку ім. М. Павлушкова.

Крім обов'язків довголітнього і взірцевого секретаря в управі Відділу ООЧСУ, він вложив багато праці в розбудову Сумівської Оселі в Барабу, Вісконсин, та брав участь в організуванні різних імпрез.Друг Зенон завжди був жертвенний, точний і готовий допомагати в праці й у потребі.

Прощаю Тебе, наш друже Зенику, від дружини Ванди, дітей Мирона, Христі, Лесі з дітьми Олесем і Данилком, від сина Ярослава і його дружини Віри з дітьми Петрусем і Олександрою. Рівнож від сестри Олександри і братів Богдана і Юрія з родинами в Україні; від управи і членів 8-го Відділу ООЧСУ і всіх твоїх друзів та молю Всевишнього, щоб дав рідним силу пережити це горе і втрату. Спи наш друже Зенку і нехай американська земля буде легкою!

М. СТРІЛЬЧУК

МИКОЛА ДОВБЕНЧУК

21.IV. 1921 – 11.V. 2002

Внаслідок важкої кількамісячної хвороби, ще один наш побратим відійшов з цього світу. Осиротив дружину Розу Марію (ур. Карафіче), сина, трьох дочок і двох внуків.

Син Гуцульщини, виїхав на працю до Німеччини, звідки прибув до Дивізії в 1944 році. Після війни опинився в таборах для військовополонених в американській зоні Австрії. По звільнені з полону в травні 1946 року працював, згідно з умовами звільнення, в сільському господарстві в повіті Кірхдорф над Кремсом, Горішня Австрія, куди була вислана група звільнених, включно зі мною, якою „командував" хор. Лев Кішко, родом з Дрогобиччини.

Переїхавши до США, поселився в м. Боффало, Нью-Йорк. Працював до пенсійного віку в фабриці автомобільних частин (Stamping Plant) компанії „Форда" недалеко м. Боффала.

По кількох роках після одруження в Українській Католицькій Церкві св. о. Николая в Боффало, в якій також були хрещені і миропомазані дві найстарші дочки, він офіційно змінив своє прізвище на Добен (Doben) і евентуально відійшов від українського товариського, громадського і релігійно-церковного життя, з чого його дружина не була задоволена.

Після похоронних відправ в римо-католицькій церкві Святих Ангелів покійний Мирон спочив на цвинтарі Мавнт Олівет. Нехай гостинна американська земля буде йому легкою!

Атанас Т. КОБРИН

ВАСИЛЬ ЛЕМЕҐА

2.VI. 1916 – 4.II. 2004

Василь Лемеґа народився в селі Оліїв, Збаражського району, Тернопільської області в свідомій селянській родині. Він вивчив ковальський фах, а що батько, крім хліборобства, майстрував вози, то як кажуть в нас, „бізнез" йшов непогано, але війна все перекреслила.

Закінчивши рекрутський вишкіл (уже після Бродів), Василя призначено як коваля до 14-го артилерійського полку, в якому він пройшов щасливо всю воєнну кампанію, полон в Італії, а опісля в Англії.

Після звільнення з полону він припадково зустрічається зі своєю односельчанкою Марією Будник; вони вінчаються, мають двох синів Романа й Ярослава, які в Америці осягнули вищу освіту: один архітект, а другий лікар. В 1952 р. родина переселюється до США, мешкає в Ньюарку, Мейплвуді, а вкінці у Виппані. Тут народилася дочка Ірка. Подружжя дочекалося 6-ох внуків. Василь взявся до перебудови старих, а опісля будови нових до-

мів. Колись Наполеон сказав: „Волію бути першим між шевцями, ніж останнім між міністрами". І Василь „першим" був! Він виконував скомпліковані роботи, яких американці не вміли або боялися починати. Він часто признавався, що без праці не може жити.

Належав до церкви св. Івана Хрестителя в Ньюарку. Приложив багато праці безплатно при перебудові Народного Дому. Від заснування Станиці був активним членом. Був членом УККА зі щедрою річною вкладкою.

В часі відправ в закладі „Литвин-Литвин" побратими-дивізійники і упісти тримали почесну стійку з прапорами. Від Станиці попрощав покійного побратим В. Пелехатий. Похоронено Покійного на українському цвинтарі св. Духа в місцевості Норт-Гамптон, Стейту Нью-Йорк.

Василь ПЕЛЕХАТИЙ

секретар Станиці в Ньюарку

МИКОЛА ДУТЧАК

14.VII. 1925 – 12.X. 2003

Похоронні відправи

(Див теж ч. 1, 2004, ст 99-100)

Богослуження 14 і 15 жовтня відбулися в закладі „О'Ніль" і церкві Христа Царя, які відслужив парох о. Зиновій Дідух. В похороні взяла участь чисельна українська громада. В церкві після заупокійної Літургії, о. Зиновій, після короткої проповіді, попрощав в імені покійного Миколи дружину Софію, дітей, внуків і правнуків та всіх присутніх на похороні. Підчас Панахиди тримали стійку з прапорами б. дивізійники М. Федів і П. Семенюк.

На католицькому цвинтарі св. Петра прощальне слово від б. дивізійників сказав Степан Мединський, а піснею „Видиш, брате мій" прощала вся громада.

Поминáльна тризна відбулася в Українському Центрі, якою проводив син Покійного Володимир. Отець Зиновій поблагословив обід, який приготовили господині Центру. Після обіду донька покійного Миколи, Зеня, прочитала життєпис свойого тата, а п'ятеро внуків–Зоряна, Андріян, Дем'ян, Калина і Петро–згадали свойого дідуся короткими, гарними споминами.

Відтак прощальні слова і співчуття родині складали голови чи представники церковних і світських організацій, до яких належав і в яких працював Микола Дутчак. Вони підкреслювали велику працю, яку він вложив в українській громаді Лондону. Накінець син Володимир зложив подяку о. Зеновієві за відвідини у шпиталі й уділення св. Тайн у шпиталі; за квіти, за прощальні слова і вислови співчуття від організацій, за приготований обід і обслугу.

С. М-кий

З листів до редакції

Д-р Володимир Трембіцький, який має за собою велику наукову спадщину, присилає свої коментарі на статті поміщені у нашому журналі, за що ми йому дуже вдячні. Друкуємо вийнятки з останніх трьох листів.

Редакція

11.9.03

Це був для мене несподіваний празник одержати Ваш прекрасно зложений журнал із цікавими статтями:

• Богдана Стасіва про формальне пов'язання нового війська „Ґаличина" з історичною військовою силою УНР, з генералом П. Шандруком, відкидаючи сателітство з III-м райхом.

• Про глобалізаційну проблему в Іраку та місце України, відкидаючи грізну провокацію Росії в підозрі продажу „Кольчуги".

• М. Сіфа про темряву Росії–дуже нам потрібна аналіза справжньої Росії.

• Мої статті, які дуже на часі. І мій лист до редакції.

Згадуючи про польського ген. Анджея Тишкевіча, командира інтернаціональної дивізії в Іраку, до якої входить український контингент, д-р В. Трембіцький написав еляборат про предків графа Тишкевіча, котрий помістимо в одному з наступних чисел журналу.

24.12.03

В ч. 4 прочитав сенсаційну статтю про похорон гетьмана Павла Скоропадського, якого я знав добре, живучи в Берліні як студент між 1941-44 рр. Особистість гетьмана перевищала всіх наших політичних діячів.

Я був на гробі Ґетьмана в 40-ий день смерти, живучи в таборі „Нова Ґоверля" у Ноймаркті, з групою молодих таборян. Досить велика кількість прибула на цвинтар з гарним вінком. Були теж люди з інших таборів. Ґетьмана вшанували як голову Української держави 1918 року. Те, що священик Української греко-католицької церкви поховав Ґетьмана, повна заслуга прекрасних взаємин Ґетьмана з візитатором Вергуном, який постійно жив у Берліні.

Напишу статтю-спомин з того часу.

10.3.04

З великою приємністю зустрів та прочитав „Вісті". Деякі статті особливої вартости:

• Ґлазового про Карачевського. Навіть Філарет має страшні труднощі через брак ентузіязму до повороту у своє православ'я. Карачевському варто було би побути в Римі, де є православні уніяти від часу Володимира Великого та Ярослава Мудрого. Побачив би самого себе від предка Ярослава Мудрого!!! Отці Василіяни, архів, музей та універ-

ситет наш–це скарбниця...

• Розмова з Оксаною Пахльовською дає багато до застанови... Щось особливе з польської сторони... Дивне, що не згадала про Бжезінського.

• Патріярха Філарета тези виїмкової вартости. Я підсказав би Святості: нам треба таких духовних, якими історично були єзуїти, вихованці народу в “wygórowanym patriotyzmie” („вивершеному” патріотизмі). Зараз такими є наші отці в Галичині, які тут є kaznodnejami (проповідниками) до наших. От патріотизм! „Четверта хвиля”–це чи не вихованці наших „єзуїтів” в Україні.

• Якийсь „історик” в Києві схарактеризував Кучму як „москаля-генерала Скоропадського”, що продав Україну Росії, не маючи комплетного розуміння, що собою гетьман представляв, будучи між вибором піти з Леніном чи Росією антантською, був мальтритований російськими великодержавниками, в ситуації з її зером у відношенні до якоїсь України за ідеями „руских”. В страшному положенні серед сліпородженої маси хохлів з горсткою ідейних патріотів, абдикуючи, передав владу їм (УНР), а не Росії. „Українське Слово” в Києві помістило балаканину історика з легким підходом подібности Кучми із гетьманом! Я не був і не є гетьманцем, був 5 літ в закордонному ресорті уряду УНР при Ярославові Рудницькому як прем'єрові та міністрові закордонних справ, із титулом „віце” по особливим справам. Але я був в доброму контакті з гетьманом три роки. З Іваном Лисяком Рудницьким ми думали державницькими категоріями в сенсі Д. Дорошенка, Андрія Яковліва, О. Шульгина. Моїх 215 праць за 50 літ наукової праці всі в такому характері.

В ніякому разі не можна порівнювати сучасну державу Україну із УНР та гетьманською. Це комплектно інші держави!

Все ж таки викидати Кучму на смітник історії як „злочинця” було б оваційно прийняте росіянами. Кучма дав Україні партнерство НАТО (злочин перед Росією), допровадив Україну із міністром закордонних справ Зленком до Ради Безпеки ООН, довів себе до титулу архітектора нової Східної Европи (за словами Соляно та Кіссінджера), довів до успіхів в дипломатичному світі.

Совєтська адміністрація в Україні є ч. 2 урядовим чинником з бойкотом Кучми, який мусить мовчати або згинути від атентату! От де суть справи. Хотів би почути думку інших, яка б не була.

Д-р Володимир Трембіцький, Нью-Йорк

* * *

Журнал знаменитий. Після прочитання висилаю його в Україну.

Полк. Ігор Раковський,
Ст. Петербург

ЗМІСТ

Закінчення

ДО ІСТОРІЇ 1-ої УД УНА

САТИРА І ГУМОР

СПОМИНИ

ОГЛЯДИ, РЕЦЕНЗІЇ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ВЕТЕРАНІВ

БРАТСТВО кол. ВОЯКІВ 1-ої УД УНА

ПОШУК

Пошукую мого брата Марканича Федора, народженого 1914 року в селі Довжиця, Ліського повіту–Лемківщина.
Не маємо жодних вісток про його долю від часу, коли він був воїном в Дивізії. По фаху він був годинникар.

Анна Йойкан

Моя адреса: Anna Jojkan, ul. Norwida 1D 13, 78-425 Bialy Bor, Polska